

ÖZET

1980'li yıllarda bankacılık sektörü bazı yapısal değişikliklere sahne olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinin tek pazar oluşturma çabaları ve buna bağlı olarak bankacılığın daha yoğun bir rekabetle karşı karşıya kalması, bankaların karlılığını düşürücü bir etken olduğu için Avrupa'da bankalar birleşmeye yönelmişlerdir. Buna karşılık; ABD'de ve diğer gelişmiş ülkelerde ölçek ekonomisine ulaşma isteği banka birleşmelerinin ve satın almalarının ardında yatan ana sebep olmuştur. Birleşmelerin sayısındaki artma eğilimi yürürlükteki mevzuatın rekabetin engellenmesini önleyecek biçimde yeni hükümlerle ve yaptırımlarla donanması zorunluluğunu getirmiştir. Yapılan ampirik çalışmalar ise bankaların birleşme veya satın alma dönemleri öncesi ve sonrası etkinlik ve karlılıklarını karşılaştırarak, birleşmelerin bankaları, bankacılık sektörünü ve ekonomiyi nasıl etkilediğini incelemiştir. 1980 'lerde başlayan serbestleşme eğilimleriyle birlikte birçok sektörde yeniden yapılandırma ve düzenleme işlemlerine gereksinim duyulmuştur. Bu ekonomik süreç doğal olarak finansal sektör ve bankacılık alanlarında da etkisini göstermiştir. Özellikle sermaye akımlarının geçtiğimiz 20 yıl içerisindeki artışı ekonomik anlamdaki bazı ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir. Yabancı sermaye yatırımları geliştirmekte olan ülkeler için olumlu anlamlar içerirken, yatırım yapılan ülkelerin istikrarsız ekonomileri ciddi problemlere neden olmuştur. Bu bağlamda özellikle banka sektörü açısından düzenlemeler ve alt yapı değişiklikleri büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelime ve Kavramlar: Yabancı Sermaye, Bankacılık, Bankacılık Sektörü, Banka Birleşmeleri, Doğrudan Yabancı Sermaye, Finansal Sektör, Finansal Piyasa, Bankacılık Krizleri, Türk Bankacılık Sistemi, Ödemeler Dengesi, İstihdam, Global Piyasa, Kredi, Yoğunlaşma, Çokuluslu Bankacılık, Finansal Liberalizasyon, Planlı Ekonomi, Makroekonomik İstikrarsızlık, Risk, Mevduat Artışı, Mevduat Hacmi, Dış Ticaret Hadleri, Ekonomik Konjonktür Dalgalanmaları, Deregülasyon, Ulusal ve Uluslararası Rekabet, Tasfiye, Özelleştirme, TMSF.

ABSTRACT

At the time of 1980, Banking area experienced some structural shifts. European Union Countries' struggles for composing market and on grounds that these reasons, Banking faced dense competition more than this, are the reason of decreasing bank's profits. For that reason, Banks decided to combine one another. Against this; the desire of arriving for scale economy at USA and other developed countries had been the main reason of bank combinations and bank purchasing. Upward movement of number of combinations brings obligations and appointments for preventing of blocking competition in force law. Ampric studies which is performed investigates effections of combinations for banks, banking area and economy by comparing activities and profits at the period of combination or before the period of purchasing and after the period of purchasing. With inclination movement began at the period of eighties, Re-construction and editions were required in many sectors. Naturally, this economic process shows his power in financial sector an banking areas. Especially, increasing of capital movements experienced in 20 years flowed some serious problems with them. Foreign capital investment contained positive meanings for developing countries, it composed serious problems for developed countries. In this context, editions and groundwork alterations bears vitality for banking sectors.

Keywords and Concepts: Foreign capital, Banking, Banking Sector, Bank Combinations, Direct Foreign Capital, Financial Sector, Financial Market, Banking Crisis, Turkish Banking System, Balance of Payments, Deploy, Global Market, Credit, Density, International Banking, Financial Liberation, Planned Economy, Macroeconomical Impotency, Risk, Increasing Deposit, Deposit Volume ecto-mercantile boundaries, Economic Conjector Fluctuations, Deregulation, National and International Competition, Clearance, Specialization, Tmsf

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

1.1. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Artış Riski	4
1.1.1. Neden Yabancı Sermaye Tehdit Unsuru Oluşturmaktadır	5
1.1.2. Bankalarımızdaki Yabancı Sermaye.....	6
1.2. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı	7
1.2.1. IMF ye Bağlı Ülkelerdeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı	7
1.3. Finansal Piyasalarda Serbestleşme Süreci	7
1.3.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri	10
1.3.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler ve Beklentileri.....	11
1.4. Uluslararası Bankacılığın Gelişimi.....	12
1.5. Dünya Ekonomilerinde Yabancı Sermayeli Bankalar	16
1.6. Ülkelere Göre Yabancı Sermayeli Bankaların Dağılımı	19
1.7. Ekonomik Kriz Yaşayan Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde Yabancı Bankalar	22
1.7.1. Brezilya	22
1.7.2. Arjantin	27
1.7.3. Meksika.....	28
1.7.4. Malezya.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOKULUSLU BANKACILIK

2.1. Çokuluslu Bankacılığın Tanımı	34
2.2. Çokuluslu Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	35

2.3. Çokuluslu Bankacılığa İlişkin Teoriler	39
2.4. Çokuluslu Bankaların Yabancı Ülkelere Giriş Stratejileri	42
2.5. Çokuluslu Bankalar Açısından Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Yapılan Yatırımlara İlişkin Risklerin Yönetimi	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

3.1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi	46
3.2. Enflasyonist Dönemden Önce Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler	46
3.2.1. Cumhuriyet Ve Ulusal Bankacılık Dönemi	47
3.2.2. Özel Bankaların Gelişme Dönemi	48
3.2.3. Planlı Ekonomi Dönemi.....	49
3.3. Enflasyonist Dönemde Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler	50
3.3.1. Finansal liberalizasyon dönemi ve getirdikleri.....	50
3.4. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı.....	54
3.4.1. Türk Bankacılık Sistemi'nin Kurumsal Yapısı	54
3.4.2. Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı	58
3.4.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları	61
3.4.4. Mali Sistemdeki Sağlıksız Yapının Nedenleri.....	61
3.4.5. Makroekonomik İstikrarsızlık.....	62
3.4.6. Yüksek Kamu Kesimi Açıkları.....	62
3.4.7. Kamu Bankalarının Sistemi Çarpıtıcı Etkileri	62
3.4.8. Risk Algılama Ve Yönetiminin Zayıflaması	63
3.5. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları	63
3.5.1. Düşük Aktif Büyüklüğü.....	63
3.5.2. Yetersiz Özkaynaklar.....	63
3.5.3. Düşük Mevduat Hacmi Ve Mevduat Artışı	65
3.5.4. Düşük Nakit Krediler / Varlıklar Toplam Oranı.....	65
3.5.5. Net Çalışma Sermayesi Açıkları.....	65
3.5.6. Düşük Aktif Kalitesi Aktif Kalitesi	65
3.5.7. Yüksek Likidite Riski	66
3.5.8. Denetim Eksikliği	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE YABANCI BANKALAR

4.1. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar	71
4.2. Yabancı Bankaların Ülkemize Girişlerini Çekici Kılan Koşullar	73
4.3. Türkiye’ de Yabancı Bankalar Açısından Düzenlemeler	73
4.4. Türkiye’de Yabancı Bankaların Yeri.....	75
4.5. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri.....	78
4.5.1. BNP Paribas-TEB Ortaklığı.....	84
4.5.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı.....	84
4.5.2.1. Fortis Grubunun Tarihçesi	85
4.5.3. Yapı Kredi Bankası’nın Koç-UniCredito Tarafından Satın Alınması....	86
4.5.4. Garanti Bankası - GE Consumer Finance Ortaklığı	87
4.5.5. Şekerbank - Rabobank International Holding Ortaklık Girişimi.....	88
4.5.6. Finansbank - National Bank of Greece Anlaşması.....	89
4.6. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankalar Grubunun Finansal Büyüklüklerinin Karşılaştırılması.....	90
4.7. Kriz Dönemlerinde Yabancı Bankaların Davranışları.....	95

BEŞİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN

ULUSAL EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkilerine Yönelik Çalışmalar	99
5.2. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri.....	109
5.2.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri	109
5.2.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri.....	111
5.2.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	111
5.2.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri	112
5.2.5. Kurumsal Yönetim, Denetim ve Risk Yönetimi Üzerindeki	114
5.3. Çokuluslu Bankaların Bankacılık Sistemleri Üzerindeki Etkileri	116
5.3.1. Finansal Hizmetler Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Finansal Sektörün Etkinliğine Katkısı	117
5.3.2. Karar Yapıcılığın Bütünleştirilmesi.....	118
5.3.3. Global Piyasayla Birleşme.....	118

5.3.4. Finansal Sistemin Etkinliği ve Sermaye Tahsisi.....	119
5.3.5. Etkinliğin Destekleyicisi Olarak Artan Rekabet.....	119
5.3.6. Gelişmiş Kredi Tahsisi.....	119
5.4. Yasalar ve Standartlar	120
5.5. Finansal Hizmetler Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Doğurabileceği Sorunlar	122
5.5.1. Evsahibi Ülke Finansal Sisteminin İşleyişi	123
5.5.2. Yoğunlaşma	123
5.5.2.1. Ev Sahibi Ülke Finansal Sistemlerinde Piyasa Yoğunlaşması	124
5.5.2.2. Açıkların Yabancı Bankalarda ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Yoğunlaşması.....	124
5.5.2.3. Finansal Sektörün Denetimi.....	124
5.5.2.4. Yerel Bankaların Toplam Risk Seviyesindeki Olası Artış ...	125
5.6. Bankaların Yabancıların Eline Geçmesi Neden Tehlikelidir	126
5.6.1. Türkiye Hakkındaki Gizli Bilgiler Yabancı Güçlerin Eline Geçer.....	127
5.6.2. Yabancılaşma Bütün Ekonomiye Yayılır	127
5.6.3. Yabancı Bankalar Ulusal Politikaları Engeller.....	127
5.6.4. Yabancı Sermayeli Bankalar Ulusal Şirketleri Dışlar	128
5.6.5. Yabancı Bankalar KOBİ'lere Hizmet Vermekten Kaçınır	129
5.6.6. Milli Kaynaklar Yabancı Ülkelere Akar.....	129
5.6.6. Bankacılık Döviz Geliri Sağlamaz	130
5.6.7. Yabancı Banka Kriz Çıkınca Kaçar, Mevcut Krizi Büyütür	130
5.6.8. Bankacılık Sistemi Oligopole Dönüşebilir	131
5.6.9. Yabancı Bankalar Borçlanma Eğilimini Artırır.....	131
5.6.10. Diğer Olumsuz Etkiler.....	131
SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA.....	138

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Bölgelere Göre Yabancı Katılım Oranları (%).....	17
Tablo 1.2: Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları (%)	18
Tablo 1.3: Gelişmiş Piyasalarda Yabancı Katılımı (2007).....	19
Tablo 1.4: Asya Ülkelerinde Uygulanmış / Uygulanan Kısıtlamalara Örnekler	20
Tablo 1.5: Yoğunlaşma Oranları (Toplam Aktiflere Oranı).....	23
Tablo 1.6: Brezilya’da Bankacılık Sektörünün Piyasa Payları.....	25
Tablo 1.7: Kredilerin Aktiflere Oranı	31
Tablo 2.1: 2007 sonu itibariyle Orta ve Doğu Avrupa’nın en büyük 5 Çokuluslu Bankasının Toplam Aktif Büyüklüğü.....	37
Tablo 2.2: Aktiflerin Büyüme Hızı (2004-2007 Yılları Arasında)	38
Tablo 2.3: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülke Sayısına Göre İlk 5 (2007 sonu itibariyle	38
Tablo 2.4: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerdeki Şube Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle.....	38
Tablo 3.1. Türkiye’deki Bankalar.....	56
Tablo 3.2. Bankacılıkta Nerden Nereye.....	60
Tablo 3.3. Bankaların Öz Kaynakları	64
Tablo 4.1. Türkiye’de Yabancı Bankalar.....	76
Tablo 4.2: Türkiye’de Yabancı Banka, Şubeleri ve Personel Sayısı Gelişimi	77
Tablo 4.3: Yeni Satın Alma ve Ortaklık Yapılan Bankalardaki Şube ve Personel Sayıları	78
Tablo 4.4: Türk Bankacılık Sistemi.....	80
Tablo 4.5: Banka Büyüklükleri.....	80
Tablo 4.6. Yabancı Bankaların Sektör Payı(%).....	81
Tablo 4.7. Toplam Aktifler (Milyon dolar)	81
Tablo 4.8: Toplam Krediler (milyon dolar)	81
Tablo 4.9: Toplam Mevduat (milyon dolar)	81
Tablo 4.10: Toplam Özkaynaklar (milyon dolar).....	82
Tablo 4.11 Yeni Satın Alma ve Ortaklıklar Sonrasında Yabancı Sermaye Payları	82
Tablo 4.12: Yabancı Sermayenin Sektör Payı	83

Tablo 4.13: BNP Paribas ile Anlaşma Sonrası TEB'in Ortaklık Yapısı	84
Tablo 4.13: Özkaynak/toplam Aktifler (Yüzde	90
Tablo 4.14: Toplam Krediler/toplam Aktifler (Yüzde.....	90
Tablo 4.15: Dönem Net Karı (Zararı)/Toplam Aktifler (Yüzde).....	91
Tablo 4.16: Dönem Net Karı (Zararı)/Özkaynaklar (Yüzde)	91
Tablo 4.17: Takipteki Krediler/Toplam Krediler (Yüzde)	91
Tablo 5.1: Bankaların POS, ATM, Şube ve Kart Sayıları	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil :4.1. Bankacılık Sisteminin Toplam Aktiflerinin GSMH'a Oranı..... 79

KISALTMALAR

BDDK = Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS = Bank of International Settlements

G-10 = GeliŒmiŒ 10  lke

İMKB = İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KOBİ = K uk ve Orta Boy İŒletme

RMD = Riske Maruz Değer

YTL = Yeni Türk Lirası

YP = Yabancı Para

GİRİŞ

En son yaşanan Şubat 2001 finansal krizi sonrası, Türkiye ekonomisi açısından dönüm noktası olabilecek boyutta ciddi ekonomik önlemler alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'yla makro ekonomik istikrarı sağlamak ve bankacılık sektörünün ihtiyacı olan yapısal dönüşümü sağlamak amaçlanmıştır. Genel olarak makro ekonomik istikrarın sağlanmış olduğu ve bankacılık sektörünün toparlanmaya başladığı 2003 sonrası dönemde Türkiye ekonomisi açısından önemli sayılabilecek bir başka gelişme de; yabancı sermayeli bankalardır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde de olduğu gibi Türkiye'de de yabancı sermayeli banka girişleri krizler sonrasında hızla artmış, günümüzde ise rekor denilebilecek bir düzeye gelmiştir.

Dünya ekonomik anlamda 1980 yıllardan itibaren yeni bir sürece girerek Artan ekonomik ilişkiler ve finansal hareketlenmeyle beraber yabancı sermaye yatırımları, ülkelerin küresel anlamda birbirine nüfuzu, iş birlikleri, serbestleşme ve dolayısıyla bu dönemle başlayan yeni eğilimlerin şekillendirdiği politikalar ışığında liberalizasyon süreci başlamıştır. Ekonominin birçok alanında yaşanan yeniden yapılandırma işlemleri ve yeni şekillendirmeleriyle birçok sektör, 80'li yıllardan itibaren ekonomik anlamda değişikliklere uğramıştır. Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar ulusal rekabet ile tanışmış ve bu gelişmelere bağlı olarak rekabete ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Bu dönemle başlayan sermaye akımları bankacılıkta uluslararası yatırımları ve finansal sektörün entegrasyonunu beraberinde getirmiştir. Küresel ekonominin özelliklerinden biri yatırım yapılacak alanlar için karlı pazar arayışlarının ekonomik anlamda birçok alana yön vermesidir. Bu arayış global anlamda iki yönlü olarak seyredir. Bu iki yönlü seyir; ya gelişmiş ülkelere ya da gelişmiş ülkelere ya da gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğrudur. Son 20 yıl içinde finansal anlamda dünyaya bakıldığında, birçok banka krizinin yaşandığı görülmektedir. Bunların bir kısmının kısmi etkileri gözlenirken, bazıları ise global çaptaki etkilenmelere neden olmuştur.

Bu etkilenme neticesinde bazı bankalar iflasın eşiğine gelmiş dolayısıyla bu durum piyasalar üzerinde de etkisini göstererek ödemeler dengesini bozmuş, hatta ödemelerin yapılamaması gibi sonuçlar doğurmuştur. Dolayısıyla piyasaların işleyişinde

birçok pürüz yaşanmıştır. Krizlerin nedenleri arasında istikrarsız makro ekonomik yapı, bankacılık sektöründeki denetim yetersizliği, mali alt yapı unsurları ve yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler sayılabilir. Ayrıca kriz dönemleri için gerekli kredi kültürünün oluşmaması da bu nedenler arasında yer almaktadır. Banka krizleri esnasında zincirleme bir reaksiyon yaşanmaya başlamakta ve ekonominin neredeyse her kesimi birçok zarara maruz kalmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; genel olarak gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin finansal liberalizasyon sürecinde yabancı sermayeli banka girişlerinin gelişimini ve etkilerini uluslararası boyutuyla inceleyerek Türk bankacılık sektörünün günümüz koşullarıyla bulunduğu yerin harita görüntüsünü ortaya koymaktır.

Bu amaca ulaşabilmek için çalışmanın içeriği aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Birinci Bölümde bankacılıkta yabancı sermaye, serbestleşme süreci, dünya ekonomilerinde yabancı bankalara ilişkin bilgiler verilerek; Türkiye gibi gelişmekte olan ve ekonomik kriz yaşayan ülkelerin yabancı banka girişlerini destekleyici örneklerle yer verilmiştir.

İkinci Bölümde Çokuluslu bankacılığa ilişkin tarihsel gelişim ve teorilere yer verilmiştir.

Üçüncü Bölümde Türk Bankacılık sistemi ele alınarak yapısal sorunlar ve mali sistemdeki denetim eksikliği ve etkinsizliği üzerine konulara yer verilmiştir,

Dördüncü Bölümde Türk Bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların girişlerini etkileyen nedenler ilişkin bilgilere yer verilerek; Yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki yeri banka birleşmeleri ve satın alma örnekleriyle desteklenmiş bu kapsamda yasal düzenlemelere de değinilmiştir.

Beşinci yabancı sermayeli bankaların ulusal ekonomi üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalara değinilmiştir.

Son Bölümde ise sonuç ve değerlendirmeler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE ve DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan yabancı banka girişleri, ülkemizde de son dönemde hızlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası, Avrupa ülkeleri ekonomik açıdan ciddi bir yıkımla karşı karşıya kalmalarına karşın ABD ekonomisi büyük bir sermaye birikimine sahip olmuş, savaş sonrasında uluslararası ekonomik ve parasal düzenin öncülüğünü yaparak IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar meydana getirmiş, Marshall Planı'yla Avrupa ülkelerine dış ticarete serbestleşme koşuluyla mali destekte bulunmuştur. Bu koşulların temelini oluşturduğu yenedünya ekonomik düzeni, bankacılık faaliyetlerinin uluslararası bir boyut kazanmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur¹. Marshall Planı dâhilinde Avrupa'nın yeniden inşası esnasında büyük pazarlar oluşmuş ve Amerikan şirketlerinin uluslararası boyutta faaliyet göstermeleri sağlanmıştır. Amerikan çok uluslu şirketlerinin önce sanayi daha sonra bankacılık alanlarında faaliyet göstermeleri uluslararası ekonomik ilişkilerde finans sektörünün de yer almasını sağlamıştır. Uluslararası işletmecilik ile uluslararası bankacılık kavramlarının bu dönemde yakın bir ilişki içinde olduğu gözlemlenmektedir. Avrupa'nın yeniden inşası sırasında Amerikan şirketlerinin faaliyetleriyle bağlantılı olarak, uluslar arası ödemelerin yapılması, dış ticaretin finansmanı, ithalat ve ihracata aracılık etme gibi işlemler ağırlıklı olarak yürütülmüştür. 1960'lardan itibaren ticaretteki serbestleşmeye bağlı olarak uluslar arası yatırımlar çoğalmış ve söz konusu dönemde bankalar da müşterilerinin finansal işlemlerini takip edebilmek amacıyla sınır ötesine şube açma gereği duymuşlardır. Özellikle çoğu büyük ABD bankası çok uluslu Amerikan Şirketlerinin ardından Avrupa'daki mali merkezlerde şubeler açarak Euro-para işlemleri yapmaya başlamışlardır. Ayrıca 1960'lardan sonra ortaya çıkan, sanayi üretiminde bulunan şirketlerin hisse senedi ihracı yoluyla borçlanmaya yönelmeleri, çok uluslu şirketlerle bankaların birlikteliğini güçlendirmiştir.

1973 yılında dünya çapında yaşanan enerji krizi de uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Petrol fiyatlarının

¹ BENLİ, Y. K. (2005), Sektörel Farklılıkların Oranlar Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 16, s.14-30.

yükselmesiyle beraber, petrol ihracatçısı ülkelerde dolar fazlası meydana gelmiş, uluslararası bankalar da petrol ihracatçısı ülkelerdeki bu fazlaların döviz dar boğasında olan ithalatçı ülkelere aktarılmasını sağlama konusunda aracılık yapmışlardır. Petrol ihraç eden ülkelerin merkez bankaları ellerindeki bu fon fazlasını uluslararası bankalara yatırmış, petrol ithalatçısı ülke hükümetleri de bu fonları Euro-bank'lardan ödünç alarak finansmanlarını sağlamışlardır². Söz konusu uluslararası bankaların 1973 yılında konuyla ilgili anapara alacakları 155 milyar dolar iken, 1979 yılı sonunda 665 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın yüzde 24'lük kısmını az gelişmiş ülkeler oluştururken yüzde 9'u da doğu bloğu ülkelere aittir. Toplam kredilerin üçte birlik kısmını oluşturan bu pay uluslararası bankacılık krizinin doğusuna neden olmuştur. Takip eden yıllarda Meksika, Brezilya ve Arjantin'in dış borçlarını ödeme konusundaki sıkıntıları, uluslararası bankaların faaliyet yapılarında değişikliğe yol açarak, söz konusu bankaların ülke riskine önem vermelerine ve yeni finansman teknikleri geliştirmelerine yol açmıştır³.

Tüm bu gelişmeler neticesinde finans piyasalarındaki anlayış farklılaşmış, gelişmekte olan ülkelerin girmiş olduğu ağır borç yükü ve finansal piyasalarda hızla sürdürülen liberalizasyon hareketleri, uluslararası bankaların günümüzde sürdürdüğü yapının temelini oluşturmuş ve az gelişmiş piyasalarla yabancı banka iliksisinin doğusunu sağlamıştır yapının temelini oluşturmuş ve az gelişmiş piyasalarla yabancı banka iliksisinin doğusunu sağlamıştır.

1.1. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Artış Riski

Basit bir anlatımla Yabancı ait olmayandır. Hepimizin bildiği gibi zor anlarda, mutlu anlarda, acılarda, kayıplarda ve kazançlarda yoktu çünkü yabancı, sonradan geldi o, her zaman dışarıdaydı. Sabit olanın belki de haklı bir korumacılık güdüsüne, sabit olanın kendi emeğine karşı duyduğu himayecilik ve korumacılık hissini ürünün olan pek nazik olmayan tavırlara maruz kalmak zorundadır. Elif Şafak 'Araf' romanında yabancı hakkında: 'Kim gerçek yabancı “ bir ülkede yaşayıp başka bir yere ait olduğunu bilen mi, yoksa kendi ülkesinde yabancı hayatı sürüp, ait olacak başka bir yeri olmayan mı?’’

² BAİN, Elisa, v.d., 1999. Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives

³ BDDK. Ekim. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı - Gelişme Raporu VII, 2003

demistir.⁴ Evet, mevcut problem dışarıdan gelen yabancılar mı yoksa içimizdekiler mi önce içimizdekinin halledelim dememiz gerekiyor ama dışarıdan gelen tehdit her geçen gün büyüyor. Yabancı sermaye hegemonyası tatlı yüzünden dolayı ülkeye artık rahat bir şekilde girebilmektedir.

Türkiye'deki mevcut yabancı sermaye üzerinde konuşmak gerekirse tehlikenin boyutu sektörel anlamda kendini iyice hissettirmektedir. Şöyle ki; Fabrikalarımız yabancılara satılırken kıyamet koparılırken neden bankalar yabancılara satılırken kimse en ufak tepki göstermemektedir. Fabrikanın ne yaptığı bellidir, mal üretir hizmet yaratır, ama banka ne yapar Türk halkı bunu pek düşünmez çünkü gelişmekte olan ülkeler için en büyük sorun bankacılık sistemindedir. Halk bankacılığa problem olarak bakmaktadır. Aslında bakmaktadır kelimesi bu durumu tam olarak karşılamaz halka problem teşkil eden, sürekli batan, hortumcular için vurgun kaynağı, güvensizlik abidesidir bankalar o yüzden ki bankalarımızın kime satıldığı kimlerle ortaklık yaptığıyla ilgilenilmez. Sadece ekonomi sayfalarında hızla geçilen sayfaların arasında kaybolup gider. Türk bankacılık sistemi halkın gözleri diğer taraflara çevrilmiş olsa dahi atlanacak bir olgu değildir. Çok net olarak karşımızda duran yabancı sermaye sıcak para ilişkisi bankalarımızı fazlasıyla tehdit etmektedir.

1.1.1. Neden Yabancı Sermaye Tehdit Unsuru Oluşturmaktadır

Daha reel daha sade bir örnekle anlatırsak Türk yaylalarında beslenen inek, koyun ve keçinin bu topraklara kurulmuş Hollanda Tesisi tarafından peyniri, sütü, yoğurdu üretilmektedir. Bu Hollanda firmasından maaş alan Türk vatandaşı üretilen peyniri, sütü, yoğurdu satın aldığı anda maaşını Hollanda firmasına geri vermektedir. Bu verilen Türk paralarının Hollanda'ya her an göç edebilir durumda bulunması anlamına gelmektedir. Yabancı sermaye sayesinde Türk ekonomisi canlanmakta mıdır? Evet, canlanmaktadır, uyurken uyuyan bir insana su dökersek de canlanmaktadır. Ama geçici bir canlanmadır tekrar uykuya dalması an meselesidir.

Mutlak ki yabancı sermayenin ülkeye girişi çok önemli ekonomik ve sosyal katkılar yapmaktadır. Yabancı sermaye yerine ve uygulanaşına göre büyük bir nimet

⁴TBB (Türkiye Bankalar Birliğı) (2007b) **Bankalarımız 2006**, TBB Yayınları: İstanbul, Mayıs.
<http://www.tbb.org.tr/v12/2006.asp>

veya büyük bir musibettir. Parasal kaynaklar üretilen malın veya yaratılan bir hizmetin neticesidir. Mal veya hizmet yok ise yoksa para da olmaz. Yatırımı yapan veya yapacak olan yabancı şirketler hammadde, ucuz emek ve kendilerine sağlanan kolaylıklardan elbette ki faydalanmayı hedeflemektedir.⁵ Bu yararlandığı olanaklar neticesinde yatırım yaptığı ülkenin o iş kolunda kalifiye eleman yetişmesi, rekabet gücü, piyasada hareketlilik, yan sanayinin gelişmesi ve bunların yerli sermayeye etkisi gibi getirileri söz konusudur. Yabancı sermayeye inanmamak kadar sonsuz bir inanış içinde olmakta son derece yanlışır. Olmayan sektörleri ülkemize davet etmek iyi olduğumuz sektörlerde başarabileceğimiz noktalarda çalışmak onlara ihtiyaç duymadığımız hissettirmek; akıllı ve yeri geldiğinde pragmatik olmak kuraldır. Yabancı sermaye güvenli değildir her zaman risk taşır.

1.1.2. Bankalarımızdaki Yabancı Sermaye

Para tek başına yarar değildir yarar olan bir bütün olarak paranın önüne geçen ülke çıkar ve menfaatleridir. İşte tam bu noktada gündemi oldukça meşgul etmesi gereken bankalarımızdaki yabancı sermaye payının artışına gelmek istiyorum. Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye payının Mayıs 2006 itibariyle yüzde 32.19 seviyelerinde. Bu tam anlamıyla büyük bir riske doğru yürüdüğümüzün göstergesidir.

Son iki yıl içinde yapılan yabancı ortaklıkları kısaca hatırlatmak gerekirse;

Dış bank, Fortis'e

Demirbank HSBC' ye

TMSF elindeki Sitibank Yunan Novabank'a.

TEB'in yüzde 50'sini Fransız BNP'ye

Yapı Kredi, TMSF tarafından Unicredito-Koç ortaklığına

Finansbank, Yunan NBG'ye

⁵BDDK (2001) "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Eylem Planı", 25 Eylül.http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/yapilandirmaprogrami/bsyyp_eylem_plani.doc

Garanti Bankası' nın kontrol hissesinin yarısı GE Finance'a

Adabank, bir Kuveyt finans kuruluşuna

Tekfenbank, Yunan EFG'ye

Denizbank, Dexia'ya satıldı

Bu şu an içinde tespit edebildiğimiz satışlar Ziraat Bankası, Halk bank ve Vakıf bankında satılacak olduğu söylentileri yukarıdaki ülkemizin bankacılık sektörünün lokomotif durumundaki bu bankaların da satışı ile yabancı sermaye oranının yüzde 60 üzerine çıkması bekleniyor.

1.2. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı

Almanya'da yüzde 5, İtalya'da yüzde 8, İspanya'da yüzde 10, Hollanda'da yüzde 11, Danimarka'da yüzde 17, Avusturya ve Fransa'da yüzde 19, Yunanistan'da ise yüzde 20 görüldüğü gibi mevcut durum bile bu ülkelerin çok üzerinde seyrediyor.

1.2.1. IMF ye Bağlı Ülkelerdeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı

Estonya'da yüzde 100, Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 95, Slovakya'da yüzde 93, Meksika'da yüzde 82, Macaristan ve Polonya'da yüzde 65, Arjantin'de yüzde 48, Peru'da yüzde 47 oranlarına sahip. Sonuç olarak yukarıdaki tablolara ve rakamlara bakarak nereye doğru gittiğimizi anlamak bile bizim için büyük bir gelişme olacaktır. Hiçbir şey yapmamak durumdan haberdar olmamak demek değildir en azından bu acı tabloyu bilelim. Çünkü yapabilecek çok da bir şeyimiz kalmadı.

1.3. Finansal Piyasalarda Serbestleşme Süreci

Bretton Woods sisteminin 1971-1973 döneminde çöküşü sonrasında uluslararası sermaye piyasaları hızla entegre olmaya başlamıştır. 1973 yılında petrol fiyatlarındaki %400 oranındaki artış, petrol üreten ülkelerin sermaye birikimlerini artırmasına ve petro-dolar kavramının doğmasına yol açmıştır. Söz konusu petro-dolarların uluslararası finans piyasalarına geri döndürme çabaları ve 1976'da gelişmiş ekonomiler arasında esnek döviz kuru sisteminin benimsenmesi finansal liberalizasyonun öncüsü olmuştur.

1980’li yıllarda uluslararası sistemde yaşanan yeniden yapılanma sonrasında görülen küreselleşmenin bir ayağını oluşturan finansal serbestleşme; ulusal finans piyasaları arasındaki sınırların ortadan kalkması, sermaye hareketlerine yönelik çeşitli kontrol ve sınırlamaların uygulamadan kaldırılarak finansal piyasaların uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması şeklinde tanımlanmaktadır. Finansal serbestleşme, küreselleşmenin bir parçası olup aynı zamanda küreselleşmeyi hızlandıran bir unsur olmuştur. Finansal piyasalarının bütünleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda, faiz ve kur dalgalanmalarına imkân tanınması üretimin küreselleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁶ Uluslararası Para Fonu (IMF)’nin çalışmaları sonrasında, dünyadaki para sisteminin aldığı şekil (paraların konvertibiliteye sahip olmaları), Dünya Bankası ve konsorsiyum bankaları gibi finans kuruluşlarının büyük sermaye yatırımı gerektiren projelere destek vermeleri, 1973’te doların devalüasyonu sonrasında döviz kurlarının dalgalanmaya bırakılması ve teknolojiadaki gelişmeler, finansal küreselleşme üzerinde etkili olmuştur. Bunların dışında reel sektörde ve dünya ticaretindeki gelişmeler, çok uluslu şirketlerin yatırımlarında görülen artış, menkul kıymetlendirme, yeni finansal araçların ortaya çıkması (future, option ve swap vb.) gibi farklı unsurlar da etkili olmuştur.⁷ 1980’lerde yaşanan borç krizi ile önemli ölçüde daralan dış finansman imkânları sonucunda gelişmekte olan ülkeler kalkınma ve büyümelerini gerçekleştirmek amacıyla gereksinim duydukları sermaye birikimini sağlamak için özel sermaye akımlarının bileşimini değiştirerek (dış borç ve ticari banka kredileri şeklindeki), yabancı sermayeye (doğrudan yatırım ve portföye) kaymıştır.

Dolayısıyla sermayenin uluslararasılaşması ile borç sorunları arasında bir ilişki söz edilebilir. Önceki yıllarda, gelişmekte olan ülkeler için yabancı sermaye teknolojiyi geliştirmek, sermaye açığını kapamak, işsizliğe çözüm getirmek, döviz rezervlerini genişletmek ve ucuz hammadde kullanmak amacıyla getirilirken bugün bunlara ek olarak, sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, dışa açılmak, ülke içinde dengeli bir rekabet ortamı yaratmak, çevre koruma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi hedefler de benimsenmiştir. Bu hedefler bağlamında,

⁶ İlker Parasız ve diğerleri, Dünya Ekonomisi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001, s. 34

⁷ Parasız, a.g.e., s.37

gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişi borçlanma yolu ile gelir yaratarak talebi etkilemekte ve dünya ticaretindeki gelişmeyi hızlandırarak küreselleşmeyi artıran bir rol üstlenmektedir.⁸ Diğer taraftan, finansal küreselleşmenin itici gücü olan finansal serbestleşmenin benimsenmesinde, 1980'lere egemen olan neo-klasik iktisadi düşüncenin de rolü büyüktür. Yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı temeline dayanan neo-klasik düşünceye göre, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda tasarruflar sermaye açığı olan ülkelere akacaktır.

Diğer bir deyişle ekonomik etkinliği geliştirerek büyüme ve istihdamı gerçekleştirmek için yeterli yurt içi tasarruflara sahip olmayan ülkeler, faiz oranını yükselterek tasarruf fazlası olan ülkelere yatırımlar çekecektir. Söz konusu süreç tasarruf açığı olan ülkelerdeki faiz oranlarının gelişmiş ülkelerdeki faiz oranı seviyelerine inene kadar devam edecektir.

1.3.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri

Finansal anlamda liberalizasyonun kalkınma ve sürdürülebilir büyümenin şartı olarak görüldüğü yirminci yüzyılın ikinci yarısında, ülkeler; yaşanan krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara kapılarını açmışlardır. Özellikle 1980 yıllarından itibaren gelişmekte olan ülkelere yaşanan ağır borç yükü, ülkeleri tahvil ve hisse senedi aracılığıyla dış kaynak sağlamaya yöneltmiştir. Hisse senedi ihracı ve özelleştirme dış finansmana alternatif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece sermaye piyasaları ön plana çıkmış, doğrudan ve portföy yatırımları tercih edilir bir duruma gelmiştir.

Dünya Kalkınma Raporu'na (2002) göre; yabancı sermayeli bankaların, ulusal bankacılık sektörüne girişleri, sektörde, rekabetçi baskılara yol açarak, yerel bankaların verimliliğini arttırabilmekte ve risk yönetimini geliştirebilmektedir. Ayrıca hedef ülkelerin yabancı sermayeli banka girişlerinin önündeki engelleri azaltması ekonomik büyümeye destek vererek, finansal kırılganlığı azaltabilmektedir. Raporda vurgulanan önemli bir nokta; bankacılık sektörünün olgunlaştığı ülkelerde, yabancı sermayeli bankaların, vurgulanan etkinliğe dair etkilerinin daha az olduğudur. Arjantin,

⁸ SÖNMEZ Sinan, Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, Ankara, İmge Yayınları, 1998, s.81.

Kolombiya, Yunanistan, Macaristan, Portekiz ve İspanya'dan elde edilen verilere göre yabancı sermayeli banka girişleri, endüstriyelmiş ülkelere nazaran, sayılan ülkelerde verimlilik artışı konusunda daha etkili olmuştur. Raporda sunulan bir başka önemli sonuç da; yabancı banka varlıklarındaki artışların, sistemin tümünü etkileyebilecek krizlerin yaşanma olasılığını azaltmakta olduğudur.

Yabancı sermayeli bankaların giriş yaptığı ulusal ekonominin beklentilerini ana hatlarıyla aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- a. Yabancı sermaye girişini arttırmaları,
- b. Yatırımları ve büyümeyi finanse ederek teşvik etmeleri,
- c. Uluslararası ticareti geliştirmeleri ve küresel ekonomiye entegrasyonu kolaylaştırmaları,
- d. Bankacılık alanındaki yeniliklerle, ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları.

1.3.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler ve Beklentileri

Yabancı banka girimlerinin gelişmekte olan piyasalarda artmasının nedenleri, finansal serbestleşme sonrası finansal hizmetlerin küreselleşmesi ve artan arbitraj imkânı, yabancı sermayenin dolaşımını kısıtlayan engellerin kaldırılmasına yönelik yapılan düzenlemeler ve yaşanan krizlerin gelişmekte olan piyasalara girişte maliyetleri önemli ölçüde düşürmesi olarak 3 ana başlıkta sıralanabilmektedir (BDDK, 2005, 21). Yirminci yüzyılda meydana gelen teknolojik gelişmeler ve artan küreselleşme sonucu finansal sektörde önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Finansal hizmetlerdeki ürün farklılaşması ve uluslararasılaşma, sektördeki rekabeti arttırmıştır. Enformasyon, iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler neticesinde sunulan hizmet ve ürünlerin fiyatının düşmesi yani maliyet azalışları, sektörde ölçek ekonomisinden yararlanılmasına imkân vermiştir. Bu gelişmeler bankaları, sektördeki paylarını büyütme teşvik etmiştir. Faaliyet göstermekte oldukları gelişmiş piyasalarda sayılan nedenlerle artan rekabet sonucu karlılık düşmüş olduğundan, bankalar için en iyi yol

gelişmekte olan piyasalara açılmak olarak görülmüştür. Finansal hizmetlerin küreselleşmesi, artan yabancı banka girişlerini açıklamada tek başına yeterli değildir. Gelişmekte olan piyasaların da bu girişleri kabul etmeleri yani, yabancı sermaye önündeki kısıtlamaları kaldırmaları gerekmektedir. 1980 sonrası küresel anlamda artan finansal liberalizasyon süreci, gelişmekte olan ülkeler için kalkınma ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için Sart koşulmuş ve liberal politikalar bu ülkeler tarafından hızla benimsenmeye başlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelere yabancı bankaların girişlerini kısıtlayan engeller, yabancı bankaların uluslararası arenaya çıkışlarıyla es anlı olarak kaldırılmaya başlanmıştır. Birbirini destekleyen bu iki süreç sonucunda gelişmekte olan piyasalara yabancı banka girişleri artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişlerini arttırıcı önemli bir diğer etken de, hedef ülkede yaşanan bankacılık alanındaki krizlerdir. Gelişmekte olan piyasalardaki kriz süreçlerinde yabancı bankalar, ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme veya tasfiyesi yapılacak olan bir bankayı ucuz satın alma gibi işlemlerle kriz durumunu fırsat bilerek ulusal sektöre giriş imkânı elde etmişlerdir⁹. Sonuç olarak yukarıdaki bilgilerin gösterdiği ve literatürdeki konuyla ilgili tüm çalışmaların bulunduğu ortak nokta; yabancı sermayeli bankaların günümüzde, gelişmekte olan piyasalardaki yoğunlaşmaları, temel olarak finansal liberalizasyon hareketleri ve kriz ortamlarıyla ilişkili olduğudur. Bu nedenle sonraki bölümde finansal liberalizasyon hareketleri ve devam eden süreçte Türkiye’de yaşanan finansal krizler ayrıntısıyla sunulmuştur.

1.4. Uluslararası Bankacılığın Gelişimi

Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişim sürecini üç farklı evrede incelemek mümkündür. Birinci evre, 1. Dünya Savaşına kadar olan birkaç yüzyıllık süreci kapsamaktadır. İkinci evre ise 1. Dünya Savaşı sonrası büyük ekonomik buhranı (1929) ve II. Dünya Savaşı dönemini kapsayan ve yavaşlama aşaması olarak adlandırılabilir süreçtir. Üçüncü evre de II. Dünya Savaşından sonra başlayan 1960’lı yıllarda özellikle Euro piyasaların oluşumuyla belirginleşen, günümüze kadar finansal yeniliklerle zenginleşen, artan oranda deregülasyonların, finansal krizlerin ve yeni uluslararası düzenlenmelerin tecrübe edildiği ve hâlihazırda devam eden son süreçtir. II.

⁹ ÇİLLİ, H, T. Temel (1988), *Türk Bankacılık Sistemi İçin Bir Erken Uyarı Modeli*, T.C. Merkez Bankası, Tartışma Tebliği, No: 8804.

Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin ekonomik durumu uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Savaş sonrasında Avrupa ülkeleri ciddi bir ekonomik yıkımla karşı karşıya kalmış, buna karşın ABD ekonomisi büyük bir sermaye birikimine sahip olmuştur. ABD, savaş sonrasında da uluslararası ekonomik ve parasal sistemin öncülüğünü yapmıştır. ABD'nin girişimleriyle Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar oluşturulmuş, Avrupa ülkeleri "Marshall Planı"yla yeniden yapılandırılmıştır. Söz konusu planda, ABD şirketlerine yeni pazarlar oluşturulması amacı ile öne sürülen koşullar arasında dış ticarete serbestlik de yer almaktadır.¹⁰ ABD'nin sermaye birikiminin bir bölümünün Avrupa'ya aktarılmasıyla ve Avrupa'nın yeniden inşasıyla büyük pazarlar oluşmaya başlamış ve bu süreçte Amerikan şirketleri uluslararası arenada faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu dönemde, uluslararası sermayenin ilk önce sanayi sektörüne sonrasında ise finans sektörüne yöneldiği görülmektedir. Uluslararası bankacılık faaliyetleri ile uluslararası işletmeciliğin yaygınlaşması arasında yakın bir ilişki olduğu bilinmektedir. Uluslararası bankacılık faaliyeti ilk aşamada bankaların kurulduğu ana ülkeden yürütülmüştür. Hedef pazardaki faaliyetler muhabirlik ilişkisi içinde sürdürülmüş ve esas faaliyet alanları dış ticaretin finansmanına yönelik gerçekleşmiştir.¹¹ 1960'lı yıllara gelindiğinde bankaların uluslararası faaliyet gösteren müşterilerini izleyerek söz konusu pazarlarda yer almaya başladıkları görülmektedir.

Bu süreçte, farklı bir ülkede faaliyet gösteren müşterisini takip eden bankalar bu ülkelerde temsilcilik ve şube açma ihtiyacı duymuştur. Bu şekilde birçok büyük çaplı ABD bankası, Avrupa'ya yatırım yapan müşterilerini izleyerek başta Londra olmak üzere Avrupa'daki finans merkezlerinde şubeler açmıştır.¹² 1968 yılında ABD'nin yurt dışında faaliyet gösteren 26 bankası, 375 şubesi ve temsilciliği, 1979'da ise 139 bankası ve 779 şubesi bulunmaktaydı. 1979 yılı itibarıyla söz konusu şubelerinin %50,6'si Karayipler'de, %12,8'i ise Uzakdoğu ve Ortadoğu'da faaliyet göstermekteydi. Karayipler ve Uzakdoğu'daki yoğunlaşmanın sebebi kıyı bankacılığı faaliyetidir. Bu

¹⁰ SÖNMEZ, a.g.e., s. 88

¹¹ SEYİDOĞLU Halil, Uluslararası Finans, İstanbul, Güzem Yayınları 1997, s.407

¹² BAİN Elisa ve diğerleri "Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives", Melbourne Business School, <http://www.mbs.edu/index.cfm?objectid=951E3451-123F-A0D8-42E1B4C3A13BC4D9> 13k .Erişim Tarihi: 18.02.2008., Ağustos 1999. s.33.

dönemde, İngiliz ve Fransız bankalarının da benzer bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

Fransız bankalarının 1979 yılında Avrupa'da 71 şubesi bulunurken eski sömürgelerinin bulunduğu Afrika'da 63 şubesi faaliyet göstermektedir. Alman ve Japon bankaları da kendi ülkelerinde kurulu reel sektör şirketlerinin yurt dışında faaliyet göstermesiyle birlikte uluslararasılaşmaya başlamıştır. Almanya bankaları 1960'lı yılların ortalarında, Japonya ise aynı dönemin sonlarında yurtdışında yaygınlaşmaya başlamıştır. Yine 1960'lı yıllarda sanayi şirketlerinin kısa vadeli finansmana yönelmeleri ve hisse senedi ihraç etmeye başlamaları somasında bankaların söz konusu şirketlerin hisse senetlerini satın alarak yönetimde oy hakkı sahibi olmaya başladıkları görülmektedir. 1978 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre, satış hacmi açısından dünyada ön sırada yer alan ilk 500 şirketten 125'inde özel mali kurumlar söz sahibi olmuşlardır.¹³ Finansal serbestleşme öncesinde ülkeler, Yurtiçine sermaye akışını kontrol etmekten ziyade Yurtdışına yönelik sermaye hareketlerini kontrol etmeye yönelik düzenlemeler getirmiştir. Bu kapsamda, Amerikan şirketlerinin uluslararası faaliyet göstermesinden sonra söz konusu şirketlerin New York piyasasından finansman sağlaması sebebiyle ABD hükümeti tarafından bazı düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Amerika dışına sermaye akımını engellemek amacıyla 1963 yılında ABD'deki yerleşiklerin satın aldığı yabancı tahvillere "Faiz Eşitleme Vergisi" (Interest Equalization Tax) uygulanmıştır. Söz konusu kısıtlama sonrasında çok uluslu şirketler ABD bankalarından kredi almaya yönelmişlerdir. Bunun üzerine ABD hükümeti tarafından "Gönüllü Dış Kredi Kısıtlama ilkeleri" (Voluntary Foreign Credit Restraint Program) adlı yeni bir düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu düzenleme ile birlikte çok uluslu ABD şirketleri kredi için ABD piyasası yerine Avrupa piyasalarına ve bankalarına, "Euro-kredi"ye yönelmiştir.

Ayrıca ABD'de banka, tasarruf ve ikraz sandıklarının mevduatlara verebilecekleri faiz oranlarına bir tavan belirleyen "Regulation-Q" düzenlemesi de

¹³ YAYLA Münür ve diğerleri, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermaye Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", BDDK ARD Çalışma Raporları No:2005/6, 2005, Ankara, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf - Erişim Tarihi: 18.02.2008, s.6.

mevduatların Amerika dışına yönelmesine ve böylece finans piyasalarında Londra ve diğer Euro-para piyasalarının ağırlığının artmasına sebep olmuştur.¹⁴ Euro-para piyasalarını takiben 1960'larda uluslararası finans çevreleri tarafından "Euro-tahvil" piyasaları oluşturulmuştur. Bu piyasalarda sabit faizli Euro-para cinsinden tahvillerin alım satımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak, 1969-70'de ABD'de faiz oranlarının yükselmesi sonucu bu piyasalar krize girmiş ve sabit faizli Euro-tahvil uygulaması terk edilerek bankalar tarafından değişken faizli, orta ve uzun vadeli Euro-kredi sistemi ya da sendikasyon kredileri oluşturulmuştur.¹⁵ Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişiminde etkili olan diğer bir etken 1973 yılında yaşanan enerji krizi olmuştur. Petrol fiyatlarındaki yüzde 400 artış, petrol ihracat eden ülkelerde önemli bir sermaye birikimi oluşmasına sebep olmuştur. Uluslararası bankalar, petrol ihracatçısı ülkelerin söz konusu fazla dolarlarının döviz sıkıntısı çeken ithalatçı ülkelere aktarılmasına aracı olmuşlardır. Petrol ihracatçısı ülkelerin merkez bankaları ise elde ettikleri büyük petrol gelirlerini vadeli mevduat hesapları şeklinde uluslararası bankalara yatırmışlar, aynı zamanda artan petrol faturalarını finanse etmek isteyen petrol ithalatçısı ülke hükümetleri ise bu fonları "Euro-bank"lardan ödünç almak suretiyle ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Bu kapsamda, 1973'de "Euro-bank"lara yatırılan petro-dolar mevduatı 16 milyar dolarken, 1979'da 117 milyar dolara çıkmıştır. Söz konusu bankaların Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)' e bildirilen toplam anapara alacakları ise 1973 sonunda 155 milyar dolardan, 1979 yılı sonunda 665 milyar dolara ulaşmıştır. Bu kredi artışlarının %24'ü az gelişmiş ülkelere %9'u da doğu bloğu ülkelerine gitmiştir. Diğer bir ifadeyle, toplam kredilerin üçte birlik kısmı riskli kredilerden oluşmuş ve bu nedenle uluslararası bankacılık krizi olarak da adlandırılan dünya borç krizi ortaya çıkmıştır.¹⁶ Uluslararası bankacılık sistemine ilk darbe, en çok borcu olan Meksika'nın 1982 yılının Ağustos ayında dış borçlarını düzenli ödeyemeyeceğini bildirmesi ile ortaya çıkmıştır.

Bundan kısa bir süre sonra ikinci ve üçüncü sıradaki yüksek borçlu ülkeler olan Brezilya ve Arjantin de aynı duruma düşmüşlerdir. Benzer şekilde, birçok az gelişmiş ülke uluslararası bankalara olan borçlarını ödeyememiş ve alacaklı bankalarla yeni

¹⁴ SÖNMEZ, a.g.e., s.213-214

¹⁵ PARASIZ; a.g.e., .35

¹⁶ SEYİDOĞLU; a.g.e, s.408

ödeme görüşmesi yapmaya başlamışlardır.¹⁷ Borç krizinin ardından gerek bankalar gerekse gelişmekte olan ülkeler borçlanma konusunda, yeni politikalar uygulamaya başlamışlardır. Krizden sonra uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelere vermiş oldukları kredilerde önemli bir düşüş kaydedilmiştir. Ayrıca, dış borç krizinin ardından uluslararası bankalar ülke riskine daha fazla önem vermeye başlamışlar ve bilançolarında yeni hesaplama tekniklerine yer vermişlerdir. Taşınan risklere karşı yeterli sermaye tutma kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Diğer yandan, banka faaliyetleri bilanço dışına çıkarılarak doğrudan yükümlülük ve risk azaltılmıştır. Vadeli piyasalardaki işlemler yoğunluk ve yaygınlık kazanmış, yeni finansman teknikleri geliştirilmiş ve sendikasyon kredileri yaygınlaşmıştır. Gelişmekte olan borçlu ülkelere yönelik olarak borç-hisse senedi takası uygulamaları gerçekleştirilmiştir.¹⁸ Tüm bu gelişmelere paralel olarak gelişmekte olan ülkelerin borçlanma politikalarında da değişiklikler olmuştur. 1980'li yılların sonlarından itibaren yüksek miktarda borçlu gelişmekte olan ülkeler tahvil ve hisse senedi aracılığıyla dış kaynak sağlamaya yönelmişlerdir. Özel bankalar ile resmi kuruluşlardan ve örgütlerden doğan borçlanmalar hız kesmiştir. Hisse senedi ihracı ve özelleştirme dış finansmana bir alternatif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Borç akımları içerisinde banka borçları görece olarak önemini yitirmiş, sermaye piyasaları kanalıyla borçlanma ön plana çıkmıştır. Banka borçları yerini doğrudan ve portföy yatırımlarına bırakmıştır.¹⁹

Genel bir değerlendirme yapıldığında; uluslararası bankacılığın gelişiminin ilk aşamalarında bankaların müşterilerini izlediği ve dış ticaret işlemlerini finanse ettikleri görülmektedir. Zaman içerisinde, bankaların çalıştıkları şirketler çok uluslu yapıya dönüşmüş ve söz konusu şirketlerin finansman ihtiyaçlarındaki değişiklik nedeniyle banka-çok uluslu şirket ortaklığı oluşmuş ve bankalar da uluslararasılaşmaya başlamışlardır. Enerji ve dünya borç krizi gibi makro ölçekli krizlere tepki olarak uluslararası bankalar ülke risklerine daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

1990'lı yıllardan sonra sınır ötesi bankacılığın yönü ise bankaların ekonomik olarak yoğun ilişki içerisinde olduğu ülkelere doğrudan gitmesi şeklinde olmuştur. Uluslararası çapta faaliyet gösteren bankalar gerek kendi ülke firmalarını gerekse kendi

¹⁷ SÖNMEZ, a.g.e., s.381

¹⁸ SÖNMEZ, a.g.e., s.200

¹⁹ SÖNMEZ, a.g.e., s.401

ülkesiyle iş yapan yerli firmaları buldukları ülkeden finanse etmeye başlamışlar ve yurtdışında yerel banka gibi faaliyet göstermeye başlamışlardır. Günümüzde sınır ötesinde faaliyet gösteren bankaların yapıları ve faaliyet gösterdikleri alanlar daha da karmaşıklaşmış ve bu kuruluşlar aynı çatı altında birden fazla finansal hizmeti sunan finansal holding şirket yapısına dönüşmüşlerdir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar artık küresel organizasyon niteliğini kazanmışlardır. Finansal ürünlerde, bilgi teknolojilerinde ve risk yönetim tekniklerinde meydana gelen gelişmelerin de bunda önemli bir rolü vardır.

1.5. Dünya Ekonomilerinde Yabancı Sermayeli Bankalar

Tüm dünyada finansal serbestleşme ve dışa açılma politikalarının giderek daha fazla kabul edilmesi ve uygulanması neticesinde, yabancı sermayeli bankaların de farklı bölgelere ve ülkelere girişi artış eğilimi göstermektedir. Bununla birlikte ülkelere göre yabancı katılımı bir takım kriterlere göre farklılık göstermektedir. Konuyla ilgili çalışmalarda yabancı katılımının tanımı ve dikkate alınan farklı dönemler olması itibariyle değişik oranlarla karşılaşmak mümkündür. Bu çalışmada, daha çok Dünya Bankası ve IMF verilerine itibar edilmiş veya referans gösterilen diğer araştırmalardan faydalanılmıştır.

Tablo 1.1: Bölgelere Göre Yabancı Katılım Oranları (%)

Bölge	Ülke Sayısı	Yabancı Kontrolü (yabancı payı %50'den fazla olan bankaların varlık toplamı /toplam varlıklar)			Ortalama Yabancı Payı (ülkelerin ortalaması)			
		1995	2001	2007	1995	2001	2006	2007
Tüm ülkeler	103	15	21	24	23	27	29	31
Kuzey Amerika	2	10	20	22	8	13	15	16
Batı Avrupa	19	23	28	26	24	32	30	33
Doğu Avrupa	17	25	30	35	21	35	46	51
Latin Amerika	14	18	40	47	14	27	31	34
Afrika	25	9	8	10	38	29	25	27
Orta Doğu	9	13	16	17	14	16	17	19
Orta Asya	4	2	3	3	4	6	6	8
Doğu Asya	11	5	6	16	14	18	29	31
Okyanus Bölgesi	2	15	14	12	39	37	33	34

Kaynak: World Bank, 2006 Banking Survey, http://www.worldbank.org/research/interest/2006_bank_survey/2006_bank_regulation_database.htm (21 Kasım 2007) Erişim Tarihi: 18.02.2008

2000 yılı itibarıyla, ulusal bankacılık sektöründe en fazla yabancı payının yüzde 40'la Latin Amerika Bölgesinde olduğu görülmektedir. Bu bölgeyi, yüzde 30 ile Doğu Avrupa ve yüzde 28 ile Batı Avrupa izlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı katılım oranlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Bu sıralamalar 2000'den 2006'ya olan dönemde de paralel dağılım göstermiştir. Buna karşın yabancı payındaki artış ivmesi olarak 2000'den 2006'ya olan periyotta Doğu Asya bölgesinin üstünlüğü görülmektedir.

Tablo 1.2: Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları (%)

	1990	2006	2007	% GSYH	Milyar USD
Orta ve Doğu Avrupa					
Bulgaristan	0	80	83	49	3
Çek Cumhuriyeti	10	96	101	92	
Estonya	-	97	99	89	
Macaristan	10	83	87	67	
Polonya	3	68	74	43	105
Latin Amerika					
Arjantin	10	48	49	20	31
Brezilya	6	27	35	18	107
Meksika	2	82	83	51	342
Peru	4	46	44	14	11
Şili	19	42	41	37	35
Venezüella	1	34	37	9	9
Asya					
Çin	0	2	3	4	71
Hong Kong	89	72	70	344	570
Hindistan	5	8	14	6	
Güney Kore	4	8	10	10	
Malezya	-	1	11	27	
Singapur	89	7	76	148	159
Tayland	5	18	21	20	32

Kaynak: Domanski Dietrich, "Foreign Banks in Emerging Market Economies: Changing Players, Changing Issues", BIS, 2007

Gelişmekte olan ülkelerle birlikte gelişmiş ülkelerde de yabancı sermayeli bankaların katılımı mevcuttur. Tablo 1.3, söz konusu ülkelerdeki yabancılaşma oranlarını göstermektedir.

Tablo 1.3: Gelişmiş Piyasalarda Yabancı Katılımı (2007)

Ülkeler	Yabancı bankaların varlık toplamı /toplam varlıklar)
ABD	21,1
Almanya	6,3
Avustralya	18,5
Hollanda	4,2
İtalya	6,3
İngiltere	40,3
İsviçre	12,2
Japonya (*)	8,3
Kanada	5,3

(*) 2007 itibarıyla

Kaynak: World Bank, 2006 Banking Survey,

http://www.worldbank.org/research/interest/2006_bank_survey/2006_bank_regulation_database.htm (21 Aralık 2007). Erişim Tarihi: 21.02.2008

Tablo 1.3’ de, gelişmiş ülkeler arasında en fazla yabancı katılımının İngiltere’ de olduğu, ABD ve Avustralya dışındaki gelişmiş ekonomilerde yabancı katılımının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı katılımının en yoğun olduğu üç bölgedeki; Orta Avrupa, Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki durum Tablo 1.2’de gösterilmiştir. Yukarıda yer verilen tablolar, bankacılık sektöründe yabancı katılımındaki artış eğilimi çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle Doğu Avrupa ve Latin Amerika bölgelerinde gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmında yabancı sermayeli bankaların sektöre hâkim oldukları görülmektedir.

1.6. Ülkelere Göre Yabancı Sermayeli Bankaların Dağılımı

1990’lı yıllardan sonra Orta ve Doğu Avrupa’da kamu bankalarının özelleştirilmesi süreci ve bölgedeki ülkelerin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecine girmeleri, söz konusu bölgede yabancı banka katılımının hızlı bir şekilde artmasına sebep olmuştur. Yabancı bankalar, Polonya’ da özelleştirilen bankalardan hisse alarak piyasaya giriş yapmışlar ve sonrasında borsadan hisse satın alarak paylarını artırmışlardır. Çek Cumhuriyetinde de özelleştirilen kamu bankalarını satın alan özel bankaların sorunlar yaşamaması sonrasında yabancı bankalar tarafından söz konusu bankalar satın alınmıştır. Macaristan’ da ise yerli bankalar blok satış halinde stratejik ortaklara satılmıştır.

Latin Amerika'daki yabancı katılımının dinamikleri Avrupa'ya göre biraz farklı olmakla beraber benzer yönler de mevcuttur. Latin Amerika ülkelerinde makro istikrarsızlıklar ve krizler yabancı banka katılımında etkili olmuştur. Arjantin, yapısal reformların bir parçası olarak kamu bankalarını özelleştirmiş ve bu yolla yabancı girişini kolaylaştırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda kamu bankalarının sayısında ciddi azalma gerçekleşmiştir. 2001 yılının sonunda yaşanan krizde yabancı bankaların bir kısmı ülkeyi terk etmeyi tercih ederken diğerleri yerli bankalara paralel davranışlar sergilemişler ve faaliyetlerini asgariye indirmişlerdir.

Diğer taraftan, Meksika'da 1992'den günümüze özelleştirme ve dışa açıklık yoluyla sisteme yabancı bankaların girmesi mümkün olmaktadır. Brezilya ve Peru için de benzer tespitleri yapmak mümkündür.²⁰ Diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında Asya ülkelerinde yabancı bankaların katılımı daha geç olmuştur. İhracata dayalı büyüme stratejisi çerçevesinde büyüyen Asya ülkeleri, imalat sanayinde doğrudan yabancı yatırımları teşvik ederken bankacılık gibi hizmetler sektöründe korumacılığı tercih etmişlerdir. Bu kapsamda, yabancı bankaların ülkeye giriş başvuruları reddedilmiştir. Bu sebeple yabancı bankalar ağırlıklı olarak bu ülkelerde üretim yapan çokuluslu şirketlere yönelmişler ve yerli bankalarla çok fazla rekabete girmemişlerdir. Yabancı banka girişlerine yönelik Asya ülkelerinde 1990'lı yıllarda uygulanan sınırlamalara Tablo 1.4'de yer verilmiştir.

Tablo 1.4: Asya Ülkelerinde Uygulanmış / Uygulanan Kısıtlamalara Örnekler

Ülke	Mülkiyet Kısıtlaması	İdari ve Operasyonel Kısıtlama
Endonezya	Yeni lisans verilmemektedir, yabancıların mevcut bankalardaki hisse oranı 0/049 ile sınırlandırılmaktadır. Yerli ortak aranmaktadır.	Yerli bankalara göre daha yüksek Ödenmiş sermaye, şube açma izni 10 ile sınırlı, her yabancı çalışan için iki yerli çalışan zorunludur.
Güney Kore	Temsilcilik ve şube açma izni verilmektedir. Şube için bir yıllık temsilcilik koşulu aranmaktadır	Yabancı para cinsinden kredi ve mevduat sınırlı yapılabilmektedir. Ancak, yabancı personelin çalışmasına izin verilmektedir.
Malezya	Yerli bankadaki yabancı payı %30'u geçmemektedir. Mevcut 13 yabancı banka faaliyetine devam edebilmektedir. Yeni lisans verilmemektedir.	Yabancı bankaların başka ticari bankaları kontrol etmeleri mümkün değildir. Çalışanlar yerli olmak zorundadır.

²⁰ Uiboupin Janek, "Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in Selected CEE Countries", Eesti Bank Papers, <http://www.eestipank.info>, 2005, s.9

Tayland	Ticari bankalardaki yabancı payı 0/049 ile sınırlıdır.	Üst düzey yabancı personele sınırlı bir süre için çalışma izni verilmektedir.
Filipinler	Yeni yatırımlarda yabancı payı %51 ile sınırlıdır. Toplam varlıklar içinde yabancı payı %30 ile sınırlıdır.	1995-2000 arasında sadece 10 yeni şubeye izin verilmiştir.

Kaynak: TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2007a) İstatistiki Raporlar, İstanbul, Mart. www.tbb.org.tr

Tabloda yer verilen kısıtlamalar 2000’li yıllar ile birlikte esnetilmiştir. Bu kapsamda Güney Kore ve Tayland’da yabancı bankaların sahip olabilecekleri hisse oranı %100’e kadar yükseltilmiştir. Bununla birlikte, düzenlemelere göre Tayland ve Filipinler’de yabancı bankalar paylarını azaltmak durumundadır. Diğer taraftan, Çin yabancı girişine aşamalı olarak izin vermektedir. Yabancı bankaların Çin’deki gelişimi ise dört farklı evrede ele alınmaktadır. 1970’li yıllarda temsilciliklere ve 1980’li yıllarda belli bölgelerde şube açılmasına izin verilmiştir. 1990’li yılların ortasına kadar 23 farklı şehirde banka faaliyetine izin verilmiştir. 1996’dan günümüze Çin’in bütün bölgelerinde yabancı bankaların yerli para cinsinden bankacılık işlemleri yapmaları mümkündür.²¹

Görüldüğü üzere yabancı katılımı ülkelere göre farklılaşmakta, ancak bütün ülkeler genel olarak küreselleşmenin yarattığı ortama uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Küresel düzeyde, yabancı katılımının tamamen kısıtlanması mümkün görülmemektedir. Zira Dünya Ticaret Örgütü ve NAFTA gibi ticaret anlaşmaları, OECD veya Avrupa Birliği üyelikleri ile karşılıklılık ilkesi ülkelerin yabancı katılımına karşı korumacı bir yaklaşım izlemelerini güçleştirmektedir. Nitekim Avrupa Birliği tarafından yayımlanan 89/646/ECC sayılı direktifle, üye devletlerden birinde bankacılık yapma lisansı alan bir kuruluş yaptığı faaliyetler izin kapsamında olması koşuluyla diğer bir üye ülkede özgürce hizmet verebilmektedir. Açık kısıtlamaların yanı sıra, ülke otoritesinin yetkisi dâhilinde yabancı girişinin kabul edilmediği durumlar da olabilmektedir. Bir tür zımnî engelleme olarak düşünülebilecek bu tür kısıtlamalar ülke otoritesinin takdirine göre uygulanabilmektedir.

²¹ BIS Papers, “Foreign Direct Investment in The Financial Sector of Emerging Market Economies”, Committee on The Global Financial System, <http://www.bis.org>, Mart 2004.

1.7. Ekonomik Kriz Yaşayan Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde Yabancı Bankalar

Bu bölümde gelişmekte olan ülkelerden örnekler incelenerek yabancı sermayeli bankaların söz konusu ekonomilerde gelişimi değerlendirilmiştir. Ülke seçiminde, geçmişte kriz yaşayan ekonomilerden örnekler ele alınmıştır.

1.7.1. Brezilya

1980-1990 yılları arasında Brezilya'da yüksek enflasyon dönemi yaşanmıştır. 1994 yılında uygulanmaya başlanan Real Plan ile ekonomik istikrar sağlanmış ve düşen enflasyon ile birlikte bankacılık sistemindeki sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte kamu bankalarında ve bazı büyük özel bankalarda yapısal zayıflıklar oluşmuştur. Bunun sonucunda bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik bir program uygulamaya alınmıştır. Yeniden yapılandırma programı kapsamında kamu bankaları özelleştirilmiş ve sorunlu özel bankalara müdahale gündeme gelmiştir. Bu süreçte, banka sayısı ve kamu bankalarının sektördeki ağırlığı azalmış ve yabancı bankaların katılımı ve payı artmıştır.

1970 ve 1980'li yıllarda yabancı bankalar, yatırım bankaları ve finansal kiralama şirketlerinde azınlık hissesi satın alarak giriş yapmışlardır. 1988 Anayasası ile yabancı kuruluşların yeni acenteler kurmaları ve ülkedeki kurulu finansal kuruluşlarda sermayelerini artırmaları yasaklanmıştır. Bununla birlikte, gerçekleştirilen yasal düzenlemeyle bu kısıtlamaların uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan zorunluluklar ve Brezilya hükümetinin çıkarına alınan kararlar karşısında uygulama alanı bulamayacağı kabul edilmiştir. 1990'ların başında finansal serbestleşme sürecine giren Brezilya ekonomisi yabancı sermayeye de kapılarını bu yıllarda açmıştır.²² Tekila Krizine bağlı olarak 1995 yılında Brezilya'da bankacılık krizinin çıkması üzerine, yabancı bankalara sorunlu bankaları devralmaları ve ulusal bankacılık sistemini iyileştirmeleri için ülkeye giriş izni verilmiştir. Bankacılık sektörüne yabancıların girişine izin verilmesinde, bankacılık sektöründe rekabetin artırılmak istenmesi ve bu şekilde sektörde daha etkin çalışmasını sağlayarak maliyetleri azaltmak, faiz marjlarını düşürmek için kredi ve risk değerlemelerinde kullanmak üzere yeni

²² ERDÖNMEZ, Pelin "Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar", Bankacılar Dergisi, Sayı 51., Bankacılık ve Araştırma Grubu, TBB. Haziran 2004, s. 8-10

teknolojiyi transfer etmek etkili olmuştur. Bu doğrultuda, Brezilya’da yabancıların finansal sisteme girişine PROER isimli özelleştirme programı kapsamında kamu veya özel bankalarının satışına katılmalarına imkân tanımak suretiyle izin verilmiştir. 1994-1997 döneminde de Brezilya bankacılık sisteminde yabancı kaynaklı aktif oranı yüzde 335 artmıştır. Gelişmekte olan diğer ekonomilerdeki gibi Brezilya’da da yabancı bankaların bankacılık sektörüne katılımı rekabeti artırmış ve bankacılık sektöründe konsolidasyon sürecini hızlandırmıştır. Aralık 1995’de 240 olan banka sayısı, Aralık 2002’de 166’ya düşmüştür. Diğer taraftan bankacılık sektöründeki en büyük 10 bankanın aktiflerinin bankacılık sektörü aktiflerine oranı Aralık 1995’de yüzde 63,4 iken, Aralık 2002’de yüzde 75,7’ye yükselmiştir. Brezilya bankacılık sektöründe yoğunlaşma incelendiğinde ise, en büyük 5 bankanın (Bradesco, Hau, Unibanco, Safra ve BBA) sektörün toplam aktiflerinin yüzde 57,56’sına sahip olduğu görülmektedir. 1994 yılında söz konusu oran yüzde 49,91 olarak gerçekleşmiştir.²³

Tablo 1.5: Yoğunlaşma Oranları (Toplam Aktiflere Oranı)

	En büyük 5 banka	En büyük 10 banka	En büyük 20 banka
1994	50,72	63,72	76,4
1995	52,33	64,63	76,43
1996	51,24	65,75	76,28
1997	53,48	65,78	77,80
1998	55,81	66,80	80,75
1999	54,72	70,27	83,37
2000	31,17	56,59	77,27
2001	53,19	72,45	87,41
2002	57,96	75,00	88,52
2003	59,15	77,63	89,93
2004	60,43	77,98	90,98
2005	64,81	82,13	92,99
2006	65,26	83,89	95,71
2007	67,03	85,75	97,89

Kaynak: DE PAULA Luiz Fernando, Alves Antonio Jose, "The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis", <http://www.ie.ufri.br>. 2003, s.6-7. CRYSTAL, J. 2007, "Does Foreign Ownership Contribute to Sounder Banks? The Latin American Experience"

²³ Erdönmez, a.g.e., s.11

Avrupa’ da kurulu bankaları 1990 sonrasında Latin Amerika ülkelerine yönelmiş sermaye hareketlerinden büyük payı Brezilya çekmiştir. Brezilya’nın tercih edilmesinin sebebini De Paula, çalışmasında aşağıdaki şekilde açıklamıştır.²⁴

1.Ekonomik ve parasal birlik çerçevesinde Avrupa bankalarının yeniden yapılandırılması sürecinde bazı bankalar sektördeki konumlarını güçlendirmek için yurtdışına açılmayı tercih etmişlerdir. AB ülkeleri arasında birleşme ve devralmayı engelleyen düzenlemelerin var olması; ayrıca, 1990’ların ikinci yarısından sonra Güneydoğu Asya ülkelerinde finansal kriz yaşanması Avrupa bankalarının Latin Amerika’yı tercih etmelerine neden olmuştur. Latin Amerika’da faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında özellikle İspanyol bankalarının ağırlığı fazladır. EMU’nun (Avrupa parasal birliği) uygulanması ve Euro’nun tedavüle girmesi ile birlikte Banco Bilbao Vizcaya, Banco Santander ve Banco Central Hispanico gibi büyük İspanyol bankaları piyasa güçlerini koruyabilmek için yurtdışında faaliyet gösterme yoluna gitmişler, bu süreçte Latin Amerika ülkelerinde agresif bir büyüme stratejisi benimsemişlerdir.²⁵

2.1990’ların başında Latin Amerika’ da deregülasyon süreciyle birlikte gerçekleştirilen ekonomik ve politik reformlar yabancı şirketlerin bankacılık ve politik reformlar yabancı şirketlerin bankacılık ve telekomünikasyon gibi temel sektörlere girmelerinde etkili olmuştur. Ayrıca, kamu sektörü reformlarının önemli bir kısmını oluşturan özelleştirme süreci de Avrupa bankalarını Latin Amerika’ya çeken etkenlerden birisi olmuştur.

3.Latin Amerika bankacılık sektöründe aracılık marjlarının gelişmiş ülkelere göre yüksek olması, karlılıklarını artırmak isteyen Avrupa finansal kuruluşları için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Latin Amerika’ da yerel bankaların aktifler üzerinden ortalama marjları (net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı) 1988-95 döneminde yüzde 5,76 olmuştur. (Brezilya’da bu oran yüzde 6.6,

²⁴ DE PAULA Luiz Fernando, Alves Antonio Jose, “The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis”, http://www.ie.uftj.br/moeda/pdfs/the_determinants_and_effects_of_foreign_bank_entry.pdf. 2003, Erişim Tarihi: 03.03.2008. s.6-7

²⁵ ERDÖNMEZ, a.g.e., s.13

Arjantin’de ise yüzde 9,9’dur) OECD ülkelerinde aynı dönemde bu oran yüzde 2,80 olarak gerçekleşmiştir.

4.Latin Amerika’ da banka etkinliği genelde gelişmiş ülkelere göre düşük kalmıştır. Bunun en önemli nedeni 1980’lerde ve 1990’lı yılların başında yaşanan yüksek enflasyon döneminin bankalara kolay kar elde etme olanağı sunması nedeniyle bankaların maliyetlerini azaltmak için çok fazla baskı hissetmemeleridir. Yerel bankaların operasyon maliyetlerinin aktiflere oranı 1992-97 yılları arasında ortalama yüzde 5.5 olarak gerçekleşirken, G3 ülkelerinde bu oran yüzde 1.7, Doğu Asya’da yüzde 1.6, Merkezi Avrupa’ da ise yüzde 4.1 olarak gerçekleşmiştir. Banka etkinliğinin sağlanmasından fayda bekleyen finansal kuruluşlar için Latin Amerika önemli fırsatlar yaratmıştır.

Yabancı bankaların Brezilya bankacılık sektörüne katılımı sonrasında Pazar payları hızlı bir şekilde yükselmiştir. 1996 sonunda yüzde 4,4 olan mevduat oranı 1998 sonunda 15,14’e ve 2002 sonunda da 19,82’ye ulaşmıştır. Benzer şekilde yabancı bankaların toplam aktif içindeki payları Aralık 1996’da yüzde 9,8 iken 1998 yılı sonunda yüzde 18,38’e ve 2002 sonunda da 28,1’e yükselmiştir. 2002 yılı itibariyle Brezilya bankacılık sektöründe büyük pazar payının yerli bankalarda olduğu görülmektedir.

Tablo 1.6: Brezilya’da Bankacılık Sektörünün Piyasa Payları

Toplam aktiflerin yüzdesi	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Yabancıların kontrolündeki bankalar	28,1	28,1	29,5	29,6	29,1	29,3	30,1
Özel yerel bankalar	36,4	36,7	37,3	38,1	38,3	39,2	41,06
Kamu bankaları	6,5	6,5	7,1	7,3	7,0	8,0	9,9
Caixa Economica Federal	16,1	16,3	13,8	14,1	8,9	11,1	12,3
Brezilya merkez bankası	17,1	17,3	17,2	17,4	17,0	17,5	17,9
Kredikooperatifleri	0,7	0,7	0,6	0,4	0,5	0,8	1,3
Toplam mevduatların yüzdesi							
Yabancıların kontrolündeki bankalar	22,8	20,32	20,52	19,92	19,85	19,37	20,16
Özel yerel bankalar	36,39	36,68	37,13	39,81	38,74	40,0	41,03
Kamu bankaları	8,3	8,27	8,45	8,53	6,97	6,95	7,29
Caixa Economica Federal	20,03	17,78	13,92	9,9	13,14	16,2	18,36

Brezilya merkez bankası	14,99	15,97	16,82	18,88	20,54	17,1	17,6
Kredikoooperatifleri	1,42	1,56	1,74	2,32	1,96	1,57	2,09

Kaynak: De Paula Luiz Femando, Alves Antonio Jose, "The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis",
http://www.ie.uftj.br/moeda/pdfs/the_determinants_and_effects_of_foreign_bank_entry.pdf. 2003, Erişim Tarihi: 03.03.2008. s.6-7

Brezilya bankacılık sektörüne yabancı bankaların girmesi gerek sektörde gerekse ekonomide finansal istikrarın sağlanmasında etkili olmamıştır. Brezilya’ da yabancı bankaların sektöre girmesi kredi hacminin artması, portföy tercihlerinin çeşitlenmesi, finansal sektörün sağlamlığının temin edilmesi ile etkinliğinin daha fazla artması gibi beklentiler tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Ayrıca, Brezilya’ da yabancı bankaların finansal krizleri önlediğine ilişkin somut bir veri de bulunmamaktadır. Bankacılık sektörünün istikrarı hükümet tarafından belirlenen döviz ve faiz kurları ile sağlanmış, bu durum bankaların risklere göre gerekli pozisyonu almalarını sağlamıştır. Brezilya’ da yapılan son çalışmalar yerel ve yabancı bankaların benzer operasyonel özellikler taşıdıklarını göstermiştir.

Brezilya’da özel bankalar yabancı banka girişine pozitif tepki göstermiş, çapraz satış faaliyetleriyle karlılıklarını artırmak suretiyle yerel piyasadaki paylarını artırmışlardır. Son dönemde yabancı bankalar yerel özel bankalara göre kredi tahsisinde daha katı politikalar izlemişlerdir. Brezilya’ da yabancı bankaların girişine bağlı olarak beklenen kredi genişlemesi gerçekleşmemiştir. Bu duruma neden olan bir etken de Brezilya’da ve diğer gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşen finansal krizlerdir. Yapılan bazı çalışmalar gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yerel bankalara göre daha etkin çalıştığını göstermektedir. Ancak Brezilya’da faaliyet gösteren yabancı bankaların operasyonel maliyet ve karlılık açısından daha etkin çalıştıklarını gösteren veriler bulunmamaktadır. Diğer yandan, Brezilya’ da yabancı bankaların net faiz marjları yerel özel bankalardan daha yüksektir. Son dönemde bankacılık sektörüne yabancı bankaların girişiyle beraber rekabetin artması net faiz marjında düşüş getirmemiştir.²⁶

²⁶ DE PAULA, a.g.e., s.23

1.7.2. Arjantin

Arjantin ekonomisi Brezilya gibi uzun yıllar hiperenflasyonla birlikte yaşamış ve 1980'li yılların sonlarında önemli yapısal değişimler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 1991 yılında para kurulunu benimsemiş ve diğer birçok reform bu dönemde yapılmıştır. Meksika'da yaşanan Tekila Krizinin etkisiyle, Arjantin bankacılık sektöründe de önemli değişimler yaşanmıştır. 1995 yılında etkin olmayan bazı bankalar özelleştirilmiş, mevduat sigortası getirilmiş, bazı kuruluşlar tasfiye edilmiş ya da konsolide edilmiştir. Ayrıca bankacılık sektörü düzenleme ve denetleme sistemi güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Arjantin bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasında yabancı bankalar önemli rol üstlenmişlerdir. 1989 ve 1994 yılları arasında bankacılık sisteminde yabancı bankalara yönelik mevduat toplama ve yabancı para cinsinden kredi kullandırımını kısıtlayan ve benzeri diğer kısıtlamalar uygulamadan kaldırılmıştır.²⁷

1990 öncesinde Arjantin'de faaliyet gösteren yabancı banka sayısı oldukça azdır. Ancak bu dönemde de yabancı bankaların sistemdeki payı yüzde 15 oranına yakın gerçekleşmiştir. Yatırımlara ilişkin düzenlemelerde yerli ve yabancı sermaye ayırımını ortadan kaldıran hükümlerin hayata geçirilmesi ile birlikte yabancı bankalar sisteme yoğun bir şekilde katılmışlardır. Tekila krizi sonrasında, Arjantin'deki bankalardan 12 tanesi tasfiye edilmiş ve 41'i de birleştirilmiştir. Ayrıca kriz sonrasında önemli miktarda mevduat ülke dışına çıkmıştır. İstikrarın ve bankacılık sistemine güvenin yeniden sağlanması için merkez bankası tarafından zorunlu karşılık oranları düşürülmüş ve mevduatlara güvence getirilmiştir. Krizi takip eden süreçte banka özelleştirme çalışmaları hızlandırılmış, 1992-1994 yılları arasında 3 banka özelleştirilirken, 1995-1999 döneminde 15 banka özelleştirilmiştir.

Özelleştirilen bankalar daha çok yerli yatırımcılar tarafından satın alınmış, bununla birlikte yabancı bankalar da mevcut bankaları satın alarak sektöre girmişlerdir. Yabancı sermayeyi çekmek amacıyla sisteme yeni düzenlemeler getirilmiş ve bankaların asgari yüzde 11,5 oranında risk bazlı sermayeye sahip olmaları öngörülmüştür. Kriz sonrasında hayata geçirilen düzenlemeler, Arjantin' de de

²⁷ ERDÖNMEZ, a.g.e., s.13

Brezilya'ya benzer şekilde bankacılık sektöründe yabancı bankaların katılımını artırmıştır. Özellikle Avrupa bankalarının sektöre katılımı daha yoğun olmuştur. 2002 yılı itibarıyla yabancı bankalar bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin yüzde 47,3'üne, yerel bankalar (özel sermayeli bankalar) yüzde 28,3'üne, kamu bankaları ise yüzde 24,4'üne sahip olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların piyasa ve aktif paylarını önemli ölçüde artırması, bankacılık sektöründeki rekabetçi yapıyı da etkilemiş, yabancı bankalar özellikle ticari ve bireysel kredi piyasalarında piyasa paylarını artırmıştır. Yabancı bankaların mevduat ve kredilerdeki payı Kasım 1994'de sırasıyla yüzde 16,1 ve yüzde 16,2 iken Aralık 2001' de yüzde 51,8 ve 48,4 olarak gerçekleşmiştir. Sektörde yabancı bankaların ağırlığının artması beraberinde dolarizasyon sürecini de getirmiştir. Arjantin'de 1994-1999 döneminde yerli ve yabancı bankaların davranışlarını inceleyen bir araştırmada²⁸; iki grubun da benzer kredi portföylerine sahip oldukları, GSYİH ve reel faiz oranlarının artışı gibi değişik makroekonomik gelişmelere yakın tepkiler gösterdikleri belirlenmiştir. Yerli bankalarla aynı tür faaliyetlerde bulunan yabancı bankalar, kredi piyasasında agresif büyüme politikaları uygulamışlardır.

Yapılan çalışmalarda Arjantin' de bankacılık sektöründe yabancı sermaye katılımının finansal sistemi güçlendirme, istikrarın sağlanmasına katkıda bulunma ve ödemeler dengesini etkileme gibi olumlu etkilerinin beklenen seviyelerde gerçekleşmediği belirtilmektedir. 2001 ve 2002'de yaşanan krizler sırasında istikrarı sağlama yönünde etkinlik gösteremeyen yabancı bankaların gerektiğinde ana ülkeden finansman ve sermaye sağlayabilme imkânları sektörde sağlam bir yer edinmelerine ve finansal sistemin güven sağlamasına olumlu yönde etkiledikleri ifade edilmektedir. Sonuç olarak, Arjantin'de yaşanan kriz sırasında ve sonrasındaki gelişmeler, makroekonomik dengeler ve istikrar sağlanmadan sıkı düzenlemelerle dahi istikrarlı bir bankacılık sektörü oluşturulamayacağını ve büyük yabancı bankaların mevcudiyetinin bankacılık krizlerini önlemede yeterli olmadığını göstermektedir.

1.7.3. Meksika

Meksika bankacılık sisteminde son yirmi yıl içerisinde önemli değişim süreçleri yaşanmıştır. 1982 yılındaki iç borç krizinin ardından ticari bankalar kamulaştırılmış ve

²⁸ DE PAULA, a.g.e., s.22, Dages, B., 2000, Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons from Mexico and Argentina, Economic Policy Review, 6(3): 17-36

1980'li yılların sonları ile 1990'lı yılların başlarında başlayan finansal serbestleşme ve özelleştirme sürecinin ardından 1995 yılında bankacılık krizi gerçekleşmiştir. Kriz sonrası dönemde uygulanan makroekonomik politikalar ve bankacılık sistemi yeniden yapılandırma programı Meksika ekonomisi ve finansal sisteminin şoklara karşı olan dayanıklılığını artırmış ve istikrarın sağlanması için gerekli koşulları hazırlamıştır. Bankacılık sistemindeki yeniden yapılandırma sürecinde bankalar arası birleşme/devralmalar ile yabancıların sektöre girmesiyle önemli değişimler yaşanmıştır. Kriz sonrasında uygulanmaya başlanan yeniden yapılandırma programıyla mevduata tam güvence yerine sınırlı bir mevduat sigorta uygulamasına geçilmiş, yeni ve daha sıkı sermayelendirme kuralları kabul edilmiştir. Kriz sonrasında Meksika otoriteleri hem genel ekonomiyi hem de bankacılık sektörünü istikrara kavuşturmak için yabancı bankaların sektöre girişini engelleyen birçok düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Kanada ve ABD ile imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'yla birlikte kurallar esnetilmiş ve bankacılık sektörünün aşamalı olarak yabancıların rekabetine açılması öngörülmüştür. Yabancı bankaların Meksika bankacılık sektörüne girişleri üç aşamada gerçekleşmiştir.²⁹

- 1991-1995 yılları arasında yabancı bankalar temsilcilik ofisleri ve iştirakler açmak suretiyle faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu bankalar 'Foreign de Novo' olarak adlandırılmıştır. Bu bankaların başlangıçta sektördeki aktif payları yüzde 3 civarında gerçekleşmiştir.
- 1996 yılında gerçekleşen ikinci aşamada 'Foreign de Novo' bankaları küçük yerel bankaları satın almış ya da kendileri perakende bankacılık yapmaya başlamışlardır. Yabancı bankaların birleşme ve devralma yoluyla aldıkları bankalar 'Foreign MA' olarak nitelendirilmektedir.
- 1997-2004 yılları arasında gerçekleşen üçüncü aşamada gerçekleştirilen düzenlemelerle ise Meksika'nın en büyük bankalarının yabancı bankalar tarafından devralınmasına izin verilmiştir.

Kriz sonrasında yabancıların Meksika bankacılık sektöründeki payları hızlı şekilde artmıştır. Yabancı bankaların toplam aktiflerdeki payı 1998 yılında yüzde 11,1

²⁹ ERDÖNMEZ, a.g.e., s.14, Dages, a.g.e., s. 38

iken 2004 yılında yüzde 82'ye yükselmiştir. Ancak, yabancı bankaların sisteme girişi farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Küçük ölçekli yabancı bankalar krizin başında gelmiş kurumsal sektöre kredi sağlanmasında, devlet tahvilleri, türev ürünler ve para piyasalarında önemli rol oynamışlardır. Bu bankalar perakendeci bankacılık alanına girmemişler, daha çok başkentte bulunan tek şubeli bankalar olarak hizmet vermişlerdir. Diğer yandan, Citibank, Spanish BBV A, Canada's Bank of Nova Scotia, BSCH gibi daha önce Meksika bankacılık sisteminde küçük bir paya sahip olan yabancı bankalar öncelikle perakende bankacılıkta önemli sektör payları bulunan Meksika bankalarını satın alarak sektördeki ağırlıklarını artırmışlardır.³⁰ Aralık 1998'de yabancıların sisteme girişini kısıtlayan diğer düzenlemeler de kaldırılmış, mevduat sigorta sistemi geliştirilmiş, aktif yönetim şirketi -asset resolution agency- (IPAB) kurulmuştur. IPAB bazı finansal kuruluşları kontrol altına almış ve daha sonra yabancı bankalara ihale etmiştir. Yabancı bankaların Meksika bankacılık sistemine girişinin en önemli faydası sektörün yeniden yapılandırılmasına yaptığı katkı olmuştur. Sermaye yeterlik oranı 1997'de yüzde 9 iken, 1999'da yüzde 10'a, 2002 yılında yüzde 11'e yükselmiştir. Yabancı banka girişiyle birlikte yeni uygulanmaya başlanan muhasebe standartlarıyla getirilen düzenlemeler bankacılık sektörünün takipteki kredilerinin azalmasını sağlamıştır. 1997 yılında yüzde 10.2 olarak gerçekleşen takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, Aralık 2000'de yüzde 5.5, Aralık 2002'de ise yüzde 4.4 olarak gerçekleşmiştir.

Meksika' da yabancı bankalar tarafından devralınan bankalar maliyetleri azaltmada ve karlılığını artırmada başarılı olmuşlardır. Meksika bankacılık sektörüne yabancı bankaların girmesi hem sektöre hem ekonomiye istikrar getirmiştir. Denetim otoriteleri bu yeni ortamda yeni risk yönetim tekniklerini hızlı şekilde uygulamaya başlamışlardır. Aktif-pasif yönetimi politikaları geliştirilmiş, banka yöneticilerinin sorumluluğunu güçlendiren ve azınlıkta kalan hissedarların haklarını artıran yeni Kurumsal Yönetim Kanunu benimsenmiştir. Yabancıların sektörde ağırlıkta olması dünya standartlarında bankacılık prensiplerinin uygulanmasını ve rekabetin güçlendirilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, Meksika bankacılık sistemine yabancıların girmesi sektörün tüm sorunlarının çözümünde yeterli olmamıştır.

³⁰ ALPARSLAN Melike, "Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Kriz (Meksika)", Bankacılık Araştırma Grubu, TBB, 2002, s.7

Bankacılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi İcra İflas Kanununun şeffaf olmaması ve mahkeme sisteminin etkin işlememesi nedeniyle mülkiyet haklarının uygulanmasındaki zorluklardır. Bankalar bu sorunu yüksek kredi marjları uygulayarak ya da tahsis ettikleri kredileri azaltarak çözmeye çalışmaktadırlar. Özellikle 1995-96 krizinden sonra bankalar bireysel tüketiciler ve özel sektöre tahsis ettikleri kredileri önemli oranda azaltmışlardır.

1997 yılında Meksika’da krediler bankacılık aktiflerinin yüzde 71’ini oluştururken, 2002 yılında bu oran ortalama aktiflerin yüzde 59’una düşmüştür. Kredilerdeki düşüş yabancı bankalarda daha büyük oranda olmuştur. Yabancıların birleşme ve devralmalarla aldıkları bankalarda (Foreign MA) kredilerin aktiflere oranı 1997’de yüzde 72 iken, 2002’de bu oran sadece yüzde 54 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı şube ve iştiraklerde (Foreign de Novo) ise kredilerin toplam aktiflere oranı 1997’deki yüzde 59 seviyesinden 2002’de yüzde 10’a kadar düşmüştür. Bankalar Meksika’da reel ekonominin finansmanında çok küçük bir paya sahiptir. 2002 sonunda banka kredileri GSYİH’in sadece yüzde 15’ini oluşturmaktadır. 2002’de Merkez Bankası tarafından yapılan bir araştırmada firmaların büyük çoğunluğunun temel finansman kaynağı olarak bankaları değil, kendi tedarikçilerini gördüklerini ortaya koymaktadır³¹. (Tablo 1.9)

Tablo 1.7: Kredilerin Aktiflere Oranı

Yıllar	Bütün Bankalar	Yerel Bankalar	Yabancıların birleşme ve Devralmalarla aldıkları bankalar	Yabancı şube ve iştiraklerin payı
1994	64	64	-	-
1995	66	67	64	26
1996	64	65	53	33
1997	71	72	72	59
1998	69	71	61	51
1999	64	65	58	48
2000	63	67	61	30
2001	57	58	60	16
2002	59	72	54	20
2003	61	70	55	23
2004	67	75	58	22

³¹ Haber Stephen ve Musacchio Aldo, “The Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997-2004”, Papers, Stanford University, 2005, http://www.stanford.edu/~haber/papers/HaberandMusacchio-ForeignBanks_andtheMexicanEconomy,1997-2004.pdf. Erişim Tarihi: 03.03.2008.s. 27-29

2005	74	77	60	25
2006	69	74	57	24
2007	71	76	58	23

Kaynak: Haber Stephen ve Musacchio Aldo, "The Foreign Banks and the Mexican Economy, 1994-2004", Papers, Stanford University, 2005, http://www.stanford.edu/~haber/papers/HaberandMusacchio-ForeignBanks_andtheMexicanEconomy,1997-2004.pdf. Erişim Tarihi: 03.03.2008. s. 2729 CRYSTAL, J., 2007, "Has Foreign Bank Entry Led to Sounder Banks in Latin America?" Current Issues in Economics and Finance 8(1): 11-14.

1.7.4. Malezya

1997 yılında yaşanan ve Asya ekonomilerini derinden etkileyen kriz somasında Malezya' da finansal sektör olumsuz etkilenmiş ve bankacılık sektörünün takipteki kredileri 1997 yılında toplam kredilerin yüzde 6 olarak gerçekleşirken, 1998 sonunda söz konusu oran yüzde 22'ye yükselmiştir. Kriz sırasında ve sonrasında bazı yerli bankalar ve finansal kuruluşlar mali sıkıntı içerisine düşmüş, aktif kaliteleri önemli oranda düşüş göstermiştir. Kriz sonrasında 1998 yılında bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik bir program hazırlanmış ve bazı düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, Danamodal Nasional bankacılık sektörünün rehabilitasyonu ve Danaharta Nasional ise takipteki kredileri satın almak amacıyla kurulmuştur. Söz konusu düzenlemeler ve yeniden yapılandırma çalışmaları sırasında 51 yerli banka konsolide edilerek 10 banka grubu altında toplanmıştır. Yabancı bankaların Malezya' da bankacılık sektöründeki piyasa payı, ülke 1957'de bağımsızlığını kazandığında yüzde 90'lar civarındadır.

Malezya hükümeti 1966'dan itibaren ülkede faaliyet gösteren yabancı bankaların yeni şube açmalarını yasaklamıştır. Aynı zamanda yabancı bankaların tek şube açmak suretiyle ülkeye girmelerine de kısıtlama getirilmiştir. Yabancı bankaların girişini kısıtlayan başka düzenlemeler de yapılmıştır. En son 1973 yılında Nova Scotia'nın girişine izin verilmiştir. 1979 yılında hükümet yerel bankalar için son banka açma yetkilerini vermiştir. Hükümet aynı zamanda yerel bir bankada yabancıların payını yüzde 10, bir şirkette yüzde 20 ve toplamda ise yüzde 30 olarak sınırlandırmıştır. Yabancı bankalar için daha fazla sermaye koyma zorunluluğu getirilmiş, şube açmaları kısıtlanmış, kamu iktisadi teşebbüsleriyle iş bağlantısı kurmaları yasaklanmıştır. 1997 yılında çıkan finansal krize kadar yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı yüzde 16,7 ile aynı kalmıştır. Yabancı bankalar grubunda Asya bankalarının iştirakleri, (Hong

Kong, SAR, Japonya, Singapur ve Tayland) iki İngiliz bankası (HSBC ve Standard Chartered) ile birkaç büyük Amerikan ve Avrupa bankası bulunmaktadır. Mart 2001'de ise bankacılık sektörü reformunun gerçekleştirilmesi için Devlet tarafından 10 yıllık bir plan açıklanmıştır. Bankalarda ve firmalarda yabancı pay sahipliği sırasıyla yüzde 10 ve yüzde 20 ile sınırlandırılmıştır. Yeni yabancı bankaların girişine ancak 2007 yılından sonra izin verilmiştir. 2000 yılında Malezya'da 14 yabancı banka ve bu bankaların yaklaşık 140 şubesi bulunmaktaydı. Yabancı bankaların aktifler içindeki payı 2001 itibarıyla yüzde 19 olarak gerçekleşmişti. Malezya'da yabancı bankalar ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1957 yılından önce faaliyet göstermekte olup, bankacılık sektörünü çok iyi tanımaktadırlar. Bu çerçevede yabancı bankaların sistemdeki etkisinin incelenmesi açısından Malezya önemli bir örnektir. Kriz döneminden en olumsuz etkilenenler yerel bankalar ile Asya kökenli yabancı banka bağlı ortaklıkları olmuştur. Asya kökenli olmayan yabancı bankalar kriz döneminde daha iyi performans göstermişlerdir. Bu bankalar krizden çok etkilenmedikleri için acil finansman desteği alabilmişlerdir. Ayrıca, aktif kalitelerinin takipteki kredilerinin düşük olması sayesinde kriz döneminde karlılıklarını ve sermayelerini artırabilmişlerdir. Yabancı bankaların daha çok kendi ülkeleri kökenli çok uluslu şirketlere kredi vermekte uzmanlaşmaları da finansal krizden az etkilenmelerini sağlayan bir unsur olmuştur. Kriz sonrasında yabancı bankalar (hem Asya kökenli, hem de Asya dışından) yerel bankalardan daha az devlet desteği almışlardır. Çünkü devlet politikaları yerel bankacılığı desteklemeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Ayrıca, büyük uluslararası bankalar namlarına zarar gelmesinden çekindikleri için devlet desteği almaktan imtina etmişlerdir. Bu durum Asya kökenli yabancı bankalar için geçerlidir. Devlet desteğini en çok kamu bankaları almıştır.³²

³² ERDÖNMEZ, a.g.e., s.14-15 ve Lensink, R., 2006, The Impact of Foreign Bank Entry on Domestic Banks: Does Economic Development Matter?, Journal of Banking and Finance, 33: 39-44

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOKULUSLU BANKACILIK

2.1. Çokuluslu Bankacılığın Tanımı

Çokuluslu bankacılığa ilişkin olarak literatürde değişik tanım ve görüşler mevcuttur. Çokuluslu bankacılık ve uluslararası bankacılık terimleri zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılıyor olsalar da, genellikle bu iki kavram arasında bir ayrım söz konusudur. Uluslararası bankacılığın daha geniş bir kavram olduğu ve tüm sınır-ötesi ve/veya değişik para birimleri cinsinden yapılan bankacılık işlemlerini kapsadığı söylenebilir. Uluslararası bankacılık, tanım olarak bankacılığa dayalı uluslararası finansal ve ekonomik işlemlerde aracılık hizmetlerini kapsar. Bu hizmetler müşteriler arasındaki fon akımları ve global bankacılık yapısı içinde finansal ve finansal olmayan kaynakların transferini içermektedir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası bankacılık, geleneksel olarak, uluslararası ticarete aracılık, fon transferleri, döviz işlemleri, yabancılardan mevduat kabulü, danışmanlık ve yönetim hizmetleri yapmak, vb., işlemleri kapsamaktadır.³³

Bu ve benzeri işlemleri gerçekleştiren bir bankanın uluslararası bankacılık yaptığı, dolayısıyla da, uluslararası bir banka olduğu söylenebilir. Ancak, söz konusu işlemleri gerçekleştirebilmek için bir bankanın, kurulmuş olduğu ülkenin sınırları dışında fiziki olarak bir hizmet birimi bulundurması şart değildir. Başka bir deyişle, bir banka uluslararası bankacılık işlemlerini, diğer ülkelerde anlaşmış olduğu muhabir bankalar kanalıyla, uluslararası ödemeler sistemini kullanmak suretiyle, vb., yöntemler kullanarak da gerçekleştirebilir. Diğer taraftan, çokuluslu bankalar ise, çokuluslu işletmelerin bir türü olarak değerlendirilebilirler. Çokuluslu işletmeler, farklı ülkelerde kendi kontrolünde faaliyet birimleri bulunan işletmeler olarak tanımlanabilirler. Benzer şekilde, kurulmuş olduğu ülkenin sınırları ötesinde, temsilcilik, şube, bağlı ya da yan kuruluşları bulunan bankalar da çokuluslu bankalar olarak tanımlanabilirler. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, çokuluslu bankacılığın belirleyici özelliği, sınır-ötesi bir veya birden fazla hizmet biriminin oluşturulabilmesi için, bir şekilde doğrudan yabancı sermaye hareketi gerektiriyor olmasıdır. Dolayısıyla, bu çerçevede, çokuluslu bankalar,

³³ APAK. S., 1993. Uluslararası Bankacılık - Finansal Sistemler, s.3-5.

finansal hizmetler sektöründe doğrudan yabancı yatırım kapsamına giren, ve genellikle, "yabancı bankalar" olarak da ifade edilen, şube, bağlı veya yan kuruluş, stratejik ortaklık, vb., oluşumlar çerçevesinde, birden fazla ülkede fiziksel olarak faaliyet gösteren bankalar olarak tanımlanabilirler.³⁴ Özet olarak, uluslararası bankacılık faaliyetleri gerçekleştirmekte olan bir bankanın, örgütsel yapısı içerisinde, kurulmuş olduğu ülkenin dışında fiziki olarak bir hizmet biriminin bulunması şart değilken, bir bankanın çokuluslu sayılabilmesi için kurulmuş olduğu ülkenin dışında bir veya birden çok ülkede temsilcilik, şube, bağlı ya da yan kuruluş, vb., birimlerinin mevcut olması gerekmektedir.

2.2. Çokuluslu Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Çokuluslu bankacılığın kökleri, 13. ve 16. Yüzyıllar arasında, İtalyan Medici ve Fruger ailelerinin sahibi oldukları bankaların (merchant banks), Avrupa'nın birçok ülkesinde şube açmalarına kadar gider.³⁵ Avrupa'ya yayılmış olan bu şubeler, bankerlik, armatörlük, yün, ipek, baharat, altın ticareti, mevduat kabulü ve döviz alım-satım işleriyle uğraşmaktaydılar.³⁶ 19.Yüzyıla gelindiğinde ise, çokuluslu bankalar başta İngiltere olmak üzere, Belçika, Almanya ve Japonya gibi, koloni sahibi sömürgeci ülke bankaları tarafından yönlendirilir hale gelmiştir. İlk İngiliz çokuluslu bankaları, 1830'larda Avustralya, Karayipler ve Kuzey Amerika kolonilerinde şubeler açmışlar, 20 yıl kadar sonra da bunları Latin Amerika, Güney Afrika, Hindistan ve Asya'daki şubeler izlemiştir. Genel müdürlükleri Londra' da bulunan bu bankalar, İngiliz kolonilerindeki ekonomik kalkınmanın finansmanında büyük rol oynamışlar ve genellikle, İngiliz denizaşırı bankaları (British overseas banks) olarak adlandırılmışlardır.³⁷ Bu koloni bankalarından en iyi bilinenlerinden bir tanesi de, 1865 yılında Hong Kong'ta çay, afyon ve ipek ticaretinde uzmanlaşmış olan iş çevreleri tarafından kurulmuş olan Hong Kong and Shanghai Banking Corporation (HSBC)' dir. Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra, bankanın şubeleri tüm Pasifik bölgesine

³⁴ BAİN E, v.d., 1999. Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives, s.3

³⁵ SHELAGH H., 2005. Modern Banking, s.67

³⁶ WALTER, I 1999. Global Capital Markets&Banking, s.9

³⁷ BAİN E, a.g.e., s.4

yayılmıştır.³⁸ Çokuluslu bankacılığın bu ilk döneminde, söz konusu bankalar, sömürgecilik politikalarının da bir sonucu olarak, faaliyetlerini az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yoğunlaştırmışlardır.³⁹ 20. Yüzyılın başlarında, I. Dünya Savaşı ve savaş sonrası yaşanan ekonomik durgunluk, İngiliz İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi, milliyetçi akımların güç kazanması ve sömürgeciliğin düşüşe geçmesi, uluslararası ticaretin yavaşlaması, vb., faktörler çokuluslu bankacılık sürecinde ciddi bir duraklama ve gerilemeye neden olmuştur.

II. Dünya Savaşının yaraları sarılana değin, çokuluslu bankacılık sürecinde yaşanan bu gerileme devam etmiş, ancak, 1960'lardan sonra, uluslararası ticaret ve yatırımlardaki canlanmaya bağlı olarak oluşan makroekonomik gelişmeler, teknoloji alanındaki ilerlemelerin etkisiyle işlem maliyetlerin azalması ve yeni finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi, ABD' de bankaların denetimine ilişkin getirilen katı düzenlemeler, Euro dolar piyasalarının ortaya çıkışı, bankaların değişik örgütsel yapıları kullanmaya başlamaları gibi mikro ekonomik gelişmeler, vb. çokuluslu bankaların sayılarının yeniden hızla artmasında ve yayılmalarında etkili olmuştur. Bu süreç, özellikle 1990'ların başından itibaren, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda uygulanmaya başlanan serbestleşme politikaları, doğrudan yabancı sermaye girişi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi gelişmelerin neticesinde iyice hızlanmıştı. Bugünlere gelindiğinde, Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda ve benzer bir biçimde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde, bankacılık sistemlerinin toplam varlıklarının yarısından fazlası çokuluslu bankalarca kontrol edilir hale gelmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çokuluslu bankaların bankacılık faaliyetlerinin birçoğunun iç piyasa düzeyinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin bir uzantısı olduğu da söylenebilir.⁴⁰ Bugün artık, çokuluslu bankalar, dünya genelinde uluslararası bankacılık faaliyetlerini belirlemek ve yönlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda, birçok ülkede, yerel seviyede bankacılık işlerinin büyük kısmını kontrol eder hale gelmişlerdir.⁴¹ Özellikle, Orta ve Doğu Avrupa' da yeni açılan pazarlara girmeleri ve diğer gelişmekte

³⁸ Ancak, banka, Hong Kong'un 1997 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ne iade edilecek olması nedeniyle, 1992 yılında İngiltere'nin önde gelen bankalarından olan Midland Bank'ı satın alarak genel müdürlüğünü Londra'ya nakletmiştir.

³⁹ SHELAGH H., a.g.e., s.67

⁴⁰ CARDENAS, J. ve Graf, J.P. ve O'Dogherty, P. 2003. Foreign banks entry in emerging market economies: a host country perspective, s. 1

⁴¹ BAİN E, a.g.e., s.7

olan ülkelerde yaşanan deregülasyon süreci çokuluslu bankaların faaliyetlerinin artmasına ve yayılmalarına yardımcı olmuştur. Latin Amerika da, yaşanan finansal deregülasyon süreci ve özelleştirmelerin etkisiyle, çokuluslu bankaların en hızlı arttığı bölgelerden biri olmuştur. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bankacılık piyasasının hızla büyümeye devam ettiği gözlenmektedir. Nitekim 2003 yılında yüzde 10.1 düzeyinde bir artış kaydedilen bankacılık sektörü toplam aktifleri 2004 yılında yüzde 15 daha artarak 658 milyar euro seviyesine ulaşmıştır.⁴² Söz konusu meblağ 2006'da ise 813 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. Beş merkezi Doğu Avrupa ülkesinin en büyük 20 bankasının 3'ü yüzde 100 yabancı kontrolünde, 14'ünde ise yabancı bankalar "hakim hissedar" durumunda, kalan üçünde ise azınlık ortak durumunda. Polonya'da 1993'te 10 yabancı banka vardı, 2003'te sayıları 47'ye çıktı. Aynı dönemde Macaristan'da yabancıların kontrolündeki banka sayısı 18'den 26'ya çıktı. Macaristan'da ise 1993 - 2002 arasında 15'ten 26'ya yükseldi. Bu ülkelerde yabancı bankaların sayıları artarken yerel bankaların sayısı azaldı. Sırasıyla 77'den 13'e, 34'ten 9'a, 25'ten 7'ye düştü. Doğu Avrupa ülkelerine özellikle Batı Avrupa ülkelerinin büyük bankaları girdi. Bu süreçte Polonya'da yabancıların bankaların toplam aktifleri içindeki payı yüzde 60'a, Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 82'ye, Macaristan'da yüzde 77'ye ulaştı. Yabancılar bölge bankacılığının toplam aktiflerinin yüzde 76'sını, sermayenin ise yüzde 71'ini kontrol eder duruma geldi.

Tablo 2.1: 2007 sonu itibariyle Orta ve Doğu Avrupa'nın en büyük 5 Çokuluslu Bankasının Toplam Aktif Büyüklüğü

1	HVB Group	38.9
2	Erste Bank	39.4
3	KBC	37.3
4	Raiffeisen International	32.9
5	DniCredit	30.9

Kaynak: CEE banking study published by Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz, 2005
European Central Bank, 2007, "Report on EU Banking Structure"
<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim Tarihi: 15.03.2008

⁴² CEE banking study published by Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz 2005

Tablo 2.2: Aktiflerin Büyüme Hızı (2004-2007 Yılları Arasında)

1	Raiffeisen International	%29.3
2	Erste Bank	%24.8
3	HVB Group	% 17.9
4	DniCredit	%9.1
5	KBC	%7.2

Kaynak: CEE banking study published by RaifJeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz, 2005
European Central Bank, 2007, "Report on EU Banking Structure"
<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim Tarihi: 15.03.2008

Tablo 2.3: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülke Sayısına Göre İlk 5 (2007 sonu itibariyle)

1	Raiffeisen International	16
2	HVB Group	17
3	ING	10
4	Citigroup	14
5	Volksbank	9

Kaynak: CEE banking study published by RaifJeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz, 2005
European Central Bank, 2007, "Report on EU Banking Structure"
<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim Tarihi: 15.03.2008

Tablo 2.4: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerdeki Şube Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle)

1	Erste Bank	1433
2	UniCredit	1253
3	HVB Group	1176
4	OTP	958
5	Raiffeisen International	945

Kaynak: CEE banking study published by RaifJeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz, 2005
European Central Bank, 2007, "Report on EU Banking Structure"
<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim Tarihi: 15.03.2008

2004 yılı sonu itibariyle, Çokuluslu bankaların Rusya' da dahil olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık sistemlerinin toplam aktifleri içerisindeki payları yüzde 82, yerel bankaların ise yüzde 18 seviyesinde bulunmaktadır.

2.3. Çokuluslu Bankacılığa İlişkin Teoriler

Bankaların çokuluslulaşma sürecini açıklayan ve genel kabul görmüş tek bir teori bulunmamaktadır. Bu konuyu değişik boyutlarıyla ele alan ve inceleyen farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu bölümde, bankaları çokuluslu olarak yapılanmaya iten gerekçeleri açıklamaya çalışan teoriler ele alınacaktır. Bankaların çokuluslulaşmasını açıklamak için ilk olarak Grubel (1977) ve Aliber (1984) tarafından geliştirilen ve geleneksel yaklaşım olarak da adlandırılan "Müşteriyi İzleme" (Follow the Client) teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre, bankacılık sistemlerinin uluslararasılaşması, finansal olmayan doğrudan yabancı yatırımların bir sonucudur.⁴³ Bu görüşe göre, bankalar, yurtdışına açılan büyük kurumsal müşterilerini, gittikleri ülkelerde başka bankalarla çalışmaya başlayabilecekleri, dolayısıyla da, bu müşterilerini kaybedebilecekleri korkusuyla, gittikleri ülkelerde takip ederler ve böylelikle, müşterilerinin peşinden yabancı ülkelere giderler.⁴⁴

Diğer taraftan, bugüne kadar yapılan çalışmalar, belirli bir ülkede, finansal olmayan doğrudan yabancı yatırımlar ile yabancı banka girişi arasında pozitif korelasyon olduğuna işaret ediyorsa da, doğrudan yabancı yatırım girişinin mi yabancı bankaların gelişine, yoksa yabancı bankaların girişinin mi doğrudan yabancı yatırımların gelişine bağlı olduğuna, yoksa her iki olgunun da söz konusu istatistiki çalışmalara dahil edilmeyen diğer faktörlerden mi kaynaklandığına ilişkin kesin sonuçlar ortaya koyamamışlardır.⁴⁵ Bankaların çokuluslulaşma sürecini inceleyen birçok araştırmacı ise, Dunning (1977) tarafından geliştirilen ve çokuluslu şirketler teorisi olarak da adlandırılan Eklektik Paradigma ya da OLI paradigmasının çokuluslu bankaları da açıklamak için uygun olduğunu düşünmektedir.⁴⁶ Bu teoriye göre, bir çokuluslu şirketin doğrudan yabancı yatırım yapması için üç temel avantajın bir araya gelmesi gerekmektedir. Bunlar; Mülkiyet Avantajı (Ownership Advantages - O), Konumsal Avantaj (Location Advantages - L) ve İçselleştirme Avantajı (Internalisation

⁴³ IADB 2005 Report on Economic and Social Progress in L. America, Chapter 10

⁴⁴ MAGRİ, S. ve Mori, A. ve Rossi, P. 2003. The entl)' and activity level offoreign banks in Italy: An analysis of the determinants, Journal of Banking and Finance 29 (2005) 1296

⁴⁵ IADB, a.g.e

⁴⁶ Magri, S. ve Mori, A. ve Rossi, a.g.m., s.1296

Advantages - I) olarak sıralanmaktadır.⁴⁷ Bu yaklaşıma göre, bir bankanın sahip olduğu know-how, teknolojik üstünlükler, bilgi ve finans kaynaklarına erişimdeki üstünlükler, vb., mülkiyet avantajları, yatırım yapılacak ülkeden kaynaklanan avantajlar ve tüm bu avantajları içselleştirmek suretiyle o ülkedeki rakiplerine kıyasla avantajlı duruma gelecek olması, söz konusu bankanın, yabancı bir ülkede hizmet birimi oluşturmasında etkili olur. Diğer bir ifadeyle, çokuluslu bankalar, diğer çokuluslu şirketler gibi, kar fırsatları gördükleri, makroekonomik durum ve iş koşulları açısından iyi bir ortam bulunduğunu düşündükleri ülke piyasalarına girerler. Bu paralelde yapılan çalışmalar, bankaların hızlı ekonomik büyüme, düşük enflasyon ortamı ile büyük ölçekli bir sermaye piyasası ve daha az etkin bir bankacılık sisteminin bulunduğu ülkelere gitme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur.⁴⁸ Bir bankanın, yabancı ülkelere yatırım yapma kararını risk yönetimi ile ilişkilendiren yaklaşımlar da bulunmaktadır.

Yabancı bir ülkede yatırım yapmak kendi içinde belirsizlikler ve riskler barındırabileceği gibi, aynı zamanda, risklerin dağıtılması ve minimize edilmesi açısından fırsatlar sunabileceği de düşünülebilir. Bir yatırımcı için, çeşitlendirmenin riski azaltan bir strateji olduğu düşünüldüğünde, yöneticilerin de firmalar arası bir çeşitlendirme arayışı içinde olmaları gerektiği düşünülebilir⁴⁹. Portföy yönetimine dayalı yaklaşımlar, çokuluslu bir bankanın, birden çok ülkeye yatırım yapmak suretiyle, karşı karşıya kalacağı pazar risklerini ve siyasi riskleri dağıtabileceğini öne sürmektedirler.

Büyük ve tanınmış bir çokuluslu bir banka açısından, daha az istikrarlı bir ülkenin pazarına girip, bu ülkedeki mevduat sahiplerine güven sağlamak suretiyle, perakende bankacılık alanında oldukça büyük bir iş hacmi yaratması mümkün olabileceği de ifade edilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak, banka yöneticilerinin, bu yöndeki yaklaşımları destekler yönde ifadelerine rastlanmaktadır. Çokuluslu bankaların yeni pazarlara girişinde, ayrıca, döviz kurlarındaki hareketlerin de etkili olduğunu gösteren yaklaşımlar mevcuttur. Döviz kurlarındaki artışlar, yani söz konusu ülke parasının yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesi, banka aktiflerinin

⁴⁷ GÖVER., Z.T., 2005. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi, s.5, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/2sa6.doc>. Erişim Tarihi: 20.03.2008.

⁴⁸ IADB, a.g.e.

⁴⁹ BERK. N., 2000. Finansal Yönetim, s. 386.

değerlerinin döviz cinsinden ucuzlamasına neden olacağından, çokuluslu bankaların bu ülkelerde bankalar satın almaları ya da yeni stratejik ortaklıklara girmelerini cazip hale getirebilmektedir. Diğer bazı yaklaşımlar, çokuluslu bankaların, bankalara yönelik sınırlamaların daha az olduğu ve mevzuatın çok sıkı olmadığı ülkelere girme yönünde hareket ettiklerini üzerinde durmaktadır. Çokuluslu bankaları açıklamaya yönelik diğer yaklaşımlarda ise, bu bankaların yeni pazarlara girişinde, ev sahibi ülkenin coğrafi konumu, söz konusu ülke ile tarihsel ve kültürel bağların bulunup bulunmaması, vb., faktörlerin de etkili olabildiğini ifade edilmektedir. Özet olarak, çokuluslu bankaların gelişimine ilişkin olarak günümüze değin oraya konmuş olan teoriler birkaç başlık altında gruplandırılabilir.

Birinci grupta yer alan teoriler, müşterileri takip etme olgusuna dayalı teorilerdir. Bu görüşe göre, bankalar, genellikle defansif bir güdüyle, çokuluslu müşterilerini kaybetmemek adına, bu tip müşterilerin faaliyette buldukları piyasalara girerler. İkinci grupta yer alan görüşler, rekabet gücünü ve avantajlarını artırma olgusuna dayalı teoriler olarak adlandırılabilir. Bu grupta yer alan teorilere göre, bankalar, yönetim, know-how, bilgi - işlem teknolojileri, tecrübe, vb. konularda yerel bankalara göre bazı avantajlarının bulunduğunu düşündükleri dış pazarlara girerler.

Dolayısıyla, bankalar, gelirlerini arttırmak, giderlerini azaltmak, büyümek gibi amaçlar doğrultusunda, rekabetin daha az yoğun olduğu ve piyasalara girişin kolay olduğu pazarlara açılma güdüsüyle hareket ederek dış piyasalara açılırlar. Üçüncü olarak, risk yönetimine ilişkin teoriler gelmektedir. Bu teorilere göre, yabancı pazarlara yatırım yapmanın kendine özgü riskleri bulunmakla birlikte, bankalar, birden fazla ülkede yatırım yapmak suretiyle risklerini çeşitlendirebilecekleri, dağıtabilecekleri ve/veya minimize edebilecekleri olgusundan hareketle dış pazarlara girerler. Çokuluslu bankacılığa ilişkin diğer teoriler ise dördüncü bir grupta toplanabilirler. Bunlar, çokuluslu bankaların kurulmasında, denetimin etkileri, döviz hareketleri ve girilecek pazarların mesafe olarak uzaklığı gibi faktörleri ön plana çıkaran teorilerdir.

2.4. Çokuluslu Bankaların Yabancı Ülkelere Giriş Stratejileri

Çokuluslu bir bankanın, girmeyi planladığı yeni bir ülkede nasıl bir strateji izleyeceği, giriş yapılacak ülke ile bankanın kurulu olduğu ülkedeki yasal durum ve ekonomik koşullara bağlı olduğu gibi, aynı zamanda, söz konusu bankanın sınır-ötesi işletme stratejileri ile de bağlantılıdır. Uygulanacak stratejinin belirlenmesinde, çokuluslu bir banka açısından, giriş yapılacak ülkede yapılması öngörülen faaliyetlerin cinsi ve boyutu ile bu işler için ayrılacak kaynak miktarı da belirleyici faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.⁵⁰ Bu alanda yapılan araştırmalar, kendileri de genellikle gelişmiş ülkelerde yerleşik, büyük ve etkin firmalar olan çokuluslu bankaların, diğer gelişmiş ülkelere girişlerinin genellikle rekabet baskılarından kaynaklandığını, diğer taraftan, gelişmekte olan ülke piyasalarına girişlerinin ise, çoğunlukla finansal krizlerle bağlantılı ve daha farklı faktörlere dayalı olabildiğini ortaya koymaktadır.⁵¹

Yabancı bir ülke piyasasına, doğrudan yabancı yatırım yapmak suretiyle giriş yapacak olan bir bankanın önünde, "organik büyüme" yoluna gitmek ya da "birleşme ve satın almalar" yoluyla pazara girmek şeklinde iki alternatif bulunmaktadır. Girilecek ülkedeki yasal düzenlemelerin, birleşme ve satın almalara izin vermiyor olması halinde, çokuluslu bankanın elinde organik büyüme yoluna gitmekte başka seçenek kalmaz. Girilecek ülkede şubeler açmak ya da hisselerinin tamamı kendisine ait olmak üzere yeni baştan bir banka kurmak anlamına gelen bu yöntem genellikle daha az tercih edilmektedir. Zira, böyle bir süreç, hem daha zor ve pahalı olmakta, hem de pazar payının arttırılması açısından daha uzun bir zaman gerektirmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülke piyasalarına girmek isteyen çokuluslu bankaların, "izle - öğren - karar ver" politikaları yürütmek suretiyle, ulusal sermayeli perakendeci bankalardan kısmi hisse alarak ortaklık yoluna gittiklerini, ya da, finansal kriz sonrası süreçlerde hükümetler tarafından yeniden sermayelendirilmeye tabi tutulan bankaları satın alma yönünde hareket ettiklerini göstermektedir. Yerli piyasaların özelliklerinin ve müşteri davranışlarının bilinmemesi, vb., faktörler nedeniyle, çokuluslu bankaların, organik büyümeyi tercih etmek yerine, mevcut bir bankayı satın alarak, mevduata

⁵⁰ BAİN E, a.g.e.,s.24

⁵¹ CARDENAS, J. ve Graf, J.P. ve O'Dogherty, P. a.g.e., s.3.

erişim ve kredi verme süreçlerini hızlandırma yoluna gittikleri gözlenmektedir.⁵² Mevcut bir bankayı satın alan çokuluslu banka, satın alınan hedef bankanın gelişmemiş potansiyelinden kazanç sağlamayı bekler ve satın alma sonrası bankanın varlıklarının daha etkin yönetileceğini varsayar. Satın alınacak bankanın değeri tespit edilirken, diğer işletme birleşmelerinde olduğu gibi, yatırım değerlendirme yöntemleri kullanılarak fiyatlandırılır ve bulunan net şimdiki değer pozitif ise satın alma gerçekleşir.⁵³ Ancak, ihtiyatlı davranmayı tercih eden çokuluslu bankaların, özellikle, gelişmekte olan ülkelerde, başlangıçta kısmi iştirak ve stratejik ortaklıklar yoluyla giriş yaptıkları; bu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik belirsizliklerden kaynaklanan risklerini sınırladıkları; fakat zaman içinde, pazar ve müşteriler hakkında yeterli bilgi ve tecrübe kazanıldıktan ve belirsizliklere ilişkin kaygıların bir kısmı ortadan kalktıktan sonra, yerli ortağın hisselerinin tamamının satın alınması yoluna gittikleri görülmektedir.⁵⁴

Özet olarak, doğrudan yabancı yatırım yapmak suretiyle yabancı bir ülke piyasasına, girmeyi planlayan bir bankanın önünde, "organik büyüme" ve "birleşme ve satın almalar" olmak üzere iki alternatif bulunmaktadır. Çokuluslu bankaların, gelişmiş ülkelere girişlerinin genellikle rekabet baskılarından kaynaklandığını, diğer taraftan, gelişmekte olan ülke piyasalarına girişlerinde ise yerli talepten pay almak ve büyüme imkanlarından faydalanmak, vb., faktörlerin etkili olduğu gözlenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülke piyasalarına girmek isteyen çokuluslu bankaların, "izle - öğren - karar ver" politikaları yürütmek suretiyle, ulusal sermayeli perakendeci bankalardan kısmi hisse alarak ortaklık yoluna gittiklerini, ya da, özellikle, finansal kriz sonrası süreçlerde hükümetler tarafından yeniden sermayelendirilmeye tabi tutulan bankaları satın alma yönünde hareket ettiklerini göstermektedir.

2.5. Çokuluslu Bankalar Açısından Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Yapılan Yatırımlara İlişkin Risklerin Yönetimi

Çokuluslu bir banka açısından, bir ülkeye giriş yapmak suretiyle gerçekleştirilecek bir operasyon, bir yandan finansal risk yönetme kapasitesinin artmasını sağlarken, aynı zamanda yeni risklerle tanıştıırır. Gelişmekte Olan ülke

⁵² AKÇAOĞLU, E. 2005. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar

⁵³ PARASIZ, İ. 2000. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, s.132

⁵⁴ SHELAGH H., a.g.e., s.71

ekonomilerindeki iş ortamı, yerel yasalar, finansal altyapı, vb., faktörler nedeniyle daha büyük operasyonel riskler taşıyabilir. Ekonomik gerginlik ve tekrarlayan kriz zamanlarında finansal ve operasyonel risklerin yönetimi büyük bir tehdittir. Faaliyetlerdeki keskin çöküşle, finansal piyasaların istikrarsızlığının birleşimi, kredi ve piyasa kayıplarının birikerek artmasına ve güçlenmesine neden olabilir. Çok kötü şartlar altında yabancı bankalar, faaliyetlerini yürüttükleri sermayelerini aşan potansiyel kayıplarla ve tümüyle piyasadan çıkıp çıkmama sorusuyla karşı karşıya kalabilirler. Gün be gün faaliyetlerle birlikte açıkların yönetimi genel olarak yerel operasyona delege edilmiştir. Daha iyi ölçme, değerlendirme ve risk yönetimi, global finansal kuruluşların geliştirmekte olan ülke ekonomilerindeki günlük faaliyetleriyle stratejik risk yönetimlerinin bütünleşmesini kolaylaştırmıştır.

Gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki gün be gün risk yönetimindeki gelişme, Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların stratejik yönetimini de etkilemiştir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yapısal reformlarla birlikte, liberalleşme ve yeniden düzenlemeler, yabancı yatırımcılar için yerel finansal firmalardaki payların alınıp satılması için bir önkoşul olmuştur.⁵⁵ Ancak, bu yeni stratejiler, bir taraftan da, bir ülkeyi terk etmenin maliyetlerini de yükseltmiştir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yatırımlarını değerlendirirken kuruluşlar yerel faaliyetlerini, lisanslar gibi elle tutulamayan öğeler, ev sahibi ülke hükümetinin iyi niyeti, ve yerel ve global müşteri ilişkileri dahil, elde edilmesi ve kaybedilmesi maliyetli olan, bir varlık demeti olarak değerlendirmektedirler.

Uzun yıllar yerel piyasalarda faaliyette bulunmak, tıpkı müşteri ve denetim ilişkileri gibi, firmaya özel bir imtiyaz değeri, bir düzenli işleyiş anlayışı ve itibar, yerel işe odaklanmayla gittikçe daha çok değer kazanan varlıklar yaratmaktadır ve bunlar ülkeden çıkarken kaybedilmektedir. Yabancı yatırımcılar açısından ortaya çıkan bir başka etken de ülke riskidir, özellikle politik risktir, diğer bir ifadeyle, hükümetin tahmin edilemeyen, aleyhte bir harekette bulunması riskidir. Ülke riski, özellikle politik risk, geliştirmekte olan ülke ekonomilerindeki finansal kuruluşların yönetimi için kilit bir risktir, bu hedge edilmesi özellikle zor olan, diğer risklerle üst derecede karşılıklı ilişkisi olan bir risktir. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar

⁵⁵ BIS. Foreign direct investment in the Financial sector of emerging market economies. March 2004.s.19

bağlamında ülke riski, ülke içindeki koşulların veya bir ülkenin faaliyetlerinin, bu ülkedeki bir yabancı kuruluşun doğrudan yatırımlarının tüm karları elde edebilme becerisini ortadan kaldırma veya azaltma olasılığı ile ilgilidir. Doğrudan yabancı yatırım teşviklerinin iptali, sübvansiyonların kaldırılması gibi önlemler de marka değerini tersine etkileyecektir. Keyfi hükümet hareketi, likiditeyi ve/veya diğer yabancı finansal kuruluşlarının sermaye pozisyonlarını öngörülme yollarla etkileyebilir. Politik hareketle birlikte kayıplar, birbirini izleyerek, kredi ve piyasa riski kayıplarıyla birleşir. Kur kontrollerinin zorlanması, sivil düzeni kurmakta başarısızlık veya yabancı sahipli mülkiyetin geri alınması vb., hükümet icraatları veya başarısızlıkları genel olarak sorunların sebebinin teşkil edecektir.⁵⁶ Ülke riski yönetimi sıklıkla senaryo analizlerine başvurur. Gerginlik testleri, ortaya çıkabilecek ters bir olaydan doğacak maksimum kaybın tahminini sağlar. Gerginlik testlerinde geliştirilen çok önemli kararlar, maksimum kaybın bir ülkeden büyük oranda çıkma kararını destekleyip desteklemediğini veya ebeveyninden bir fonlama veya ilave sermaye sağlanarak işe devam senaryosunun uygulanabilirliği hakkındadır.

⁵⁶ BIS, a.g.e., s.20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

3.1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye ekonomisinin ve mali sistemin temelini oluşturan Türk bankacılık sistemi, siyasi ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile belli aşamalardan geçerek hızla büyüyüp gelişirken, kapalı bir yapıdan dışa açık bir yapıya ve planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçişte mali sistemin büyümesi ve güçlenmesinde büyük rol oynamıştır. Finansal reform süreciyle derinleşen bankacılık sisteminin yapısı, bu hızlı gelişime rağmen özellikle 1980'lerden sonra kronik hale gelen enflasyon ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeni ile kırılmalı bir özellik kazanmıştır. Bugün gelinen noktada ise, ekonomide istikrar arayışlarının yükselmesi sonucu bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler ve denetimler arttırılmakta, böylece bankaların mali yapısı güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Türk bankacılık sisteminin tarihsel gelişimini, enflasyondaki gelişmeler dikkate alınarak esas olarak enflasyonist dönem öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırmak mümkün bulunmaktadır.

3.2. Enflasyonist Dönemden Önce Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler

Türkiye'deki bankacılık sisteminin tarihsel gelişimi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine kadar uzanmaktadır. Son dönemlerinde sürekli açık veren Osmanlı hazinesi, kağıt para basımına başlamış, kısa süre içinde artan oranda para basımı paranın değer kaybetmesine yol açmıştır. Bunu önüne geçmek amacıyla ilk olarak 1847 yılında İstanbul Bankası'nın, 1851 yılında ise Osmanlı Bankası'nın kurulması ile bankacılık sisteminin temeli atılmıştır.⁵⁷ Hükümetin de yardımıyla, J.Alleon ve Theodor Baltazzi adlı iki Galata Bankeri tarafından kurulan İstanbul Bankası (Banque De Constantinople) 1852 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür.⁵⁸ Daha sonra, 1860'lı yıllarda, taranın finansmanını sağlanması için, Avrupa'daki gibi düşük faizle borç veren bankaların bulunmadığı dikkate alınarak, 1863 yılında çiftçilere kredi kaynağı yaratma girişimlerine başlanmıştır, bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan Memleket

⁵⁷ "Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü", Vefa Cemal Sezer Bankacılık Yarışmasında Derece Alan 3 Etüt, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul 2000, s. 11

⁵⁸ PARASIZ, M. İlker, Para Banka Ve Finansal Piyasalar, Beşinci Basla, Ezgi Kitapevi Yayınlan, Ceylan Ofset, Bursa 1994, s. 111

Sandıklan kurulmuştur. Böylece Ziraat Bankası, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçmiştir.⁵⁹ Cumhuriyet öncesinde bankacılık sisteminin en önemli işleri, devlet harcamalarının gelirlerini aştığı bir dönemde, dış borç alınması için Osmanlı hükümeti ile yabancı sermaye arasında aracılık etmek olmuştur. Bu dönemde yerli sermaye ile kurulan çoğu banka kredi piyasasına egemen olan güçlü yabancı bankalarla rekabet edememiş, dolayısıyla büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamıştır. Bu durum Cumhuriyet Dönemi ile milli bankacılığın önemini ve devlet teşvikinin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

3.2.1. Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılık Dönemi

Ulusal Bankacılık Dönemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında özel kesimin olanaklarının henüz güçlü bankaların kurulması için yeterli olmaması nedeniyle devlet desteğini zorunlu kılmıştır. Bu dönemde özel sektörün ve sanayinin geliştirilmesi amacıyla T. İş Bankası, daha sonra Sümerbank'a dönüşecek olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ve Emlak Kredi Bankası'nın temeli olacak Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. 1923-1932 döneminde bankacılık sektöründeki en belirgin özellik, çok sayıda yerel bankanın kurulmuş olmasıdır. Bu bankalar özellikle yerel tacirlerin kredi ve banka hizmeti gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuştur. Bölgesel gereksinimlerin karşılanmasında olumlu katkıları olan bu bankaların çoğu, 1929 Ekonomik Krizi'nin olumsuz etkileri ve ülkemizde şube bankacılığının gelişip yaygınlaşması üzerine faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır.

Bunlardan yalnızca birkaçı günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin niteliği, büyük ve önemli devlet bankalarının kurulmuş olmasıdır. 1934'de başlatılan Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe konmasıyla devlet sermayesiyle ya da devlet sermayesinin önderliğinde oluşturulan bu bankalar önemli görevler almışlardır.⁶⁰ Döneme ilişkin bir diğer gelişme ise T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşudur. 1930 yılında kurulan Merkez Bankası, para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likiditesini ayarlamak ve bankalara ödünç para

⁵⁹ "Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü", Vefo Cemal Sezer Bankacılık Yarışmasında Derece Alan 3 Etüd, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul 2000, S. 11

⁶⁰ PARASIZ, M. İlker, Para Banka Ve Finansal Piyasalar, Beşinci Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Ceylan Ofset, Bursa 1994, S.L 12

vermek gibi görevlerle bir emisyon bankası olarak işe başlamıştır. Ancak, 1971 yılına kadar yürürlükte olan kanunda bazı değişiklikler yapılmış, bankanın hazineye ve kamu iktisadi teşekküllerine daha fazla kredi vermesi sağlanmıştır. Başlangıçta banknot çıkarılmasına ilişkin olarak getirilen sıkı sınırlamalar kısa süre sonra genişletilmiş, bankanın temel işlevi, etkin bir para politikası yürütmekten çok kamu kesiminin finansman açıklarını kapatmak olmuştur.⁵ Dolayısıyla Türkiye'de tamamen bağımsız bir yapı olarak kurulan Merkez Bankası, batıdaki gelişimin aksine zamanla siyasete daha çok yaklaşarak özerkliğini yitiren bir para otoritesi haline gelmiştir. Bu durum Türkiye'de enflasyonun kontrol edilemez hale gelmesinin sebeplerinden bir tanesi olmuştur.

3.2.2. Özel Bankaların Gelişme Dönemi

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945-1959 yılları arasında iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almıştır. Bu durum bankacılık sektörüne de yansımış, özel bankacılık bu dönemde oldukça gelişmiştir. Nüfusun ve şehirleşmenin artması, üretimin ve sanayinin hız kazanarak milli gelirin yükselmesi, ekonomide fon ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Özel bankacılığın önem kazanması ile Yapı ve Kredi Bankası, T. Garanti Bankası, Akbank ve Pamukbank'ın da aralarında bulunduğu, özel sermayeye ait 31 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde bankacılık işlemlerinde faiz ve komisyon oranlarının hükümet tarafından belirlenmesi, Merkez Bankası dışında diğer bankaların dövizle dayalı işlem yapamaması gibi nedenlerin etkisiyle Türk bankacılık sisteminde şube bankacılığı yaygınlaşmış, mevduat toplamaya dayalı bir yapı ortaya çıkmıştır. Özel kesime ve piyasa ekonomisine önem veren bir politika benimsenmiş olmasına rağmen getirisi fazla olmadığı için özel sektörde yapılamayan yatırımlar, bu dönemde de devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir.⁶¹ Bu yatırımların finansmanı, ekonomideki aksaklıklar nedeniyle gittikçe daha büyük bir sorun haline gelmiş, dolayısıyla Merkez Bankası kaynaklanma daha çok başvurulmuştur.

⁶¹ AKGÜÇ S, Öztin, Yüz Somda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989, S. 129 6 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği Ve Bankacılık Sistemi, S.7

Bu süreç içinde çeşitli nedenlerle ekonomide ortaya çıkan bozulmanın etkisi, 1958 yılında Türk lirasının devalüe edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Arkasında dış kredi desteğine dayanan bir istikrar programı bulunmasına rağmen, kamu harcamalarının kısılamaması ve Merkez Bankası kaynakların bağımlı hale gelmesi gibi gelişmeler sonucunda Türkiye ekonomisi ilk kez enflasyonu yaşamıştır.

3.2.3. Planlı Ekonomi Dönemi

1950'li yıllarda ekonominin içine girdiği durgunluk ve liberal politikaların başarılı olmaması gibi nedenlerle 1960-1980 arası dönemde devletin ekonomik hayata müdahalesi artmış, bunun sonucunda karma ekonomi politikasının uygulandığı planlı döneme geçilerek, kamu ve özel sektör işbirliği ile yatırımların gerçekleştirilmesini, ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretilmesini amaçlayan bir strateji yürürlüğe konulmuştur. Bu ithal ikameci politika yürütülürken, gelişen sektörleri korumak amacıyla dışa kapalı bir ekonomi benimsenmiş, faiz oranları ve döviz kurları gibi temel fiyatlar diğer ülkelerin piyasalarından bağımsız olarak belirlenmiştir.

Planlı dönemde bankacılık sektörü devlet kontrolünde faaliyetlerini sürdürmüş, mevduat ve banka kredilerine uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenmiştir. Bu dönemde bankaların temel işlevi, kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanını sağlamak olmuştur. Önceki dönemlerde olduğu gibi, 1960-1980 arası dönemde de artan yatırım ihtiyacı reel ekonomiden aktarılan kaynaklarla değil, bütçeden yapılan transferler, kamu borçlanmaları, Merkez Bankası kaynakları ve özel tasarruflarla sağlanmıştır. Ekonominin devlet tarafından yönlendirilmesi ve kaynak dağıtımının etkin olarak gerçekleşmemesi yüzünden mali sistem ve reel sektör arasında gerekli kaynak transferi sağlanamamıştır. Tasarrufların özendirilerek mali sisteme çekilememesi ve bu nedenle kalkınma için gerekli kaynakların kamunun önderliğinde enflasyonist yöntemlerle yaratılması, günümüzde yaşanan ekonomik sorunların temelini oluşturmuştur. Kamu sektörüne kullanılan Merkez Bankası kredilerinin genellikle ekonomide mal ve hizmet arzına yol açmayan, sübvansiyon biçimindeki ödemelerde kullanılması ve kredilerin geri dönmemesinden dolayı para arzının giderek genişlemesi enflasyonun ardında yatan en önemli neden olmuştur. 1960'lı yıllardan sonra ülkemizde çok şubeli bankacılığa doğru bir gelişim olmuştur. 1970'li yılların ortalarında da,

bankaların yönetimlerinin özel holdinglerce ele geçirildiğine tanık olunmuştur. Bu olgu özellikle 7129 sayılı yasanın 38. Maddesinden kaynaklanmıştır. Bu madde, bankaların en az %25 sermayesine sahip buldukları iştiraklerin kredi oranında üst sınırı kaldırmıştır.⁶²

3.3. Enflasyonist Dönemde Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler

1980 öncesi dönemde enflasyona yol açan yöntemlerin kullanılması, 1980'li yılların kronik enflasyon dönemine bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde belli aşamalardan geçen Türk Bankacılık Sistemi ise finansal liberalizasyonun etkisiyle yeni bir boyut kazanmıştır.

3.3.1. Finansal liberalizasyon dönemi ve getirdikleri

1980 öncesi dönemde gelişen teknolojinin iç tüketime yönelik üretim yapması ve dış satıma yönelememesi önemli bir döviz darboğazının yaşanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak artan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimi karşılayabilecek yeni bir stratejinin belirlenmesini zorunlu kılmıştır. 1980 yılında İç pazara yönelik üretim stratejisi terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı ihracata yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir. Bu yeni strateji mali sistemde liberalizasyon ve deregülasyon sürecini ortaya çıkarmıştır. Yapılan düzenlemelerle esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz uygulamalarına geçilmiş, döviz işlemleri ve sektöre yeni banka girişi serbest bırakılmıştır. Mali piyasalarda yapılan bu reformlar, tasarrufların artması, sistemin derinleşmesi ve sektörde rekabetin yoğunlaşmasıyla finansal faaliyetlerin etkinleşmesini hedeflemiştir.

Bu amaçla 24 Ocak 1980 kararlarıyla gelen liberalizasyon programı mevduat ve kredi faizler oranlarının belirlenmesini serbest bırakmış, kısa zamanda faizler yükselerek, volatilité artmıştır. Mevduat sertifikası uygulaması başlatılmış, fakat bu uygulama kısa sürede banker krizine yol açmıştır. Sonuç olarak, 1982' deki kriz ve beş bankanın faaliyetlerine son verilmesi ile liberalizasyon süreci daha ilk yıllarında olumsuz gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Bu noktada liberalizasyonun sadece

⁶² ARTUN, Tuncay, İşlevi, Gelişimi, Özellikleri Ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık, 2. Basım, Tekin Yayınevi, Özyılmaz Matbaası, Ankara 1983, S. 69

deregülasyon anlamına gelmediği, finansal sistemin etkin bir şekilde sürekliliği için devletin kurumsallaşmaya ve yapısal önlemlere yer vermesinin şart olduğu anlaşılmıştır. 1983-1987 arasındaki liberalizasyonun ikinci döneminde bu kurumsal yapının oluşturulması için adımlar atılmıştır. Finansal reformun güçlendirilmesine yönelik bu program bir tarafta Merkez Bankası, bir tarafta Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yürütülmüştür. 1985 yılında devlet iç borçlanma senetleri ihale yöntemiyle satışa sunulurken, kamu finansman ihtiyacı için borçlanma süreci başlatılmıştır. Merkez Bankası para politikası araçlarını geliştirmiş, 1986 yılında Bankalararası Para Piyasası'nı (İnterbank) kurmuştur. 1987 yılında açık piyasa işlemlerinin başlaması sayesinde Merkez Bankası, para politikasını idare etmenin yanı sıra, iç borçlanma senetlerinin alım-satımını yapma ve devlet tahvilleri için ikinci bir pazar oluşturma imkanına da kavuşmuştur.

Diğer taraftan 1982 yılında kurulan Sermaye Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu Kanunu ile hisse senetleri piyasasının kurumsal temellerini hazırlamış, bu temeller üstüne 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu aynı zamanda bankacılık sistemini sermaye piyasası faaliyetlerine adapte ederek Türkiye'deki bankacılığı uluslararası standartlara yaklaştırmıştır. 1985 yılında Bankalar Kanunu yürürlüğe girerek 1982 krizine yol açan bankacılık sisteminin yapısal eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla sermaye yeterlilik oranı yükümlülüğü ve kredi sınırları tanımı getirilmiştir. Uluslararası bankacılık standartları, denetim ve gözetim sistemleri bankalara tanıtılmış, bilançoların dış denetime tabi tutulması ve tek düzen muhasebe sistemi uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca mali sistemde güven unsurunu güçlendirmek amacıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş, takipteki krediler için karşılık ayırmak zorunluluğu getirilmiştir. Finansal reform döneminde bir diğer önemli gelişme ise döviz işlemleri ile ilgilidir. 1988 yılında Merkez Bankası Döviz ve Efektif Piyasaları faaliyete geçmiş, 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında TL'nin konvertibilitesinin ilan edilmesiyle de reformun yabancı para işlemleri ile ilgili bölümü tamamlanmıştır.⁶³ 1980'li yıllarda başlayan finansal liberalizasyon, Türk bankacılık

⁶³ PARASIZ, M. İlker, A.G.E, Beşinci Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Ceylan Ofset, Bursa 1994, S. 113

sisteminin gelişmesinde ve bugüne gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bu sürecin bankacılık sistemine getirdikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Finansal liberalizasyon sürecinde faizlerin, döviz işlemlerinin, sektöre yerli yabancı yeni banka girişinin ve sermaye hareketlerinin serbest bırakılması finansal sistemin sınırlarını genişletmiştir.
- Banka bilançoları büyümüş, toplam aktiflerin GSMH içindeki payı artmıştır. Banka aktiflerinin GSMH*ye oranı 1980' de % 28'den 1987' de % 54'e ulaşmıştır. Ancak, 1987'den sonra bu süreç tersine dönmüş ve 1990 yılında % 43 seviyesine inmiştir. Bu düşüşün sebebi 1985'de yürürlüğe giren Bankalar Kanunu'nun getirdiği sıkı denetim ve yükselen enflasyon nedeniyle ekonomide yaşanan belirsizlik olarak açıklanabilir.
- Sektöre banka girişine izin verilmesi, mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması rekabeti arttırmıştır. Sisteme az şubeli küçük ve orta ölçekli bankalar girmiş, büyük ölçekteki özel bankaların pazar payı gerilemiştir. Diğer taraftan sektörde kamu sermayeli bankaların sayısı azalırken, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların sayısı artmıştır.
- Türk bankalar yurtdışında banka kurma ve şube açma yoluyla dışarıya açılmışlardır.
- Artan rekabet ile bankalar klasik mevduat bankacılığından, yeni kaynak ve plasman alanlarına yönelmişlerdir. Dış ticaretin finansmanı, leasing, factoring gibi işlemler; tüketici kredileri ve kredi kartları gibi hizmetler sunulmaya başlanılmıştır.
- Bilgisayar sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerden yararlanılmaya başlanmış ve nitelikli personelin bulundurulması önem kazanmıştır.
- Liberalizasyonun sağladığı diğer bir gelişme ise, yabancı para ağırlıklı finansal varlıkların gündeme gelmesidir. Bankalarda yabancı para cinsinden mevduat bulundurulmasının serbest bırakılması ile bankalar önemli bir tasarruf enstrümanını kullanmaya başlamışlardır. Finansal liberalizasyon sürecinde ve

ardından 1990'lı yıllarda hızla yükselmeye devam eden enflasyon, kamu finansman açıklarının Merkez Bankası kaynaklarıyla giderilemeyeceğini ortaya koymuştur. Para basarak kaynak yaratmanın ekonomideki diğer dengesizliklerle birleşerek enflasyonun daha da artmasına neden olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle iç borçlanmaya yönelik politikalar sonucu devlet, iç borçlanma senetleri aracılığıyla mali piyasalardan kaynak talep etmeye başlamıştır. Bu durumun bankacılık sektörüne etkisi iki şekilde olmuştur:

- Bütçe açıklan yüksek miktarda iç borçlanmayı gerektirdiği için kamunun ödediği yüksek faiz, özel sektörü finans piyasalarının dışına itmiş, "crowding-out"a yol açmıştır. Böylece özel sektörün borçlanma gereksinimine aracılık etmek bankalar açısından cazibesini yitirmiştir. Diğer taraftan devlet borçlanma senetlerinin daha karlı olması, özel sektör borçlanma senetlerinin gelişmemesine sebep olmuştur. Bu nedenle bankalar tahvil ihracı gibi uzun vadeli bir borçlanma yönteminden yararlanmak yerine hazine bonusu alım-satımında yoğunlaşmışlardır.
- İkinci olarak, yüksek miktarda iç borçlanma geleceğe yönelik enflasyonist beklentilerin daha da artmasına sebep olmuştur. iç borçlanma politikalarının kısa vadelerle ve katlanarak yenilenmesi sonucunda, uzun vadeli enflasyonist baskılar daha da artmıştır. Dolayısıyla, kamu borçlanması enflasyonun sonucu değil, bir nedeni haline gelmiştir. Bu durum, ekonomiyi olduğu kadar bankacılık sektörünü de enflasyonun getirdiği bütün olumsuz sonuçlarla daha fazla karşı karşıya bırakmıştır.

İç borçlanma politikasının uygulandığı süreç içinde Merkez Bankası, bir yandan enflasyonist baskılan, faizlerdeki yüksek oranlı değişkenliği ve mali piyasalardaki belirsizliği önleme görevini üstlenirken, bir yandan da kamu borçlanmasını sürdürülebilir hale getirmeye çalışmış; repo, ters repo işlemleri ile piyasadaki para arzını, yüksek ama değişkenliği az olan faiz politikalarıyla kamu borçlanma seviyesini kontrol altında tutmuştur. Aynı zamanda uyguladığı düşük devalüasyon politikasıyla TL'nin aşın değer kaybetmesini önleyen Merkez Bankası, bu yolla TL'nin yabancı para ikamesinin önüne geçmeye çalışmış, böylece faiz ve kur oranları bir süre için öngörülebilir hale gelmiştir.

Bu durumu değerlendiren bankalar kamuyu finanse edip yüksek faizle karlarını arttırırken, faizle kur risklerine duyarsız hale gelmişler, aynı zamanda yurt dışından sağladıkları döviz fonlarını da Türk lirasına çevirip iç piyasaya kullanarak bilançolarında açık pozisyonlarını büyütmişlerdir.

3.4. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı

Bankacılık sektörünün yapısı denilince, kurumsal yapı ve piyasa yapısı olmak üzere iki yapıdan söz etmek mümkündür. Kurumsal yapı, bankaların türüne göre ayrımını ve sahiplik yapısını içine almaktadır. Piyasa yapısı ise, bankacılık sektöründe rekabet eksikliğini gösteren oligopolistik yapı ve sektörün içinde faaliyet gösterdiği finans sisteminin yapısını ifade etmektedir.

3.4.1. Türk Bankacılık Sistemi'nin Kurumsal Yapısı

Türkiye'de Özellikle batı ülkelerindeki banka dışı mali araçların gelişmemiş olması nedeniyle bankalar, mali sistemin temelini oluşturmakta ve ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar.⁶⁴ 1980'li yıllarda ekonomide yaşanan dışa açılma ve liberalizasyonun ardından bankacılık sisteminde banka sayısı artmış, yabancı bankalar kurulmuş veya şube açmış, bankalar dışa açılarak ve gelişen teknolojileri kullanarak daha rekabetçi bir konuma gelmişlerdir. Türk Bankacılığı'nın günümüzde kurumsal yapı özellikleri şöyle ortaya konulabilir:

Ülkemizde Mayıs 2002 itibarıyla çalışan 57 bankanın 39'u (TCMB hariç) ulusal banka, 18'i ise yabancı banka niteliğindedir. Bankalar yasasında ulusal banka, Türk kanunlarına göre kurulan, sermayesi Türk parası olarak konulan ve sermayesinin çoğunluğu ile yönetim ve denetimi Türkler'e ait olan banka olarak tanımlanmıştır. Bazı yabancı banka ve kuruluşların, ulusal nitelikteki bankalarımızda sermaye iştirakleri olduğu gibi, ulusal banka ve yerli kuruluşlarımızın da ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların sermayelerine katılımları bulunmaktadır.⁶⁵ 1970'li yıllardan itibaren, bankaların yönetiminin özel holdinglerin eline geçtiği görülmektedir. Günümüzde

⁶⁴ BALAK, Deniz, SEYMAN, Dilek, AB'ye Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, TBB Yayınları, Yayın No: 201, İstanbul 1996, S.47

⁶⁵ AKGÜÇ, Öztin, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989, S.232

yaklaşık yirmiden fazla ticari bankanın belirli grup, kişi, holding ya da öteki bankaların kontrolü altında bulunduğu görülmektedir.⁶⁶ Bu durum bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak, sadece bağlı olduğu grubun şirket ve iştiraklerine kredi verir hale gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca, bankaların bu yapısı, son yıllarda birçok bankanın içinin boşaltılmasına da imkân tanımıştır. Bankaların sermayelerinin geniş tabana yayılamaması, yönetim ve denetimin etkinliğini de azaltmaktadır. Bankaların bazıları halka açılmakla birlikte, açıklık oranları çok düşüktür.⁶⁷ Türk Bankacılık Sisteminin önemli bir yapısal özelliği de, sektördeki kamu müdahalesinin ağırlığıdır. Türk Bankacılık Sistemi yasal düzenlemeler açısından kamunun en çok ilgilendiği sektör olmasının yanı sıra, kamunun en çok müdahale edebilme olanağına sahip olduğu sektör olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kamu, bankacılık sektörü üzerinde, doğrudan bankaların kaynaklarını, aktiflerini, risklerini ve faaliyetlerini düzenleme açısından veya dolaylı olarak, kamu bankaları aracılığıyla etkisini göstermektedir. Ayrıca sektör içinde kamu bankalarının sayısının ve payının çok fazla olması, kamu sektörünün yapısından kaynaklanan sorunların bankacılık sektörüne de yansımaya sebep olmaktadır.

Kamu sermayeli bankalar, hem mevzuat gereği olarak, hem de şube ağlarının geniş olması nedeniyle kamunun mevduatlarını kendi bünyelerinde tutmakta; ayrıca devlet bankaları olmalarının sağladığı güçle özel bankalara nazaran daha kolay mevduat toplamaktadırlar. Bu durumda, kamu bankaları özel bankalara göre önemli bir avantaja sahip olmaktadır. Kamu bankalarının diğer avantajlarını sıralamak gerekirse; kamu bankalarına kuruluş kanunu ile verilen imkânlar, diğer resmi kuruluşları bankaya yöneltecek kurallar dizisi oluşturmak, resmi yaptırımlarda ayrıcalık tanımak, resmi bilgilerin bankalara daha çabuk ulaşması ve iflas riskine karşı tam koruma sayılabilir.⁶⁸

⁶⁶ BALAK, Deniz, SEYMAN, Dilek, AB'ye Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, TBB, İstanbul 1996, S.47

⁶⁷ GÜNAL, Mehmet, Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları Ve Geleceği, Ankara Ticaret Odası, Ankara, Haziran 2001, S.47

⁶⁸ TUNAY K Batu, UZUNER, T. Mustafa, YİĞİT, Adnan, Türkiye'de Kamu Bankacılığı Ve Sektör Üzerindeki Etkileri, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No: 7, Aralık 1997, S. 139-140

Tablo :3.1. Türkiye'deki Bankalar

Tüm Bankalar	57
Ticaret Bankaları	43
Kamusal Sermayeli Ticaret Bankaları	3
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	-
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	-
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	-
Özel Sermayeli Ticaret Bankaları	20
Adabank A.Ş.	-
Akbank T.A.Ş.	-
Alternatif Bank A.Ş.	-
Anadolubank A.Ş.	-
Denizbank A.Ş.	-
Fiba Bank A.Ş.	-
Finans Bank A.Ş.	-
Koçbank A.Ş.	-
MNG Bank A.Ş.	-
Oyak Bank A.Ş.	-
Şekerbank T.A.Ş.	-
Tekfenbank A.Ş.	-
Tekstil Bankası A.Ş.	-
Turkish Bank A.Ş.	-
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.	-
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	-
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	-
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.	-
Türkiye İş Bankası A.Ş.	-
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-
Tasarruf Mevduatı Sig. Fon. Devr. B.	5
Bayındırbank A.Ş.	-
Pamukbank T.A.Ş.	-

Milli Aydın Bankası T.A.Ş	
Toprakbank A.Ş.	-
Türk Ticaret Bankası A.Ş.	-
Yabancı Bankalar	15
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar	4
Arap Türk Bankası A.Ş.	-
Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.	-
HSBC Bank A.Ş.	-
Sitebank A.Ş.	-
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	11
Abn Amro Bank N.V.	-
Banca di Roma S.P.A.	-
Bank Mellat	-
Citibank N.A.	-
Credit Lyonnais Turkey	-
Credit Suisse First Boston	-
Habib Bank Limited	-
ING Bank N.V.	-
JPMorgan Chase Bank	-
Société Générale (SA)	-
Westdeutsche Landesbank Girozentrale	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3
İller Bankası	-
Türk Eximbank	-
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	-
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	-
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	-
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	-
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	-

Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	-
Tat Yatırım Bankası A.Ş.	-
Toprak Yatırım Bankası A.Ş.	-
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	-
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3
Crédit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.	-
Deutsche Bank A.Ş.	-
Taib Yatırım Bank A.Ş.	-

Kaynak: www.tbb.org.tr, Türkiye Bankalar Birliği internet sayfası, 20 Mayıs 2002,s.59.

3.4.2. Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı

Bir piyasa modelini belirleyen en önemli parametreler bilindiği gibi; o endüstrideki firma sayısı, firmaların endüstriye giriş çıkışları ile ilgili kısıtlamaların derecesi, endüstrinin ürününü talep edenlerin sayısı ve malların homojenlik durumudur. Türk Bankacılık Sistemi'nin Piyasa Modelini saptamak amacıyla bir araştırma yapılırsa; Mayıs 2002 itibarıyla Türk Bankacılık Sistemi'ne dahil olan banka sayısı 57'dir.⁶⁹ Türk Bankacılık Sistemi'ne giriş çıkışlar yasalarla sınırlandırılmıştır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda ilgili sınırlamalar belirtilmiştir. Buna göre; "Türkiye'de kurulacak bir bankanın; anonim şirket şeklinde kurulması; kumcularının; müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması, tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda ve fona devredilen bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla bir oranda pay sahibi olmaması, hakkında 14.madde uyarınca işlem yapılmakta olan bir bankada doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması, Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya bu kanunun 22.maddesi hükümlerine muhalefet yahut basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat

⁶⁹ ARTUN, Tuncay, İşlevi, Gelişimi, Özellikleri Ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık 2. Basım, Tekin Yayınevi, Özyılmaz Matbaası, Ankara 1983,S.50

karıştırma, kara para aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs ya da iştirak suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmaması, banka kurucusu veya ortağı olmanın gerektirdiği mali güç ve itibara sahip bulunması, Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının ada yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi ve kurucularda aranan şartları taşıması, Nakden ve her türlü muvazaadan arı olarak ödenmiş olan sermayesinin yirmi trilyon liradan az olmaması, Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması, şarttır. Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurtdışında kurulu bankaların; Türkiye'ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin (2) numaralı fıkranın (d) bendinde belirtilen miktardan (20 trilyon) az olmaması, kuruldukları veya faaliyette buldukları ülkelerde mevduat kabul etmelerinin veya bankacılık işlemleri yapmalarının yasaklanmamış veya kısıtlanmamış olması şarttır.

Kuruluş izni veya Türkiye'de şube açma izni almış olan bir bankanın, mevduat kabulü veya bankacılık işlemleri yapmak üzere ayrıca izin alması şarttır. Bu izin bir beyanname ile yapılacak başvuru üzerine Kurulca (BDDK) verilir. Verilen izinler Resmi Gazetede yayımlanır. Kurum, bu kanun ve bu kanuna dayanılarak yapılan düzenlemelerdeki şartları taşımayanlara gerekli düzeltmeleri yapmaları ve eksiklikleri tamamlamaları için uygun bir süre verir. Bu süre içinde yeniden başvuranlar hakkında yapılan inceleme sonunda durumları uygun bulunmayanlara sonuç tebliğ olunur ve verilmiş olan kuruluş izni geçersiz olur. Başvuru ile iznin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurumca çıkarılacak yönetmelikle tespit edilir. Kuruluş izni almış bir bankanın faaliyete geçebilmesi için, sermayenin nakit olarak ödenmiş olması, yüzde beşi faaliyete başlamadan önce ve kalan yüzde beşi de faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içinde olmak üzere kurucular tarafından fona (2) numaralı fıkranın (d) bendinde belirtilen asgari sermayenin yüzde onu tutarında ayrıca sisteme giriş payı yatırılması, bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilecek ölçüde yönetim, personel ve teknik donanımına sahip olunması şarttır."⁷⁰ Türk Bankacılık Sektörü'nde üretilen ürün, büyük ölçüde homojendir. Her banka tarafından üretilen ürün ya da yapılan hizmet (kredi işlemi, vadeli - vadesiz mevduat kabulü, çek - senet tahsili, akreditif, açık kredi kolaylıkları,

⁷⁰ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 7. Madde

kısa vadeli kredi, tüketici kredi kartları, kambiyo işlemleri, havale, yatırım yönetimi, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi çok geniş yelpazeye yayılı küçük hacimli standart işlemler, ATM, internet bankacılığı v.b) öz olarak aynıdır. Bununla birlikte, son yıllardaki sektörel yenilikler Türk Bankacılığı için yeni olanaklar yaratmış, sektör kendi iç dinamiğinin ve dış etkilerin yol açtığı rekabetçi bir piyasa ortamına girmiştir. Finansal türevler (options, futures, fonwards, swap), leasing, faktoring hizmetleri gibi yenilik ve gelişmeler Türk Bankacılık sektöründe yerini almıştır.⁷¹

Türk Bankacılık Sektörü'nde kapasite israfı vardır. 31.12.2000 itibariyle, aktif büyüklüğü bakımından ilk 10 banka, toplam mevduatın %72'sini toplamakta, toplam kredilerin % 70'ini kullanmaktadır. Kalan bankalar ise mevduatın %28'ini toplayıp, kredilerin %30'unu kullanmaktadır. Ulusal ticaret bankalarının tümü şube bankacılığı yapmaktadır. Şube bankacılığı, her köşe başında bir şube esasına dayanır. Geniş bir alana yayılmış küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere kurulmuşlardır.

Tablo 3.2. Bankacılıkta Nerden Nereye

Bankacılıkta nereden nereye...			
Yıl	2001	2007	Değişim (%)
Toplam Aktifler	170	516	204
Toplam Krediler	48	244	403
Toplam Mevduat	113	332	193
Toplam Özkaynaklar	14	64	369
Ödenmiş Sermaye	11	28	166
Net Dönem Kar/Zararı	-5	8	-254
Bilanço Dışı Yükümlülükler	113	5.023	4351
Şube Sayısı	7.335	7.177	-2
Personel Sayısı	147.201	147.835	0
İMKB piyasa değeri	47 milyar \$	220 milyar \$	368

* (Milyar YTL)

Kaynak: TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2007b) **Bankalarımız 2006**, TBB Yayınları: İstanbul, Mayıs. <http://www.tbb.org.tr/v12/2006.asp>

⁷¹ ALTUNBAŞ, Yener, SARISU, Ayhan, Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kasım 1996, S.22 18 PARASIZ, İlker, Modern Bankacılık Teori Ve Uygulama, Kuşak Ofset, Haziran 2000, S.13

18 Mudilere mümkün olduğunca yakın olarak mevduat toplamak ve bu mevduatı daha yüksek faiz oranları ile plase etme arzusu çok şubeli bankacılığın gelişmesine neden olmuştur. Böylece gelişen çok şubeli bankacılık, şube yeri seçimi ve şube sayısında rasyonel ve optimal davranılmaması nedeniyle, yüksek faaliyet maliyetleri ile çalışan bir sektör olmuştur.¹⁹ Ülkemizde tek şubeli yerel ticaret bankası bulunmamaktadır.

Türkiye'de Mayıs 2002 tarihi itibarıyla çalışan bankaların fonksiyon açısından ayırımı da şöyledir:

Emisyon Bankası: 1

Ticaret Bankaları: 43

Kalkınma ve Yatırım Bankaları: 14

Kısaca özetlemek gerekirse, Türk Bankacılık Sistemi mevduat bankacılığı ağırlıklı, oligopolistik piyasa koşullarında faaliyet gösteren, büyümeye yönelik politikalar yerine kar artışı ve aktif kalitesinin yükseltilmesi amacıyla yeniden yapılanma politikaları uygulayan, çok şubeli bir yapıya sahip, dinamik ve yemliklere açık özellikler sergilemektedir.⁷²

3.4.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları

Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal sorunlarının kaynağında, mali sistemdeki bozukluklar rol oynamaktadır.

3.4.4. Mali Sistemdeki Sağlıksız Yapının Nedenleri

Bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu etkin bir biçimde yerine getirememesinde aşağıda sıralanan faktörler etkili olmuştur:

⁷² ALTUNBAŞ, Yener, SARISU Ayhan, Türk Bankacılık Sisteminin AB Bankacılık Sistemine Entegrasyonu, TC. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Kasım 1996, S.27

3.4.5. Makroekonomik İstikrarsızlık

1990'lı yıllarda yaşanan yüksek ve değişken enflasyon, büyüme hızındaki dalgalanmalar ve sermaye hareketlerinin kırılğan yapısı geleceğe yönelik belirsizlikleri arttırmak suretiyle ekonomik birimlerin kısa vadeli bir bakış açısıyla hareket etmelerine ve Türk Lirasına olan güveni zayıflatarak para ikamesinin hızlanmasına yol açmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak bankaların kaynaklarının vadesi önemli ölçüde kısalmış ve döviz cinsinden yükümlülüklerin toplam kaynaklar içindeki payı belirgin bir biçimde artmıştır.

3.4.6. Yüksek Kamu Kesimi Açıkları

Kamu kesimi açıklarındaki artış ve bu açıkların yüksek reel faizler ile yurtiçi piyasalardan finansmanı, bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Yüksek reel faizlerin ortaya çıkardığı arbitraj imkanı bankacılık kesiminin yurtdışından borçlanarak kamu açıklarını finanse etmesini cazip hale getirmiş, bu durum bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonlarının artması ile sonuçlanmıştır. Bu eğilim sonucunda, devlet iç borçlanma senetlerinin mevduat bankalarının toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında yüzde 10'dan, son yıllarda yüzde 25 civarına çıkmıştır. Devlet iç borçlanma senetlerine sağlanan vergi avantajları ile munzam karşılık ve disponibiliteye ilişkin yasal düzenlemeler de bankaların DİBS portföylerindeki artışta etkili olmuştur.

3.4.7. Kamu Bankalarının Sistemi Çarpıtıcı Etkileri

Kamu Bankaları görev zararlarının zamanında ödenmemesi, ekonomik etkinliğe ters düşen müdahaleler, asli fonksiyonların dışında verilen görevler ve yönetimdeki zayıflıklar sonucunda bu bankaların mali bünyeleri önemli ölçüde bozulmuştur. Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarının kısa vade ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları, bir yandan zararlarının gittikçe artmasına, diğer yandan da mali sektörde istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Bu durum, piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmuştur. Sonuç olarak, kamu bankaları bankacılık işlevini yerine getiremez hale gelmiş ve bu bankalar Türkiye'deki toplam mevduatın yüzde 40'ını toplarken krediler içindeki payları yüzde 25 civarında kalmıştır.

3.4.8. Risk Algılama Ve Yönetiminin Zayıflaması

Yukarıda özetlenen gelişmeler sonucunda bankacılık sistemi likidite, faiz ve kur risklerine karşı kırılgan hale gelmesine rağmen, özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında kamu açıklarının finansmanını kolaylaştırmayı gözeten makroekonomik politikalar bankacılık sektörünün bu riskleri algılamasını ve yönetimini ikinci plana düşürmüştür. Mevduat sigorta sisteminden kaynaklanan ve sistemden çıkışa ilişkin sorunlar ile, gözetim ve denetim kurumlarının idari ve mali özerkliğe sahip olmaması da risk yönetimindeki zayıflıklarda etkili olmuştur.⁷³ Bu sürecin bir sonucu olarak Türk Bankacılık Sistemi çeşitli yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır.

3.5. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları

Türk Bankacılık Sistemi'nin başlıca yapısal sorunları şunlardır:

3.5.1. Düşük Aktif Büyüklüğü

Bankalarımızın boyutu, çapı çok küçüktür. Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların (yabancı bankaların yalnızca Türkiye'deki şubelerinin) varlık toplamı, toplam kredileri, toplam mevduatı, özkaynakları, batının ancak orta çapın üstünde bir bankası kadardır. Bankacılıkta büyük ölçekte faaliyette bulunmanın maliyetler üzerindeki etkisi, sanayi sektöründeki kadar olmasa bile önemlidir. Bu nedenle küçük boyutlu bankalarda özellikle işletme giderlerinin varlık toplamına oranı, batı bankalarıyla karşılaştırılamayacak oranda yüksektir. Bu oranın yüksekliği, maliyetleri arttırıcı, dolayısıyla kan kaybettirici bir etki yapmaktadır.

3.5.2. Yetersiz Özkaynaklar

Ülkemizde bankaların özkaynaklar toplamı (TCMB dışında) 2000 yılı sonu itibarıyla 5.476.076 milyar TL olmuştur. 2000 yılında bankacılık sektörünün özkaynakları toplamı, bir önceki yıla göre 3.507.812 milyar TL, %178.2 oranında artmıştır. USD bazında ise banka özkaynaklarındaki artış yaklaşık %124 olmuş, banka özkaynakları 2000 yılı sonu itibarıyla⁷⁴ 8.512 milyon USD ye yükselmiş, bankaların

⁷³ ERZAN, Refik, AKÇAY, Cevdet, YOLALAN, Reha, "Kuşbakışı Türk Bankacılık Sektörü", Active Bankacılık Ve Finans Dergisi, Mart - Nisan 2001, S.6

⁷⁴ Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, BDDK, 15 Mayıs 2001, S.5-6

öz kaynaklarıyla (dönem net kan hariç) varlıklarının tonlama oram % 5.4 olmuştur. 2000 yılı sonu itibarıyla bankaların öz kaynak yapısı veya oluşumu %42.9 ödenmiş sermaye, %57.1 yeniden değerlendirme fonu şeklindedir. Dönem zararı ve birikmiş zararların yedek akçeler tutarının aşan bölümü ödenmiş sermayeden indirilerek bankaların net ödenmiş sermayeleri hesaplanmıştır. Bankaların öz kaynak yapısı, zararlar ödenmiş sermayeden indirildikten sonra, %37.1 ödenmiş sermaye, %62.9 değerlendirme fonu şeklinde oluşmuştur. Bankaların öz kaynakları giderek, yeniden değerlendirme artış fonundan oluşmaya başlamıştır.

Tablo 3.3. Bankaların Öz Kaynakları

BANKALAR	ÖDENMİŞ SERMAYE	YEDEK AKÇELER	DEĞERLEME FONLARI	DÖNEM ZARARI	GEÇ. YIL. ZARARI	ÖZKAYNAK TOPLAMI
A.Ticaret Bankaları						
Kamusal Sermayeli	696.850	214.253	367.554	304.754	---	973.903
Özel Ulusal Sermayeli	3.129.259	819.348	2.451.735	970.796	18.002	5.411.544
Fona Devredilen	688.649	2.174.640	170.035	3.309.927	1.915.136	(2.191.739)
Yabancı Sermayeli	326.737	83.781	55.259	96.794	1.585	367.398
TOPLAM	4.841.495	3.292.022	3.044.583	4.682.271	1.934.723	4.561.106
B.Kalkınma ve Yatırım Bankaları						
Kamusal Sermayeli	606.881	62.011	60.652	-	3.376	726.168
Özel Ulusal Sermayeli	123.959	26.561	15.306	-	26	165.800
Yabancı Sermayeli	4.824	10.591	7.587	-	-	23.002
TOPLAM	735.664	99.163	83.545	-	3.402	914.970
C.BANKALAR	5.577.159	3.391.185	3.128.128	4.682.271	1.938.125	5.476.076
TOPLAM						
D.TCMB	25	288.913	54.964	-	-	343.902
E.GENEL TOPLAM	5.577.184	3.680.098	3.183.092	4.682.271	1.938.125	5.819.978

Kaynak : AKGÜÇ, Öztin, 2000 yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler, Banka, Mali ve Ekonomik Yorumlar, Eylül 2001, s. 51

3.5.3. Düşük Mevduat Hacmi ve Mevduat Artışı

Ülkemizde mevduatın GSMH'ye oranı 2000 yılı verilerine göre % 31.9'dur. Bu oran, orta gelirli ülkelerin alt grubuna giren ülkelere dahi daha düşüktür. Sağlıklı bir ekonomi için bu oranın % 60-70 seviyelerine çekilmesi gerekmektedir. Yapısal nedenler, bankaların mevduat artışı konusunda yeterli çabalarının olmaması, yenilikler getirememeleri, bankaların temel kaynağı olan mevduatın yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

3.5.4. Düşük Nakit Krediler / Varlık Toplam Oranı

2000 yılı sonuçlarına göre bankalarda krediler/varlık toplam oranı % 32.8 dir. Bu oranın batı bankalarındaki kadar olmasa bile %40-50 arasında, hatta daha yüksek olması gerekmektedir. Bankalarda menkul kıymet portföyünün ve donuk varlıkların (iştirakler, gayrimenkuller, takipteki krediler, bağlı kıymetler, diğer aktifler gibi) yüksekliği, nakit krediler/toplam varlık oranının çok düşük düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Böylece bankalar temel işlevlerini yerine getiremedikleri gibi, yeterli bir gelir de sağlayamamaktadırlar.

3.5.5. Net Çalışma Sermayesi Açıkları

Bankalarda özkaynaklar, bankaların donuk aktiflerinden (iştirakler, gayrimenkuller, takipteki krediler, bağlı kıymetler, diğer aktifler gibi) çok daha azdır. Bu durum net çalışma sermayesinin, başka bir deyişle bankalarda serbest özvarlığın bulunmadığını göstermektedir. Bankalar özkaynaklarıyla donuk varlıklarını dahi fonlayamamaktadır.

3.5.6. Düşük Aktif Kalitesi Aktif Kalitesi

Zayıf aktif kalitesinde rol oynayan temel etmen holding bankacılığıdır. Türkiye'de faaliyette bulunan hemen hemen bütün ulusal bankalar belirli grup veya holdingin, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrolü altındadır. Bu durum, bankalara, bağlı bulunduğu holdinge kaynak sağlama zorunluluğu getirmektedir. Banka, bağlı bulunduğu holdingin iştiraklerine kredi kullanırmak ve zor durumdaki iştirakleri fonlamak durumunda kalmaktadır. Sağlanan kredilerin geri dönmemesi durumunda da

banka bu yükün altından kalkamamakta, bankacılık sistemini de olumsuz yönde etkilemektedir. Tasfiye edilen bankaların çoğunluğunda bu tür suiistimallere rastlanmıştır.⁷⁵

3.5.7. Yüksek Likidite Riski

Bankalarımızda kaynakların, mevduat hesaplarının bir veya üç aylık vadelerde yoğunlaşmasına karşın, bankalarda donuk varlıkların yüksekliği, vade uyumsuzluğu yaratmakta, likidite riskini, diğer bir deyişle bankaların yükümlülüklerini vadelerinde karşılayamama olasılığını arttırmaktadır Esas sorun likidite olarak görünmekle birlikte, ödeme gücü (solvency) de çözülmesi gereken ciddi bir sorundur. Bankalarımızın aktifleri bugün satılsa, pasifleri karşılayamayacak durumdadır. Çarpık vade yapısı nedeniyle, büyük ölçüde kısa vadeli pasiflerin bugünkü değeri, daha uzun vadeye yayılmış aktif kıymetlerin bugünkü değerinden fazla bulunmaktadır. Bu durumda, aktif varlıklar, pasifteki borçları karşılayamayacaklardır.⁷⁶

3.5.8. Denetim Eksikliği

Bankaların denetim mekanizmasının yeterince etkin olmaması ve tek bir elde toplanmamış olmasından dolayı, bankaların çoğunda makyajcı, gösterişçi ve hatta dürüst olmayan yönetim anlayışı egemendir. Buna örnek olarak; BDDK'nın yaptığı inceleme sonucunda Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı kapsamındaki 25 bankaya ait tahsili gecikmiş alacakların miktarının 2 katrilyon 334 trilyon TL'den, 7 katrilyon 821 trilyon liraya yükseltilmesi gösterilebilir. Canlı kredi olarak adlandırılan alacaklar, denetleme sonucu 29 katrilyon 182 trilyon TL'den 24 katrilyon 32 trilyon TL seviyesine düşürülmüştür. Türk Bankacılık Sistemi'nin genel yapısı ve sorunları incelendiğinde özetle; holding bünyesinde faaliyet gösteren; toplam aktifleri Avrupa'nın ancak orta büyüklükte bir bankasına denk; özkaynak büyüklüğü yetersiz; reel sektörü fonlama görevini tam anlamıyla yerine getiremeyen; her köşede bir şube mantığıyla aşırı şubeleşmeye giden ve elden geldiğince çok mevduat sağlamaya

⁷⁵ EREN, Kasım., Avrupa Birliği'nde Ve Türkiye'de Bankacılık, Beta Yayın Dağıtım AŞ., İstanbul 1996, S. 105

⁷⁶ ESENER, Ömer, "Bankacılığımız Globalleşmenin Neresinde", Active Bankacılık Ve Finans Dergisi, Nisan- Mayıs 1999, Mm Ofset, S. 19

alışmasına rağmen mevduat hacmi ve artış hızı sınırlı bankaların oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Sistem, içinde faaliyet gösteren en büyük 5-6 bankanın hâkimiyeti altında bulunmakta olup, yüksek konsantrasyonlu bir yapı sergilemektedir. Bankacılığımızın yabancı bankalarla rekabete girmesi için gidermesi gereken birçok eksiği bulunmaktadır. Bunlardan en başta geleni, Türk pazarına girmekte olan büyük yabancı bankalarla rekabete girebilecek büyüklükte bankaların bulunmamasıdır. Ülkemizde şu anda, bu büyüklükte bankalar bulunmamakta olup, yapılması gereken, banka birleşmelerine gitmektir. Böylece faaliyet etkinliği artacak, maliyetler düşecek ve rekabet gücü daha st bir seviyeye taşınacaktır. Banka birleşmeleriyle ilgili geniş bilgi, çalışmanın 4. bölümünde sunulacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE YABANCI BANKALAR

Uluslararası bankacılık faaliyetleri, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslar arası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak önemli ölçüde büyümüştür. Yabancı sermaye hareketlerini etkileyen başlıca faktörler; serbestleşme politikaları, yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren yaklaşımlar, bankacılık krizleri ve banka sisteminin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik işbirliğine artan katılım ve teknolojik yenilikler olarak sıralanabilir. 1990'lı yıllarda birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkân tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sektördeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde birçok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan değişim sürecinde görülen gelişmeler şöyle sıralanabilir;⁷⁷

- Özel sektörün rolünün artması,
- Uluslararası entegrasyon çabası,
- Piyasa mekanizmasının gelişmesi,
- Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması,
- Bankacılığın rekabete açılması,
- Uluslararası kurallara yaklaşılmasıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik ilişkilere daha fazla katılmaları sadece mal ve hizmet hareketi ile sınırlı kalmamış, sermaye hareketleri de dikkati çeken bir seyir izlemiştir. Önce resmi kanallardan başlayan bu hareket daha sonra bankalar üzerinden sürmüştür. Son dönemde ise doğrudan banka dışı özel sektöre ve sermaye

⁷⁷ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>. Erişim Tarihi: 11.04.2008.

piyasalarına yönelik hareketler dikkati çeken bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu ülkelerde konsolidasyon süreci hızlanmış, bankacılık sisteminin korumacı yapısı hızla değişmiştir. Yerli piyasaları yabancı bankaların rekabetine açan yaklaşımlar, gelişmekte olan ülkelerde bankaların düzenlenmesi ve denetimine ilişkin uluslararası standartlara yönelik değişiklikler, yabancıların gelişmekte olan ülkelerde gördükleri gelişme potansiyeli ve daha yüksek karlılık gibi fırsatlar bu ülkelerdeki bankacılık faaliyetini etkilemiştir. Bu arada, finansal hizmetlerde küresel gelişmeler gelişmiş ülkelerdeki bankalar için özellikle sermaye piyasalarından ve banka dışı kesimlerden gelen çok ciddi bir rekabet baskısı yaratmıştır. Gelişmiş ülkeler açısından finansal hizmetler sektörüne yönelik gelişmeler;

- Küresel rekabet,
- Banka dışı sektörlerden gelen baskı,
- Geleneksel hizmetlerin kar marjlarının düşmesi,
- Sınır ötesi faaliyetlerin cazip hale gelmesi,
- Operasyon giderlerinin düşürülmesi amacıyla ölçek ekonomisi arayışı olmuştur.

Bu baskı geleneksel hizmetlerin faiz marjının düşmesine ve karlılığın azalmasına neden olmuş, bu da bankaların marka değerini etkilemiş ve bankaları yeni arayışlara itmiştir. Öte yandan, bilgiye, güçlü iletişime, sermayeye ve rekabete dayalı bir sektör olan bankaların sınır ötesi faaliyetlerinin maliyetini düşüren çok önemli gelişmeler olmuştur; uluslar arası bankalar hem yerli piyasada hem de sınır ötesinde faaliyetlerini büyütme çabasına girmiştir. Operasyon giderlerinin düşürülmesine imkân sağlayan ölçek ekonomilerini kullanma fırsatlarını değerlendirmeye çalışmıştır. Pazar paylarını artırma çabasına giren bankalar hızla artan rekabet altında gerek ürün bazında gerekse bölgesel bazda ürün yelpazesini genişletmek durumunda kaldılar. Tabii ki yeni riskler üstlendiler. Buna karşılık risk yönetimlerini geliştirdiler. Büyük ölçekli bankalar kendi ülkelerinde doyuma yakın hale gelen pazarın yanında off-shore bankacılığa ve gelişmekte olan yeni pazarlara girmeye başladılar. Global tecrübesi olan bankalar uluslar arası yatırımlara girdiler, diğerleri daha çok bölgesel kurumlar halinde

yapılandılar.⁷⁸ Bu arada, yerli piyasaların özelliklerinin, müşterilerin davranışlarının bilinmemesi ve kültürel farklar gelişmekte olan piyasalardaki yapılanmayı etkileyen faktör olmaya devam etti. Bu nedenle bazı uluslararası bankalar faaliyetlerini belli bölgelerle sınırlı tutmuşlardır. Yabancı bankalar üzerine yapılan çalışmalar, bu bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarına ilk önce sınırlı hacimde şubeler olarak girmeyi tercih ettiklerini ve daha çok sermaye piyasalarında faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Yabancı sermayeli bankalar, gittikleri ülkelerdeki perakendeci bankaların hisselerinin alınması yoluyla ortaklık kurma ya da yeniden yapılandırılan banka hisselerinin alınması yönünde davranış göstermektedir. Bazı yabancı bankalar ise ulusal sermayeli perakendeci bankalarda azınlık hisseleri almayı tercih etmektedirler. Yabancı bankalar, finansal kriz sonrası süreçte hükümetlerin yeniden sermayelendirmeye tabi tuttıkları bankaları satın almak yoluyla da perakendeci pazarlara yönelmektedirler. Bazı ülkelerde yabancı bankaların sayısı ulusal bankaların sayısını geçmektedir. Yabancı sermayeli bankaların sektör payları incelendiğinde; AB'nin gelişmekte olan ülkelerinde yabancı bankaların sektör toplam sermayesi içindeki payının yüzde 50'lerin üzerine çıktığı görülmektedir.

Çek Cumhuriyeti'nde sektörde yabancı bankaların payı yüzde 80'nin, Macaristan'da yüzde 70'in, Polonya'da yüzde 60'ın üzerindedir. Bu oran Latin Amerika ülkelerinden Arjantin'te yüzde 50'ye, Brezilya'da ise yüzde 30'a yakındır. AB üyesi gelişmiş ülkelerde, AB ve diğer ülkelerden gelen yabancı sermayeli bankaların sektör payı Avusturya'da yüzde 20, Danimarka'da yüzde 17, Fransa'da yüzde 19, Almanya'da yüzde 5, İtalya'da yüzde 8, Hollanda'da yüzde 11, İspanya'da yüzde 10, Yunanistan'da yüzde 20'dir. Ancak, bu oranların önemli bir bölümünü AB üyesi ülkelere gelen bankalar oluşturmaktadır. Bu ülkelerde AB dışı ülkelere gelen yabancı sermayeli bankaların payı oldukça düşüktür. Finansal liberalizasyon süreci ve örnek bazı gelişmekte olan ekonomilerde yabancı bankaların yeri incelendikten sonra, bu bölümde, Türk Bankacılık sektöründe yabancı bankalar, sektör içindeki payları, önemleri, bilanço yapıları, likidite durumları ve karlılıkları, 1980 sonrası dönem, 1994 krizi dönemi ve özellikle yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada yabancı sermayeli bankalar iki grupta değerlendirilmiştir. Birinci grupta

⁷⁸ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>. Erişim Tarihi: 11.04.2008.

tamamen yabancıların sahip olduğu yabancı bankalar yer almaktadır. Söz konusu grup için BDDK ve TBB tarafından yayınlanan yayınlar ve veriler dikkate alınarak bankacılık sektöründeki söz konusu bankaların yeri ve bankacılık sektörü ile karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca bu kapsamda, azınlık hisse sahipliği şeklinde ortaklıklar ya da borsada sahip olunan hisseler yabancı banka grubu verileri içerisinde yer almamaktadır. Yabancı sermayenin bankacılık sektörüne diğer katılım biçimi olan ortaklıklar ise ikinci grupta değerlendirilmiştir. Ortaklık şeklinde bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi, Koç Grubu'nun sahip olduğu Koç Finansal Hizmetler Grubu'na UniCredit'in ortak olmasıyla başlamış ve sonrasında Çolakoğlu Grubu-BNP Paribas (TEB), Doğu Grubu -General Electric Consumer Finance (Garanti Bankası) ve son olarak Sabancı Grubu-Citibank (Akbank) ortaklıkları kurulmuştur.

4.1. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar

Finansal serbestleşme dönemi öncesinde, İthal ikamesine dayanan yurtiçi mal ve hizmet üretiminin korunduğu bir ortamda bankalar finans sisteminde baskın bir konuma sahip olmuştur. Bu dönem, negatif faiz oranlarının geçerli olduğu ve kamu borçlanmasında ağırlıklı olarak Merkez Bankasının kullanıldığı bir dönem olmuştur. Bununla birlikte, yabancı para cinsinden mevduat hesabı açması engellenmiş, finansal işlemlerde yüksek vergi uygulanmış, mevduat ve kredi faizleri kamu tarafından yönlendirilmiştir. Yoğun kısıtlama ve düzenlemelerin olduğu bu dönemde faaliyet gösteren 42 bankadan sadece 4 tanesi yabancı banka olmuştur. 2000 yılında 18'e düşen yabancı banka sayısı kriz sonrasında 13 olmuştur. Yeniden yapılandırılan bankacılık sistemi ve artan istikrar ortamıyla Türkiye'ye yabancı banka ilgisi yeniden artmıştır. Mali disiplin, düşen enflasyon oranı ve azalan kamu borçlanma gereği reel faizlerin azalmasına neden olmuş bu da Türkiye'de bankacılığın yönünü değiştiren bir etmen haline gelmiştir. Son iki yıldır, banka aktifleri içinde menkul değerler sürekli gerilemekte buna karşın kredilerin payı artmaktadır. Finansal istikrar devam ettiği sürece ve bankalar gerçek aracılık işlevlerine döndüklerinde müşteri portföyü ve şube ağı önemli olacaktır. Nitekim bireysel ve konut kredilerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle, yabancı bankaların sektöre girerek pay kapmaya çalıştıkları ve olumlu beklentilere sahip oldukları görülmektedir. Bu da dezenflasyon, istikrar, kar etme isteği ve Türkiye'nin büyüme potansiyelinin ve Avrupa Birliği'ne üyelik süreci de

etkili olmaktadır. 2004'ten sonra sektöre giren yabancı bankaların orta ölçekli ve piyasanın belli kesimine hizmet veren bankalar ile geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankaları tercih ettikleri görülmektedir. Yabancı bankaların kurumsal müşterilere hizmet eden bankalar yanında bireysel ve konut kredilerinde deneyimli olan bankalara da yöneldikleri görülmektedir. Gelecekte, kamu bankalarının da özelleştirme yoluyla yabancı katılımına açılması söz konusu olursa, sektördeki yabancı bankaların ağırlığı önemli ölçüde artabilecektir. Türk bankacılık sektöründe yapısal sorunlar tüm bu gelişmelere rağmen devam etmektedir. Türkiye' de bulunan bazı yabancı bankaların kendi ülkelerindeki aktif büyüklükleri Türk bankacılık sektöründen daha büyüktür. Ölçek olarak Türk Bankacılık sektörü küçüktür. Öte yandan, bankacılık işlemleri üzerindeki kamusal yüklerin yüksek olması finansal sisteme erişimi zayıflatmakta bu da bankalar açısından bir dezavantaj olmaya devam etmektedir.⁷⁹

Son dönemde Türk Bankacılık sisteminde, yabancı yatırımcılar bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla önemli yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve BNP Paribas ortaklığından sonra, T. Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisseleri Fortisbank tarafından alınmıştır. T. Dış Ticaret Bankası A.Ş. yılın ikinci yarısına statüsü değişerek, Türkiye'de kurulmuş yabancı banka olarak girmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı olan Koç Finansal Hizmetler, Yapı ve Kredi Bankası AŞ'nin çoğunluk hisselerini satın almıştır. Yine 2005 yılında T. Garanti Bankası A.Ş.'nin yabancı yatırımcılar ile olan görüşmeleri de GE Consumer Finance ile yapılan ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. Ayrıca 2006 yılında Finans Bank A.Ş. ile National Bank of Greece ortaklık anlaşması yapmış, Denizbank A.Ş.'nin de Dexiabank, Tefken Bank AŞ'nin de EFG EuroBank, MNG Bank'ın Arab Bank ve BankMed tarafından satın alınma anlaşmaları sonuçlanmıştır. Ayrıca Türk bankacılık sektöründe önemli bir payı bulunan Akbank'ın %20 oranındaki hissesinin Citibank tarafından satın alınması için anlaşmaya varılmıştır.

⁷⁹ Münür, a.g.e., s.5

4.2. Yabancı Bankaların Ülkemize Girişlerini Çekici Kılan Koşullar

1980 öncesi dönemde döviz darlığı yaşanması ve aşırı dış borç yükü gibi ekonomik sıkıntılara çözüm getirilebilmesi amacıyla, IMF istikrar programının uygulanmasını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda birincil amaç olarak enflasyon oranını indirmek belirlenmiş ve yurtdışı piyasalara açılmaya dayanan piyasa ekonomisi politikası izlenmiştir. Bu dönemde kambiyo mevzuatının serbestleşmesi, ekonomide serbest piyasa koşullarının oluşturulmaya çalışılması, istikrar kazanmaya başlayan ve piyasa girişlerini kolaylaştırmaya çalışan Türkiye’de yabancı sermayeyi artırmıştır. Yabancı bankaların kurulması önündeki engellerin azaltılması veya kaldırılması ile serbestleştirme politikası izleyen Türkiye’ de sonuç olarak şube açan yabancı banka sayısında önemli bir artış görülmüştür.

1980 sonrasında Türkiye liberalleşme yolunda gösterdiği değişimlerle, yabancılar için yeni ve karlı bir pazar haline gelmiştir. Ülkemiz yüksek gelişme hızına sahip bir ülkedir ve bu gelişimi finanse edecek dış kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Türk bankacılık sektöründe dünyadaki sermaye hareketlerindeki serbestleşmeye paralel olarak finansal serbestleşme yaşanmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile bankalar daha önce hiç karşılaşmadıkları rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmıştır. Yabancı bankaların Türkiye’yi karlı bir pazar olarak görmeleri, ulusal pazarı çekici kılmıştır. Bunun yanı sıra yabancı bankalarla, ulusal bankaların ortak iş yapma imkânı bulma arayışları da artmıştır. Yabancı bankalar da yüksek kar marjıyla çalışarak bu süreçten yararlanmak istemişlerdir. Finansal liberalizasyon sonrası ülkenin uluslararası para ve sermaye piyasalarına entegre olma gereksinimi de bu durumda önemli rol oynamış, bunun yanı sıra ülkenin coğrafi ve demografik yapısı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması gibi etmenlerde göz önüne alındığında ülkeyi çekici kılan faktörler daha da netleşmektedir.

4.3. Türkiye’ de Yabancı Bankalar Açısından Düzenlemeler

24 Ocak 1980 tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi’nde yabancı bankaların Türkiye’de şube açabilecekleri açıkça belirtilmektedir. Bu düzenlemeyle 1980’li yıllarda, yabancı bankaların Türkiye’de şube açmalarına 6224 sayılı 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 70 sayılı ve 1983 tarihli

kararname çerçevesinde faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Bunun dışında, 25.04.1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 6. maddesi ile Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, aynı kanunda 76. madde ile yabancı bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak kaydıyla Türkiye' de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur. Diğer taraftan Türkiye'de yabancı bankalarla Türk bankaları arasında düzenlemeler açısından. bir ayırım bulunmamaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin hususlar 5411 Sayılı Kanunun 9 maddesi üçüncü fıkrasında;

Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurtdışında kurulu bankaların;

- a) Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamanın bulunmamış olması,
- b) Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciinin Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,
- c) Ödenmiş sermayesinin Türkiye'ye tahsis edilen kısmının 7'nci maddede belirtilen miktardan az olmaması,
- d) Müdürler Kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve planlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek mesleki tecrübeyi haiz olmaları,
- e) İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş planlarını, ilk üç yıl için bütçe planını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,
- f) Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması, şarttır.

Merkezinin bulunduğu ülkedeki yerel düzenlemelere aykırılıkları nedeniyle faaliyeti yasaklanan konularda faaliyet izni verilmez.” hükmüyle düzenlenmiştir. Uygulamada yabancı bankaların Türkiye'de şube açma talepleri hakkında ilgili ülke gözetim otoritelerinin görüşü alınmaktadır. Ayrıca, Kanunun 3'ncü madde 10'ncü fıkrasına dayanılarak yapılacak ikili anlaşmalarda bu hususa ilişkin hüküm konulabilmektedir.⁸⁰ Türkiye'de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik gerçekleştirilen düzenlemeler, etkin gözetim ve denetimin gerçekleştirilmesi, uluslararası düzenlemelere büyük ölçüde uyumun sağlanması ve makro ekonomik

⁸⁰ TBB “Türkiye'de Yabancı Bankalar”, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005, s.12

istikrarın sağlanması yönündeki çabalar önümüzdeki dönemde daha fazla yabancı bankanın ve sermayenin ülkemize ve sektörümüze olan ilgisi için uygun ortam yaratabilecektir. Bu ortam, Türkiye'deki bankaların da arzu ettiği bir ortamdır. Yabancı bankalardan ve sermayeden beklenen faydanın sağlanması için liberalizasyon sürecinin ve bununla ilgili ihtiyatlı düzenlemelerin doğru zamanda gerçekleştirilmesi, doğru denetim sisteminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Finansal sektörün büyümesinde önemli bir faktör de özel girişimcilerin bu sektörde faaliyet gösteren kurumlara yatırım yapmasını ve öz kaynaklarını büyütmesini özendirme. Risklerin yüksek, buna karşılık karlılığın yetersiz olması yanında, yakın dönemde yaşanan gelişmeler nedeniyle kurallara uygun davranan banka sahiplerine ve yöneticilerine haksız eleştiriler yapılmış, tepkisel düzenlemeler getirilmiştir. Ekonomide yeniden yapılanmanın sürdüğü bir dönemde bankacılık sistemine hassasiyetle yaklaşılmalıdır. Ekonomik yapılanmanın kalbi olan bankacılık sektöründe sermaye özenle korunmalı ve artırılması özendirilmelidir. Sektörün büyümesi ve sağlıklı hale gelmesinin öncelikli koşulu budur. Diğer önemli koşul ise tasarrufların ve bankaların kaynaklarının Türk Lirası cinsinden büyümesidir. Ekonomik politikalar, finansal kurumların düzenlenmesi ve denetimi, vergi politikaları bu ilke çerçevesinde oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Yatırımların, milli gelirin, istihdamın ve vergi gelirlerinin artması, mali disiplinin sürdürülmesi, yeniden yapılanmanın tamamlanması için reformlar her kesimde eşanlı olarak yapılmalı, kayıt dışılık azaltılmalı ve haksız rekabet önlenmelidir.

4.4. Türkiye'de Yabancı Bankaların Yeri

Türkiye'de yabancı banka sayısında artış daha çok 1980 sonrasında yabancı bankaların temsilcilik ya da şube açma yoluyla gerçekleşmiştir. 1980 sonrasında uygulanan politikaların gelişmiş ülkeler tarafından kabul görmesi ve desteklenmesi, ülkemizin potansiyeli, Ortadoğu pazarlarına yakınlığı, çok uluslu şirketlerin Türkiye'de faaliyete başlamaları sebepleri yabancı bankaların Türkiye'de şube açma girişimlerinde hızlanma görülmüştür. Bankacılık sektörüne yerel bankaları satın alarak giriş yapan yabancı bankalar, küçük miktarda hisse sahibi olmak yoluyla ya da yüzde ellinin üzerinde payı satın almak şeklinde gerçekleşmiştir. Günümüzde ise, söz konusu yabancı bankaların, yüzde ellinin üzerinde bir paya sahip olarak banka üzerinde kontrol sağlamak şeklinde sektörde yer almayı tercih ettikleri görülmektedir. Ülkemizde,

özellikle finansal serbestleşme sürecinden sonra yabancı banka girişleri artmıştır. Bunda 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin artması etkili olmuştur. 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı 2006 yılı Haziran ayı sonunda ise mevduat bankaları sayısı 13 ve mevduat kabul etmeyen banka sayısı 2 olmak üzere-toplam 15'tir. Yıllar itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların adetlerine ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Türkiye'de Yabancı Bankalar

	1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı bankalar	4	26	21	15	15	21
Mevduat bankaları	4	23	18	13	13	15
Türkiye'de kurulmuş bankalar	2	7	5	6	6	7
Türkiye'de şube açan bankalar	2	16	13	7	7	5
Mevduat kabul etmeyen bankalar	0	3	3	2	2	3
Sektör	43	66	79	48	47	68
Mevduat bankaları	40	56	61	35	34	32
Mevduat kabul etmeyen bankalar	3	10	18	13	13	13

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR> Erişim Tarihi: 03.04.2008.

2000 yılından sonra Türk bankacılık sektöründen 2003 yılında ING Bank ve Credit Suisse First Boston, 2004 yılında da Credit Lyonnais çıkış yapmıştır. 1980 yılında 105 olan şube sayısı, Haziran 2006'ya gelindiğinde 2001 yılında Demirbank'ın HSBC tarafından ve 2005 yılında Dışbank'ın Fortis tarafından satın alınması ile birlikte 449'e yükselmiştir. Söz konusu satın almalar sonucunda yabancı bankaların personel sayısında da ani bir yükseliş yaşanmıştır.

Tablo 4.2: Türkiye’ de Yabancı Banka, Şubeleri ve Personel Sayısı Gelişimi

Dönem	Yabancı Bankalar*			Toplam Sektör		
	Banka	Şube	Personel	Banka	Şube	Personel
	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı
1980	4	105	1.842	43	5.954	125.312
1981	6	123	2.034	45	6.244	126.564
1982	9	127	2.453	48	6.353	131.396
1983	10	113	2.603	45	6.281	133.455
1984	13	117	2.769	47	6202	134.656
1985	15	120	2.652	50	6.268	138.201
1986	17	117	2.901	55	6.348	143.376
1987	17	104	2.721	56	6.417	148.995
1988	19	106	2.810	60	6.528	151.262
1989	21	106	2.929	62	6.593	153.067
1990	23	113	3.012	66	6.560	154.089
1991	21	108	3.011	65	6.477	152.901
1992	20	109	3.010	69	6.206	146.826
1993	20	108	2.408	70	6.212	143.983
1994	20	105	3.256	67	6.087	139.046
1995	18	104	2.985	68	6.241	144.793
1996	18	104	3.170	69	6.442	148.153
1997	18	116	3.799	72	6.819	154.864
1998	18	115	4.051	75	7.370	166.492
1999	19	121	4.185	81	7.691	173.988
2000	18	117	3.805	79	7.837	170.401
2001	15	233	5.395	61	6.908	137.495
2002	15	206	5.416	54	6.106	123.271
2003	13	209	5.481	50	5.966	123.249
2004	13	209	5.880	48	6.106	127.163
2005	13	393	10.610	47	6.247	132.258
2006	13	449	11.881	47	6.473	138.666
2007	13	519	12.495	48	6.789	140.066

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR>. Erişim Tarihi: 03.04.2008.

Ayrıca çalışmada ayrı bir grupta incelenen son dönemdeki satın alma ve ortaklık anlaşması gerçekleştirilen bankaların şube ve personel sayısı bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4.3: Yeni Satın Alma ve Ortaklık Yapılan Bankalardaki Şube ve Personel Sayıları

Banka	Şube Sayısı	Personel Sayısı
Yapı Kredi Bankası	405	9.946
Koçbank	177	3.549
Garanti Bankası	459	11.185
Finansbank	262	7.013
TEB	130	2.971
Denizbank	244	5.446
MNG Bank	10	263
Tekfen Bank	30	557
Şekerbank	203	3.405
Akbank	674	11.648

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR> Erişim Tarihi: 04.04.2008.

Yeni satın alma ve ortaklıklar sonrasında yabancı sermayenin şube ve personel sayısında da önemli bir artış görülmektedir.

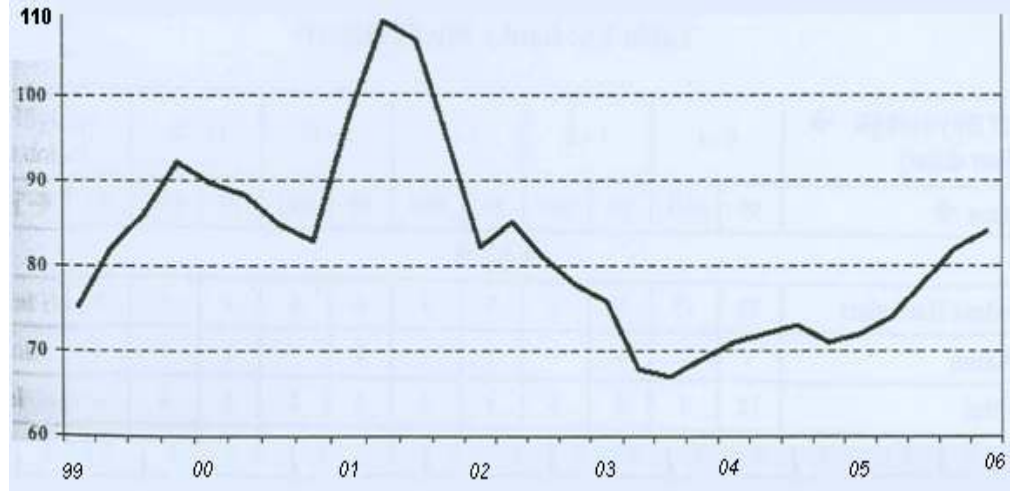
4.5. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri

Tasarrufları artırmak ve mali sistem içine çekebilmek için 1980'den sonra benimsenen pozitif reel faiz ve esnek kur politikaları, sektöre yeni banka girişlerine izin verilmesi, sektörün yabancı banka rekabetine açılması ve döviz işlemleri ile sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi, sektörün hızla büyümesine neden olmuş, bankacılık sektöründe bilanço büyüklüğü büyüme kaydetmeye başlamıştır. Bankacılık kesiminin, bilanço büyüklüğünün GSMH oranına bakıldığında, 1980 yılında yüzde 31,4 olan oran, 1985 yılında yüzde 43,9 olarak gerçekleşmiş, 1990 yılında ekonomiye olumsuz olarak yansıyan Körfez Krizi vb. olaylar nedeniyle yüzde 43,3'e gerilemiştir. Bankacılık sektörü toplam bilançosunun GSM içindeki büyüklüğü, 1999 yılına gelindiğinde yüzde 92,2 olarak gerçekleşmiş, ancak 2000'e gelindiğinde Kasım 2000 krizinin etkisiyle söz konusu oran yüzde 82,6'ya gerilemiştir. 2001 yılına gelindiğinde, bilanço büyüklüğü gerilemiş olsa da GSMH'deki gerilemeye paralel olarak söz konusu oran yine 92,7'ye yükselmiştir. 2002 yılında GSMH'de görülen ani büyüme nedeniyle de oran yüzde 78'e gerilemiştir. 2005 yıl sonu itibarıyla yüzde 82 olan toplam aktiflerin

gayri safi milli hasılaya oranının Haziran 2006 itibarıyla yüzde 84 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir.

Şekil :4.1. Bankacılık Sisteminin Toplam Aktiflerinin GSMH'a Oranı

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avliklbarikabilgileri/200606/haziran2006.pdf> (2006) Erişim Tarihi: 08.04.2008.

1980 yılında 18,6 milyar USD olan bankacılık sisteminin bilanço büyüklüğü, 1990 yılında 58,2 milyar USD, 1995 yılında 68,9 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Bazı yıllarda küçülme gösteren bilanço büyüklüğü, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin de etkisiyle 2000 yılında 154,9 milyar USD (104.283 trilyon Türk Lirası) iken, 2001 yılı sonu itibarıyla 115 milyar USD (166.393 trilyon Türk Lirası) olarak gerçekleşmiştir. Bilanço büyüklüğünün bu daralışında, başta fona aktarılan bankalar olmak üzere, bankacılık sektöründeki bazı bankaların birleşme, devir ve tasfiyelerinin ve döviz kurunun ani artışının etkili olduğu görülmektedir. 2006 yılına gelindiğinde ise bilanço büyüklüğü büyük bir artış kaydederek 290 milyar USD' ye yükseldiği görülmektedir.

Tablo 4.4: Türk Bankacılık Sistemi

	Milyon	Milyon	Pay
	YTL	USD	
Mevduat bankaları	440.430	280.583	97
Kamu bankaları	133.957	85.339	30
Özel bankalar	277.999	177.103	61
Fondaki bankalar	1.068	680	0
Yabancı bankalar	27.406	17.460	6
Kalkınma ve yatırım bankaları	14.813	9.437	3
Toplam	455.244	290.019	100

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkcelbulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 08.04.2008.

Bankaların aktif büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde, yabancı bankaların büyük çoğunluğunun 1 milyar USD altında aktif büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5: Banka Büyüklükleri

Aktif Büyüklüğü→ (milyar dolar)	0-1		1-2		2-5		5 - 10		10 - 20		20 - 40		0+
	9	6/3	9	6/3	9	6/3	9	6/3	9	6/3	9	6/3	6/3
Dönem →	Adet												
Mevduat Bankaları	7	5	0										
Kamu													
Özel	5												
Yabancı	7	0											
Fon													
KYB	7	0											
Toplam	4	5	1										

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlikbankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Yabancı bankalar grubunun bankacılık sektörü içindeki payı oldukça düşük olmakla birlikte, 1980 yılında yüzde 2,9 iken, 2000 yılında en yüksek seviyesine gelerek yüzde 5,4'e ulaşmış ve 2001 yılında gelindiğinde ise yüzde 3'e gerilemiştir.

Tablo 4.6. Yabancı Bankaların Sektör Payı(%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2007
Aktif	2,9	3,5	5,4	3,4	6,0	6,3
Kredi	1,8	3,5	2,8	4,7	7,2	8,1
Mevduat	2,3	2,4	3,2	2,5	5,6	7,6
Özkaynak	2,2	3,8	7,6	4,5	6,5	5,6

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

2006 yılı itibariyle yabancı sermayeli bankaların toplam aktifleri 17,5 milyar dolar, kredileri 9,1 ve mevduatları 10,5 milyar dolar ve özkaynakları 1,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 4.7, 4.8, 4.9, ve 4.10).

Tablo 4.7. Toplam Aktifler (Milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı bankalar	538	1.990	8.403	7.716	17.460	19,215
Mevduat bankaları	16.975	52.530	148.045	219.907	280.583	301,452
Sektör	18.622	57.564	154.947	228.347	290.019	325,587

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>

Tablo 4.8: Toplam Krediler (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı Bankalar	179	959	1.438	3.476	9.147	8,458
Mevduat Bankalar	8.549	23.866	46.219	70.106	121.711	126,845
Sektör	10.017	27.057	50.919	74.061	127.436	100,895

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Tablo 4.9: Toplam Mevduat (milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004	2006	2007
Mevduat Bankaları	9.120	32.224	101.884	142.363	185.822	198.784
Yabancı Bankalar	213	768	3.300	3.513	10.479	14,148

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Tablo 4.10: Toplam Özkaynaklar (milyon dolar)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	Bankalar	22	222	810	1.553	1.930	2.145
Mevduat	Bankaları	874	5.175	9.037	30.427	25.332	31,956
Sektör		1.020	5.842	10.719	34.257	29.610	38,145

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Yakın dönemde gerçekleştirilen ortaklık ve satın almalar sonunda yabancı sermayenin söz konusu bankalar aracılığı ile elde ettiği pazar paylarına aşağıda yer verilmiştir. Tabloda gösterilen yabancı sermayenin pazar payı, söz konusu bankaların 2006 yılında yayınlanan bilançoları üzerinden yabancı oranı dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.11 Yeni Satın Alma ve Ortaklıklar Sonrasında Yabancı Sermaye Payları

Banka	Yabancı Oranı	Aktif Payı %		Krediler Payı %		Mevduat Payı %		Özkaynak Payı %	
		1	2	1	2	1	2	1	2
Yapı Kredi	40.2%	6,1	2,5	7,3	2,9	6,0	2,4	3,2	1,3
Koçbank	50 %	4,3	2,2	4,2	2,1	4,0	2,0	7,0	3,5
Garanti	25,5 %	10,3	2,6	12,7	3,2	9,3	2,4	7,7	2,0
Finansbank	46,0 %	2,1	1,0	4,8	2,2	3,0	1,4	3,0	1,4
TEB	42,1 %	1,6	0,7	2,0	0,8	1,6	0,7	1,0	0,4
Denizbank	75,0 %	2,3	1,7	3,1	2,3	1,9	1,4	2,1	1,6
MNG Bank	91,0 %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Tekfenbank	70,0 %	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
Şekerbank	34,0 %	0,7	0,3	0,7	0,2	0,9	0,3	0,6	0,2
Akbank	20,0 %	12,3	2,5	13,9	2,8	12,2	2,4	12,2	2,4
TOPLAM		40,1	13,6	49,0	16,9	39,3	13,3	37,1	13,0

Kaynak: Tabloda yer verilen bilgiler ilgili haberlerden ve bankaların web sayfalarında yayınlanan verilerden derlenmiştir

Tabloda görüldüğü üzere, yeni satın alma ve ortaklıkların pazar payının yabancı bankalar grubu pazar payının yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir. Burada Akbank, Garanti Bankası, Yapı Kredi gibi sektörün büyük bankalarında gerçekleşen ortaklıklar etkili olmuştur. Yukarıda yer verilen yabancı bankalar ile yeni satın alma ve ortaklıkları konsolide ettiğimizde yabancı sermayenin 2006 yılı Haziran ayı itibariyle pazar payı aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 4.12: Yabancı Sermayenin Sektör Payı (%)

	Yabancı Bankalar	Yeni Satın Alma ve Ortaklıklar	Toplam
Aktif	6,0	13,6	19,6
Kredi	7,2	16,9	24,1
Mevduat	5,6	13,3	18,9
Özkaynak	6,5	13,0	19,5

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>. Erişim Tarihi: 10.04.2008.

4.5.1. BNP Paribas-TEB Ortaklığı

10 Şubat 2005'te Fransız BNP Paribas ile TEB Mali Yatırımlar arasında imzalanan anlaşma ile Türk Ekonomi Bankası'nın yüzde 84.25'ine sahip olan TEB Mali Yatırımlar'ın yüzde 50'si BNP Paribas'a devredilmiş, bu devir neticesinde BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası'nda yüzde 42,125 oranında dolaylı pay sahibi olmuştur. Avrupa'nın önde gelen bankalarından biri olan BNP Paribas'nın, TEB Mali Yatırımlar'ın sermayesinin yüzde 50'sini temsil eden 9 milyar 50 milyon adet hisseyi 216.8 milyon dolara satın aldığı ve iki kuruluş arasında yapılan anlaşma ile BNP Paribas'nın, Türk Ekonomi Bankası'nın yanı sıra TEB Yatırım, TEB Leasing, TEB Factoring, TEB Sigorta, TEB Portföy Yönetimi ve Amsterdam'da bir Hollanda bankası olarak faaliyet gösteren The Economy Bank NV'de de pay sahibi haline geldiği ifade edilmiştir. BNP Paribas ile imzalanan ortaklık anlaşmasının ardından bankanın ortaklık yapısı tabloda gösterildiği şekilde oluşmuştur.

Tablo 4.13: BNP Paribas ile Anlaşma Sonrası TEB'in Ortaklık Yapısı

ORTAK ADI-UNVANI	57,800,000,000,000 TL.	ORANI
	SERMAYEDE PAYI	
TEB MALİ YATIRIMLAR A.Ş. (*)	48,698,936,575,904	% 84.25
Borsada İşlem Gören	8,765,710,280,896	% 15.17
Diğer Ortakların Pay Toplamı	335,353,143,200	%0.58
GENEL TOPLAM	57,800,000,000,000	% 100.00

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

10 Şubat 2005'te gerçekleşen birleşme ile TEB Mali Yatırımlar'ın %50'si BNP Paribas'ya devredilmiş, bu devir neticesinde BNP Paribas TEB'in %42,125 oranında dolaylı pay sahibi olmuştur. Anlaşmanın imzalanmasının ardından bankadan yapılan açıklamada, Yönetim Kurulu düzeyinde eşit ağırlıklı temsil prensip olarak benimsendiği, Yönetim Kurulu'nda TEB Mali Yatırımlar'ın hâkim iki ortak grubundan dörder üyenin ve doğal üye olarak Genel Müdürün bulunacağı bildirilmiştir. Açıklamada, 2004 sonu itibariyle 87 olan şube sayısının 2005 sonu itibariyle 100'e, 2007'de ise 150'ye ulaşmasının hedeflendiği, açılacak şubelerin büyük ölçüde KOBİ ve bireysel bankacılık müşterilerine hizmet sunma amacı taşıyacağı ifade edilmiştir.

4.5.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı

2005 yılında ikinci olarak, 10 Nisan 2005 tarihinde, Avrupa'nın önde gelen finans gruplarından Fortis, Türkiye'nin 7. büyük özel bankası Dışbank'ın ana hissedarları ile bankanın yüzde 89,3 oranındaki hisseleri satışına ilişkin olarak anlaşmıştır. Taraflar arasında bu amaçla imzalanan anlaşmanın, Dışbank bünyesindeki Dış Yatırım, Dış Portföy, Dış Leasing, Dış Factoring, Dışbank Malta ve Doğan Emeklilik'i de kapsadığı bildirilmiştir. Özellikle Benelüks ülkelerinde (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) lider bir konuma sahip olan Fortis, Avrupa'nın en büyük 20 finans kuruluşu arasında yer almaktadır. Bankacılık ve sigortacılık alanlarında faaliyet gösteren bir finansal hizmetler grubu olan ve 52,000 çalışanı bulunan Fortis'in 31 Mart 2005 tarihi itibariyle aktif büyüklüğü 571 milyar Euro, piyasa değeri ise 28.6 milyar Euro seviyesindeydi.

4.5.2.1. Fortis Grubunun Tarihçesi

12 Aralık 1990 günü Hollanda’da AMEV / VSB ile Belçika’daki AG Group Avrupa’nın en büyük finans kuruluşunu oluşturmak üzere bir anlaşma imzaladı. Yeni kuruluşa Latince ‘sağlam’, ‘güçlü’, ‘kararlı’ anlamına gelen Fortis adı verildi. Birleşmedeki her kuruluş kendi sektöründe lider durumundaydı; AG Group, Belçika sigorta sektöründe, AMEV Hollanda ve uluslararası sigorta pazarında, VSB Hollanda’da perakende pazarında başarılı bir mevduat bankasıydı. Bankacılık faaliyetlerini banka satın alarak geliştiren Fortis, 1993 yılında Belçika’nın ASLK-CGER bankasında denetimi sağlayan oranda hisse aldı. 1997 yılında Hollanda’daki kurumsal bir banka olan MessPierson’ı alımı, Fortis’in özel, şirket ve yatırım bankacılık faaliyetlerini önemli ölçüde güçlendirdi ve çok sayıda varlık yönetimi müşterisine ulaşmasını sağladı. Son olarak, 1998 yılında Belçika’nın prestijli bankası Generale Bank’ı satın aldı. 2000 yılı itibariyle, ASLK-CGER, Generale Bank, VSB Bank and MeesPierson (MeesPierson Özel Bankacılık hariç) bünyeye entegre edildi. Bugün hepsi Fortis Bank ismi altında faaliyet göstermektedir. Fortis ayrıca 2000 yılında Banque Generale du Luxembourg’daki sermaye kontrolü hissesinin % 97.73’üne sahip oldu. 2001 senesinde, Fortis’i Benelüks bölgesinde en büyük sigorta şirketi konumuna taşıyan AMEV ASR birleşmesinin ardından, 2002 yılında Fortis İntertrust Group’u aldı. Benelüks bölgesi dışında, Fortis’in 15 yıllık geçmişinde birçok ortak girişim ve işbirliği gerçekleşti. Avrupa’da, Fortis İspanya’nın en büyük bankalarından biri olan “La Caxia” ve Portekiz’in en büyük özel bankası olan Banco Comercial Portuques (BCP) ile ortaklıklar kuruldu. Son yıllarda Fortis Asya’da da ortaklıklar gerçekleştirdi:

Malezya’nın en büyük finansal hizmetler grubu olan Maybank ile ortak bir şirket kurdu, China Insurance Group ile hayat sigortası ortaklığına imza attı ve Şangay’da Haitong Securities ile stratejik ortaklık gerçekleştirildi. Bunları 2004 yılında Muang Thai ile Tayland’da, 2005’te Portekiz’deki BCP ile yapılan ortaklıklar izledi. Fortis, son olarak, Dışbank’ın %93,3 orandaki hissesini 2005 yılında satın alarak Türk finans sektöründe güçlü bir yer elde etti. Fortis grubunun 1990’daki 2.5 Milyar Euro borsa değeri ve 20 bin çalışanı, 2005 yılında 31,4 Milyar Euro’ya ve 56 bine ulaştı. Fortis ülke dışında satın alma ve ortaklıklar yoluyla, ülke içinde ise organizasyondaki en iyi uygulamaları geliştirerek büyüdü. Organik büyümeyi gerçekleştirmek her zaman

Fortis'in önemli bir hedefi oldu. Bireysel şirketleri güçlendirmek için, hem şirketler arasındaki hem de ulusal sınırlar ötesindeki bilgi ve deneyim alışverişini gitgide arttıran Fortis, ürünlerini aynı anda farklı kanallardan satmayı amaçlayan bir strateji izlemektedir. Bu çerçevede, Fortis, hem Avrupa'da hem de dünyada rekabet avantajına sahip olduğu ve büyüme sağlayabileceği Bankasürans, Kurumsal Bankacılık, Leasing, Factoring, Özel Bankacılık ve Portföy Yönetimi gibi iş alanlarında yoğunlaşmaktadır. Hisseleri Amsterdam, Brüksel ve Lüksemburg Borsalarında işlem gören, ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde ADR programına dahil olan Fortis, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya, İngiltere, Norveç, Yunanistan, Portekiz, Polonya, İspanya, İsviçre, İtalya gibi pek çok Avrupa ülkesinin yanı sıra, ABD, Çin, Meksika, Hong Kong, Japonya ve Brezilya gibi dünyanın farklı ve büyük ekonomilerinde hizmet vermektedir. Global ölçekte niş marketlerde karlı faaliyetler geliştirmede başarılı olan Fortis, bilanço düzenlemeli, aktif ve borç yönetimi sayesinde düşük bir risk profiline sahip. Ayrıca Fortis maliyetleri kontrol altında tutmak konusunda da yetkinliğini kanıtlamıştır. Günümüzde Benelüks ülkelerinde lider pozisyonunda olan Fortis, Avrupa'nın en büyük 20 finansal kuruluşundan biridir.

4.5.3. Yapı Kredi Bankası'nın Koç-UniCredito Tarafından Satın Alınması

2005 yılında üçüncü olarak, 8 Mayıs 2005 tarihinde, Çukurova Holding A.Ş. ve çeşitli Çukurova Grubu şirketleri ve Mehmet Emin Karamahmet ile Koç Finansal Hizmetler A.Ş. ve Koçbank Nederland N.V. arasında Yapı Kredi Bankası'nın hisselerin yüzde 57.4'ünün satışına ilişkin olarak sözleşme imzalandığı duyurulmuştur. Devir işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için onayına başvuru yapılan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 11 Ağustos 2005 tarihinde Yapı Kredi'deki Çukurova Grubu şirketlerine ve TMSF'ye ait toplam yüzde 57.4 oranındaki hissenin Koçbank'a devrine izin vermesinin ardından 28 Eylül 2005'te bankanın olağanüstü genel kurulu yapılarak, işlem tamamlanmıştır. Devir işleminde, Yapı Kredi'nin hisselerinin yüzde 100'ü için 2 milyar 59 Milyon Euro'luk bir değer baz alındığı ve Koçbank'ın, devraldığı yüzde 57.4'lük hisse karşılığında 1 milyar 182 milyon Euro ödeme yaptığı, böylece, Yapı Kredi Bankası'nın yüzde 57.4 hissesinin Koç-UniCredito ortaklığının sahip olduğu Koç Finansal Hizmetler'e satış ve devir işlemi gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Hisse devir sözleşmesi ile, Yapı Kredi'nin, Yapı Kredi Bank (Deutschland), Yapı Kredi Moscow,

Banque De Commerce Et De Placements, Yapı Kredi Bank Netherland, Yapı Kredi Sigorta, Yapı Kredi Emeklilik, Yatırım ve Finansal Hizmetler, Yapı Kredi Holding, Yapı Kredi Yatırım, Yapı Kredi Faktoring A.Ş., Yapı Kredi Finansal Kiralama A.O., Yapı Kredi Portföy Yönetimi A.Ş., Yapı Kredi Bank-Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş., Yapı Kredi Yatırım Ortaklığı A.Ş., A-Tel Pazarlama ve Servis Hizmetleri A.Ş., Digital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş., Fintur Technologies B.V. Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş., Turkcell Holding A.Ş., Süper On-Line Uluslararası Elektronik Bilgilendirme ve Haberleşme Hizmetleri A.Ş., Yapı Kredi Kültür-Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. ve Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.’deki hisseleri de devredilmiştir. Böylelikle, Yapı Kredi Bankasının Koç-UniCredito tarafından alımı dolayısıyla Yapı Kredi Bankası’nın yüzde 57,4’ün yüzde 50’si Unicredito’nun olmuştur. İki banka birleşmesinin ardından, birleşmiş banka, Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank’ın ardından sektörün dördüncü büyüğü konumuna gelmiş oldu.

4.5.4. Garanti Bankası - GE Consumer Finance Ortaklığı

2005 yılında, dördüncü olarak, 25 Ağustos tarihinde, Garanti Bankası’nın yüzde 25.5 oranındaki hisselerinin 1 milyar 556 milyon Dolar’a General Electric’in iştiraki olan GE Consumer Finance (GECF)’e satılmak üzere hisse devir sözleşmesi imzalandığı açıklanmıştır. Garanti Bankası hisselerinin tamamının değerinin 6 milyar 100 milyon dolar olarak hesaplandığı kaydedilen açıklamada, satışa konu hisselerin toplam bedelinin 1 milyar 555.5 milyon dolar olarak belirlendiği, ayrıca, GECF Garanti Bankası’nın kurucu hisselerinin %49.2’sini 250 milyon USD tutarında bir bedel ile satın alacağı ifade edilmiştir.

Açıklamada, Doğu Grubu ve GE’nin Garanti Bankası’nda eşit ortaklık prensipleri çerçevesinde birlikte hareket etmek üzere anlaşmaya vardıkları vurgulanarak, bu kapsamda Banka yönetim kurulunun 5 üyesinin Doğu Grubu tarafından, 4 üyesinin ise GE tarafından önerilmesi ve genel müdürün ortak kararla belirlenmesi konusunda anlaşma sağlandığı belirtilmiştir. 1948’den bu yana Türk pazarında bulunan GE’nin, uçak motoru üretimi ve geliştirilmesi gibi yüksek teknoloji alanları da dahil olmak üzere, bir dizi sektörde faaliyet gösterdiğine dikkat çekilen açıklamada, ortaklığın, GECF’nin Avrupa’daki, özellikle de gelişen pazarlardaki

büyüme stratejisini destekler nitelikte olduğu, Garanti Bankası'nın faaliyette olduğu Rusya, Romanya ve Hollanda'nın yanı sıra, diğer pazarlardaki stratejik işbirliği olanaklarının da değerlendirilmesine fırsat tanıdığı ifade edilmiştir.⁸¹ Garanti Bankası tarafından yapılan açıklamada, GECE'nin, dünyanın en büyük holding şirketi olan General Electric Corporation (GE)'in altı temel iş kolundan biri olduğu ve GE'nin de 675 milyar dolara yaklaşan aktif büyüklüğü ve 350 milyar dolarlık piyasa değeri ile çok az sayıda kuruluşun sahip olabildiği AAA kredi notuna sahip olduğu ifade edilmiştir. Açıklamada, GECE, dünya çapında mağaza kredi kartları, tüketici kredileri, banka kartları, otomobil kredisi ve leasing, ipoteye dayalı konut kredileri (mortgage), kurumsal seyahat ve harcama kartları, borç konsolidasyonu ve kredi sigortası gibi pek çok finansal üründe tecrübe sahibi bir kurum olduğu, ayrıca, GE'nin gücü ve uluslararası deneyimi, Garanti'nin Türkiye ve bölge konusundaki birikimleriyle birleştiğinde, yeni ürün ve hizmetler sunarak büyüme yeteneğini daha da artıracığı belirtilmiştir. Garanti Bankası'nın açıklamasında, GECE ile ortaklık sonucu Türk bankacılık sektöründe lider konumuna oturmayı hedefleyen bankanın, öncülüğü temsil eden farklı duruşunu Türkiye sınırları dışına taşıyarak uluslararası arenaya global bir bakış açısıyla çıkma hedefinde olduğu, Garanti'nin kaliteli insan kaynağı, yönetim anlayışı, güçlü markası, üstün teknolojik yapısı ve geniş dağıtım ağı, GE'nin büyümesi için de güçlü bir platform sunduğu belirtilmiştir.

4.5.5. Şekerbank - Rabobank International Holding Ortaklık Girişimi

2005 yılında son olarak, yine Ağustos ayı sonlarında, Şekerbank'ın çoğunluk hisselerinin satışı için, banka ana ortağı Şekerbank Personeli Munzam Sosyal Güvenlik Vakfı ile Rabobank International Holding arasında hisse satım anlaşması imzalandığı bildirilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan, 15 Eylül'de yapılan basın açıklamasında, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 15.09.2005 tarih ve 1696 sayılı kararı ile Şekerbank T.A.Ş. hisselerinin %51'inin, Rabobank Nederland'ın %100'üne sahip olduğu Rabobank International Holding B.V. tarafından devralınması 4389 sayılı Bankalar Kanununun 8 inci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (a) bendi ve Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğin buna ilişkin

⁸¹ www.garanti.com.tr Erişim Tarihi: 25.04.2008

hükümleri uyarınca uygun görüldüğü ifade edilmiştir.⁸² Konuya ilişkin olarak Şekerbank'tan yapılan açıklamada da, Rabobank'ın Türk bankacılık sektörüne tecrübesini, sermayesini ve uzmanlığını getirerek Şekerbank'ın pazar payını ve gücünü artıracığı, Şekerbank perakende bankacılık çerçevesinde konut kredileri, KOBİ finansmanı ve özellikle tarım ve gıda sektörlerine ağırlık vereceği ifade edilmiştir. AAA kredi notuna sahip özel sektör bankası Rabobank'ın sunduğu fiyatlamasının yaklaşık olarak 125 milyon 400 bin YTL bedelli olması nedeni ile en son aşamada Şekerbank'ın yüzde 33.98 payı Rabobank'ın verdiği rakamın üç katı olan toplam 424.73 milyon YTL bedelle Kazakistanlı Bank Turan Alem Group'a devri için anlaşması yapıldı.

4.5.6. Finansbank - National Bank of Greece Anlaşması

Türkiye'nin sekizinci büyük bankası Finansbank'ta hisse satışında anlaşma sağlandı. Yunanistan'ın en büyük bankası National Bank of Greece (NBG), Finansbank'ın yüzde 46 hissesini 2.3 milyar Euro'ya (yaklaşık 2.8 milyar dolar) almak üzere anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre, Finansbank'ın tamamı için yaklaşık 5 milyar Euro fiyat belirlendiği ortaya çıkıyor. National Bank of Greece ve Finansbank, Türkiye ile Yunanistan arasındaki en büyük ticari anlaşmaya imza atmış oldu.⁸³ National Bank of Greece (NBG) Yunanistan'ın en eski ve en büyük ticari bankası. 1841'de kuruldu, 1880'den bu yana Atina'da borsaya kote durumda. Bankanın hisseleri, 1999'dan beri New York borsasında da işlem görüyor.

NBG'nin uzmanlık alanı mortgage kredisi olurken, bu alandaki en önemli adımı 1998 yılında attı. National Mortgage Bank of Greece'i bünyesine katarak konut kredilerinde yükselişe geçti. NBG, aynı zamanda bireysel bankacılığın da Yunanistan'daki en iddialı ismi olarak biliniyor. İştirakleriyle birlikte bir holding görünümünde olan grubun, inşaat ve turizm alanlarında da yatırımları bulunuyor. Yunan Merkez Bankası kurulmadan önce, 1928 yılına kadar, banka para basma faaliyetlerinde bulunuyordu. Banka hisselerinin yüzde 74.4'ü ulusal ve uluslararası kurumsal ve bireysel yatırımcıların elinde bulunuyor. Geri kalan hisseler ise Yunanistan'daki bazı emeklilik fonları ve kamu kurumları ile bankanın kendi iştirakleri arasında paylaşılıyor.

⁸² BDDK - Basın Açıklaması. 15/09/2005

⁸³ <http://www.ntvmsnbc.com/news/367605.asp> 04.04. 2008.

Piyasa değeri yaklaşık 16 milyar dolar olan NBG'nin Yunanistan'da 590 şubesi bulunurken, 1.316 ATM' si var. NBG, 12 farklı ülkede faaliyet gösteriyor.

4.6. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankalar Grubunun Finansal Büyüklüklerinin Karşılaştırılması

Bankacılık sektörünün yıllar itibarı ile bilançolarının gelişimi incelendiğinde⁸⁴; son bankacılık sektörünün aktif yapısı, iktisadi beklentilerin olumlu seyretmesi, yurtiçi talebin canlı olması ve ekonomik büyümenin güçlü olması sebebi ile 2005 yılı sonu itibarı ile 397 milyar YTL' ye ulaşmıştır. Faiz oranları ve döviz kurlarında yaşanan gelişmelere paralel olarak kredilere olan talep artmış ve bankacılık sektörü bilançosunda kredilerin payında önemli yükselme görülmüştür. Kredilerdeki büyük yükselişe karşılık takipteki alacaklar kalemindeki artış sınırlı olmuştur. Krediler yönünde olan gelişmeler, kamu borçlanma gereksiniminin azalması nedeniyle menkul kıymetler portföyünde de azalma görülmüştür. Bilançonun pasifler tarafında ise, mevduat ve özkaynaklar kalemlerinde önemli büyümeler yaşanmıştır.

Faiz dışı gelirler de faiz gelirlerinden daha hızlı artış göstermiş ve buna paralel olarak sektörün karında da artış gerçekleşmiştir. Seçilmiş rasyolara göre yabancı bankalar (birinci grup) ile bankacılık sektörü karşılaştırıldığında; yabancı sermayeli bankaların kredilerinin ve özkaynaklarının toplam aktiflere oranı hem mevduat bankaları ortalamasının hem de sektör ortalamasının üzerindedir (Tablo 4.13 ve 4.14). Diğer taraftan, gerek aktif karlılığı özkaynak karlılığına göre önceki yıllarda yabancı sermayeli bankaların üstünlüğü son dönemde kalmamıştır (Tablo 4.15 ve 4.16).

Tablo 4.13: Özkaynak/toplam Aktifler (%)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	bankalar	4,2	11,1	9,6	20,1	11,1	15,3
Mevduat	bankaları	5,1	9,9	6,1	13,8	9,0	7,9
Sektör		5,5	10,1	6,9	15	10,2	15,2

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2008.

⁸⁴ Bankacılık sektörü ve yabancı bankaların bilançolarına ekler Kısmında yer verilmiştir.

Tablo 4.14: Toplam Krediler/toplam Aktifler (%)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	bankalar	33,3	48,2	17,1	45	52,4	39,6
Mevduat	bankalar	50,4	45,4	31,2	31,9	43,4	59,1
Sektör		53,8	47	32,9	32,4	43,9	52,8

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>. Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Tablo 4.15: Dönem Net Karı (Zararı)/Toplam Aktifler (%)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	bankalar	2,1	2,7	0,6	2,3	0,7	1,3
Mevduat	bankalar	1,2	2,3	-3,4	2	1,0	1,7
Sektör		1,3	2,3	-3	2,1	1,1	2,3

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>. Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Tablo 4.16: Dönem Net Karı (Zararı)/Özkaynaklar (%)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	bankalar	50	24,5	6,2	11,5	5,5	11,6
Mevduat	bankaları	23,1	23,7	55,4	14,7	9,6	38,9
Sektör		24,2	22,5	-43,7	13,8	9,8	25,2

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>. Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Yabancı bankaların takipteki kredilerinin toplam kredilere oranının, sektör ve diğer mevduat bankaları ile karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.17: Takipteki Krediler/Toplam Krediler (%)

		1980	1990	2000	2004	2006	2007
Yabancı	bankalar	0	0,6	0,6	0,8	0,6	0,8
Mevduat	bankaları	0	1,1	4,6	0,7	0,4	1,3
Sektör		0	1,2	4,3	0,7	0,4	0,9

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20avlik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>. Erişim Tarihi: 10.04.2008.

Bu veriler ışığında bankacılık sektörü bilançosu ile yabancı bankaların bilançosu karşılaştırıldığında;

- Bilançonun pasif tarafında, mevduat kaleminin pasifler içerisindeki yerinin yabancı bankalarda daha düşük olduğu,
- Buna karşılık mevduatlar içinde DTH oranının yabancı bankaların bilançosunda oransal olarak daha büyük bir yeri olduğu,
- Bankacılık sektörü bilançosunda repo işlemlerinden sağlanan fonların oran olarak yabancı bankaların bilançosundan daha fazla olduğu, Özkaynakların pasiflere oranının ise, 2001 yılında bankacılık sektörü ile yabancı bankalar arasında önemli fark bulunduğu ancak 2005 yılında söz konusu oranların birbirine yakın seyrettiği,
- Buna karşılık bankacılık sektörünün ödenmiş sermaye oranının yabancı bankalara göre son yıllarda daha yüksek bir oranda olduğu,
- Aktiflere göre karlılık oranlarında ise yabancı bankaların bankacılık sektörü ortalamasının üstünde olduğu, görülmektedir. Diğer taraftan bankacılık sektörü ile yabancı bankaların aktifleri karşılaştırıldığında,
- Nakit değerlerin bankacılık sektörünün bilançosunda yabancı bankalara göre daha yüksek bir oranda olduğu,
- Alım satım amaçlı menkul değerler grubu altında devlet borçlanma senetlerinin aktifler içindeki payının yabancı bankalarda, bankacılık sektörüne göre oldukça yüksek olduğu,
- Ayrıca bankalara verilen borçların oranının yabancı bankalarda bankacılık sektörüne göre yıllar itibarı ile sürekli yüksek seyrettiği,
- Buna karşılık yabancı bankaların bankalar arası para piyasasından alacaklarının bankacılık sektörüne göre son yıllarda daha düşük oranlarda olduğu,
- Satılmaya hazır menkul değerlerin aktiflere oranının, bankacılık sektörü bilançosunda yabancı bankalara göre daha büyük bir yere sahip olduğu,

- Kredilerde yabancı bankaların bankacılık sektörüne göre daha yüksek oranlara sahip olduğu,
- Krediler içinde de kısa vadeli kredilerde yabancı bankaların büyük farkla bankacılık sektörünün önünde olduğu,
- Buna karşılık takipteki kredi oranlarının bankacılık sektörü ile yabancı bankalar için aynı seyrettiği,
- Orta ve uzun vadeli kredilerin oranında ise bankacılık sektörünün küçük bir farkla yabancı bankaların önünde olduğu,
- Vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin oranları karşılaştırıldığında bankacılık sektörü ile yabancı bankalar arasında önemli bir fark bulunduğu,
- Maddi duran varlıkların aktiflere oranının ise bankacılık sektöründe yabancı bankalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu değerlendirmelere göre özet olarak,
- Yabancı bankaların daha az likit varlıklara sahip olduğu,
- Kredilerin aktifler içindeki payının daha yüksek olmakla birlikte kısa vadeli kredilerde yoğunlaştığı,
- Sektöre göre özkaynak ve aktif karlılık oranlarının yüksek olduğu,
- Yurtdışı kaynaklara göre daha maliyetli olan mevduat oranının bankacılık sektörü ortalamasına göre düşük olduğu buna karşılık yurtdışı banka, kuruluş ve fonlardan daha yüksek oranlarda borçlandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektörü ile yabancı bankalar grubunun Gelir-Gider Kalemleri karşılaştırıldığında ise;
- Bankacılık sektörünün faiz gelirleri içerisinde Menkul Değerlerden alınan faizler'in, yabancı bankalara göre çok daha yüksek bir oranda olduğu,

- Buna karşılık yabancı bankaların Kredilerden Alınan Faizler kaleminin toplam Faiz Gelirleri içerisinde daha büyük yeri olduğu,
- Faiz Giderleri kaleminde yabancı bankaların Kullanılan Kredilere Verilen Faiz miktarının oransal olarak bankacılık sektörünün oldukça üzerinde seyrettiği,
- Faiz Giderlerini, Faiz Gelirlerine oranladığımızda ise, bankacılık sektörüne ilişkin oranın daha yüksek olduğu,
- Ücret ve Komisyon Gelirlerinin, Faaliyet Gelirleri içerisindeki payında da bankacılık sektörünün yabancı bankaların önünde olduğu,
- Buna karşılık, Sermaye Piyasası İşlemleri ve Kambiyo Karının Faaliyet Gelirlerine oranında da yabancı bankaların daha iyi bir performans gösterdiği görülmektedir.

Bu sonuçlarla birlikte bankacılık sektörü ile yabancı bankalar grubuna ait diğer rasyolar incelendiğinde;

- Özkaynaklar/Toplam Aktifler rasyosuna göre yabancı bankaların sermaye yeterliliğinin bankacılık sektöründen yüksek olduğu,
- Ancak risk ağırlıklı değerlendirmeye tabi tutulduğunda bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranının yabancı bankalar grubundan daha yüksek olduğu,
- Yabancı bankalarda yabancı para cinsinden aktiflerin ve pasiflerin toplam aktif ve pasiflere oranının yıllar itibarı ile bankacılık sektöründen fazla olduğu,
- Bilanço içinde yabancı bankaların ve bankacılık sektörünün ise açık pozisyonda olduğu,
- Bununla birlikte, net pozisyon/özkaynaklar oranında yabancı bankaların daha yüksek orana sahip olduğu,

- Ancak bilanço dışı alınan pozisyon hesaba katıldığında net pozisyon (bilanço içi+bilanço dışı)/özkaynaklar oranının yabancı bankalarda daha yüksek olduğu,
- Bankacılık sektörünün likit varlıklarının kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama kabiliyetinin yabancı bankalara göre daha yüksek olduğu,
- Bunlara karşılık yabancı bankaların aktif ve özkaynak karlılık oranlarının bankacılık sektörüne göre daha iyi olduğu,
- Yüksek karlılık oranının sebebine bakıldığında ise, yabancı bankaların Net Faiz Gelirlerinin ve Faiz Dışı Gelirlerinin Toplam Faaliyet Gelirlerine ve Toplam Aktiflere oranla daha iyi performans gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.7. Kriz Dönemlerinde Yabancı Bankaların Davranışları

Yapılan çalışmalar, ekonomik kriz yaşayan ülkelerde yabancı bankaların sektörde etkilerinin düşük olduğunu göstermektedir. Buna sebep olarak ise yabancı bankaların ulusal sektör içindeki paylarının düşük olmasıdır. Tschoegly (2003) çalışmasında;⁸⁵

- Yabancı bankaların bankacılık sektörüne katılımına yönelik düzenlemelerin esnek olduğu ülkelerin kriz yaşama sıklıklarının azaldığını,
- Yabancı bankaların faaliyette bulunduğu gelişmekte olan ekonomilerde yerli bankaların daha etkin olduğunu,
- Krizlere yabancı bankaların finansal sisteme katılımı değil, söz konusu bankaların katılımını engelleyen düzenlemelerden kaynaklandığını belirtmiştir.

Konuyla ilgili diğer çalışmalarda da yabancı bankaların ekonomideki yaygınlıkları ve payları oranında istikrara katkıda buldukları ifade edilmiştir. Yabancı bankalar risk yönetimi becerileri ve muhafazakâr kredi politikaları sayesinde krizlerden yerli bankalar kadar etkilenmemektedir. Arjantin ve Meksika'da da kriz dönemini kapsayan 1994-1999 yılları arasında yabancı bankaların yerli bankalardan daha sağlam ve istikrarlı kredi portföylerine sahip oldukları belirtilmiştir. Yabancı bankaların

⁸⁵ Tschoegl Adrian, "Financial Crises and the Presence of Foreign Banks", The Wharton Financial Institutions Center, <http://fic.wharton.upenn.edu>, Working Paper 03-35. 2003, s. 35-36

şubeleri de benzer kredi politikaları uygulamaktadır. Ayrıca, yabancı bankalar kriz döneminde ana şirketin desteğinden yararlanmaktadır. Bu nedenle, yabancı bankalar krizden yerel bankalardan daha az etkilenmektedirler. Ancak, yabancı bankaların ana ülkedeki olumsuz ekonomik koşullardan etkilenmeleri mümkündür. Bu durumda ana şirketin sermaye yeterliliği şubelerin kredi verme gücünü etkilemekte, ancak ev sahibi ülkedeki iştiraklerin durumu etkilenmemektedir. Gelişmiş ülkelerde kurulan ve sağlam mali yapıya sahip olan bankalarla karşılaştırıldığında, Türk bankacılık sisteminin bazı yapısal zayıflıkları bulunduğu görülmektedir. Söz konusu zayıflıklar,⁸⁶

- Özkaynak yetersizliği
- Küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği
- Zayıf aktif kalitesi (kredi yoğunlaşması, grup bankacılığı ve risklerinin yoğunluğu, kredi ve karşılıklar arasındaki uyumsuzluk)
- Piyasa risklerine aşın duyarlılık ve kırılganlık (vade uyumsuzluğu, açık pozisyon)
- Yetersiz iç kontrol, risk yönetimi ve kurumsal yönetim
- Saydamlık eksikliği olarak sıralanabilir

Söz konusu yapısal sorunlar bankacılık sektörünü iç ve dış şoklara karşı oldukça duyarlı ve kırılgan hale getirmiştir. Bankacılık sektörü 1994 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan kriz sonucunda önemli kayıplarla karşı karşıya kalmış, üç banka tasfiye sürecine alınmıştır. 1994 krizinin olumsuz etkileri kısa sürede atlatılmış ve bankacılık sektörü 1995 sonrası dönemde dolar bazında yıllık ortalama yüzde 18 civarında bir büyüme göstermiştir. Ancak, bu dönemde Uzakdoğu ve Rusya krizleri ile 1999 yılında yaşanan deprem felaketleri nedeniyle Türkiye ekonomisindeki ciddi daralma bankacılık sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. 2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla

⁸⁶ BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, 2001, s.7

kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında sıkı maliye politikası uygulanması ve yapısal reformların hayata geçirilmesinin yanı sıra, enflasyonist beklentileri hızla aşağıya çekmek için döviz kurları hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış ve para politikası likidite genişlemesini yabancı kaynak girişine bağlayan bir çerçeveye oturtulmuştur. 2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Programın uygulamaya başlamasıyla birlikte, bankacılık kesimi faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiştir. Diğer yandan, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynaklan Türk Lirası cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale getirmiştir. Bu çerçevede, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilim içine girmeye başlamıştır. 2000 yılında bankacılık sektörünün aktif yapısında da belirgin bir değişim gözlenmiş ve kredilerin payında önemli bir artış olurken, likiditesi yüksek olan menkul kıymet portföyünün toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Krediler içinde özellikle tüketici kredilerinde çok hızlı bir artış gözlenmiş ve tüketici kredileri bir önceki yıl sonuna göre yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. Kredilerde dikkat çeken bir diğer gelişme, mevduattaki yapının tersine, yabancı para cinsinden kredilerdeki artışın sınırlı kalması, Türk Lirası cinsinden kredilerin ise önemli oranda artış göstermesidir. Aktif ve pasif yapısındaki bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığı daha da artmıştır.

Bankacılık kesiminin piyasa risklerine karşı duyarlılığının daha da arttığı bir yapıda Kasım 2000 tarihinde yaşanan kriz sonucu faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankalarıyla TMSF kapsamındaki bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur. Kasım krizi sonrasında alınan önlemler ve yürütülmekte olan Stand By Düzenlemesinin 7,5 milyar dolar tutarında Ek Rezerv Kolaylığı ile desteklenmesi yönünde Uluslararası Para Fonu ile anlaşma sağlanması sonucunda mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen giderilmiştir. Bununla birlikte, Merkez Bankası döviz rezervleri artmış ve faiz oranları kriz ortamına göre önemli ölçüde gerilemiştir. Ancak, Şubat ayında Hazine ihalesi öncesindeki.

olumsuz gelişmeler, uygulanan programa ve kur çıpasına olan güvenin kaybolmasına neden olmuş ve döviz talebi önemli ölçüde yükselmiştir.

Merkez Bankası yüksek seviyedeki bu döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, ancak ortaya çıkan likidite sıkışıldığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu ortamda uygulanmakta olan döviz kuru sistemi terk edilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır.⁸⁷ Bu gelişmeler sonucunda bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunlar daha da ağırlaşmış ve yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat krizi sonrasında ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarındaki hızlı artış bir yandan fonlama maliyetlerini yükseltmek, diğer yandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini azaltmak suretiyle banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme, kısa vadeli fon talebi önemli boyutlarda olan kamu ve fon bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına yol açmıştır. Likit olan özel ve yabancı bankaların faizlerdeki yükselme nedeniyle karşılaştığı fonlama zararları ise sınırlı kalmıştır. Konsolide bazda değerlendirildiğinde kamu bankaları Türk Lirasının değer kaybından etkilenmezken, özel bankalar kur riski nedeniyle bazı sorunlar yaşamıştır.

⁸⁷ BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, 2001, s.8

BEŞİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN ULUSAL EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ulusal bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi, ülke ekonomilerini farklı açılardan ve farklı seviyelerde etkilemektedir. Yabancı bankaların ülke ekonomisine sağladığı faydalar olduğu gibi bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Söz konusu avantaj ve riskleri değerlendiren birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların ortak bulguları olabildiği gibi farklı hipotezleri de içermeleri mümkün olmaktadır. Bu bölümde, mümkün olduğunca farklı görüşlere yer verilmeye çalışılmış ve literatürde önemli görülen uygulamalı çalışmalar özetlenmiştir.

5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkilerine Yönelik Çalışmalar

Bankacılıkla birlikte diğer finansal hizmetlerle ilgili serbestleşmeye yönelik olumlu taraflarını öne çıkaran Claessens ve Glaessner tarafından gerçekleştirilen çalışmada⁸⁸, Asya ülkeleri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmada finans sisteminin globalleşmesinin, sistemin gelişmişlik düzeyinden ve sermaye hareketlerinin serbestlik derecesinden bağımsız olarak, sistemin verimliliğinin ve sağlamlığının artmasını sağladığı belirtilmiştir. Çalışmada bankacılık sektörüne yabancı katılımına yönelik kısıtların kaldırılması görüşü benimsenmekte ve yabancı katılımının faydaları, net faiz marjlarının düşmesi, uluslararası bankacılık standartlarının ulusal sistemde kullanılması, etkin düzenleme ve denetim, daha iyi risk yönetimi, daha şeffaf ve istikrarlı bir bankacılık sektörü ve daha uzun vadeli finansman imkânı olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda, tasarruflarla yatırım arasında daha sağlıklı ilişki kurulabileceği ve kaynak dağılımının etkinliği ile ekonomik istikrar ve büyümenin olumlu etkileneceği ifade edilmektedir. Ulusal piyasalarda, yasal çerçeve ve piyasa disiplini zayıf, insan kaynakları altyapısı ve kurumsal gelişim yetersiz ise dışarıdan gelen büyük ve karmaşık finansal kuruluşların gözetimi ve denetiminin güç olabileceği ve bu nedenle bir uyum sağlama maliyeti ortaya çıkabilir. Ayrıca, çalışmanın

⁸⁸ Claessens Stijn ve Thomas Glaessner, "Internationalization of Financial Services in Asia", The World Bank, <http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Abstracts98/6intlecon/intl14.htm> - 6k Erişim Tarihi: 11.04.2008. - Mayıs 1998

yazarlarının katılmadığı ya da sonuçlarını tartışılır buldukları, politik iktisattan kaynaklanan maliyetlerin de bulunabileceği ifade edilmektedir. Bunlar, yabancılaşmanın ulusal kuruluşların yok olmasına yol açacağı, yabancıların sadece piyasanın karlı bölümlerine hizmet edeceği, yerel piyasaya bağlılık olmayacağı, sermaye kaçışına sebep olabileceği şeklinde sıralanmaktadır. Ancak, sadece olası maliyetleri dikkate alarak ulusal piyasaların serbestleştirilmemesinin (sınırlı açıklığın korunmasının veya yabancı girişinin yasaklanmasının) çalışmada kapsanan Asya ülkelerinde, aslında daha fazla maliyete yol açtığını, başka bir ifadeyle, bu ülkelerde kurumsal gelişmenin yavaş kaldığını ileri sürülmektedir. Bu nedenle, finansal hizmetlerin daha kırılğan ve daha pahalı olmasına sebep olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, çalışma artan oranda açıklık yanlısı olmakla beraber, olası faydaların maksimize edilmesi ve muhtemel maliyetlerin en aza indirgenmesine yönelik politikaların güdülmesini ima eden bir yaklaşım sergilemektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin 2000 yılında yayımlanmış olduğu "Uluslararası Sermaye piyasaları Gelişmeleri, Beklentiler ve Temel Politika Hususları" isimli çalışmanın altıncı bölümü yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalardaki rolüne ayrılmıştır. Rapor, ampirik bir uygulama içermemekte, fakat diğer uluslararası çalışmalara dayanarak yabancılaşmanın ulusal piyasalara olan muhtemel etkilerini özetlemektedir. Raporun temel tespitleri arasında, dünyada yabancılaşmanın bir eğilim olarak arttığı, yabancı ilgisinin daha çok ulusal sektörün orta ölçekli veya kamu bankalarına olduğu, Asya'da olduğu gibi yabancı banka veya şube sayısına kısıtlama getirilebildiği, yabancıların sadece belli bankacılık hizmetlerini yapmalarına izin verilebildiği, yabancı girişinin olduğu piyasalarda rekabetin arttığı ve faiz marjlarının düştüğü yer almaktadır. Ayrıca, yabancılaşmada Avrupa Birliği gibi bölgesel bütünleşmenin, kültürel, tarihsel bağların yani sıra dil faktörünün de belirleyici olabildiği ifade edilmektedir. Yabancı bankaların kredi riskinin fiyatlanmasında karmaşık yöntemleri kullanmaları, türev ürünlerin fiyatlanması konusundaki tecrübeleri ve yeni finansal ürünleri piyasaya tanıtmalarıyla ulusal piyasaların gelişmesine katkıda bulunabildikleri raporda ifade edilmiştir. Ancak, söz konusu raporda yabancılaşmanın ulusal piyasalarda müşteri bölünmesini teşvik ettiği, diğer bir ifadeyle yabancıların kaliteli müşteriye yöneldikleri, mali göstergeleri iyi olan müşterileri seçtikleri ve kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurarak ev sahibi ülkeden çıktıkları şeklinde kaygıların

da bulunduğu yer almaktadır. Rapor, yabancılaşmada kaygı verici diğer bir unsur olarak, yabancı bankalarla beraber sınır ötesi finansal işlemlerin karmaşık bir hale gelebildiğini ve uluslararası bankaların denetiminin güçleştiğini vurgulamaktadır. Yabancı katılımına yönelik en kapsamlı çalışmalardan birisi Claessens ve diğerleri tarafından gerçekleştirilmiştir⁸⁹. Çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 80 ülkenin 7.900 banka verisi kullanılarak 1988-1995 dönemini kapsayacak şekilde yabancı girişinin yerel bankacılık piyasasını nasıl etkilediği ekonometrik olarak test edilmiştir. Faiz marjı, personel başına harcama, ödenen vergiler ve karlılığın yabancı ve yerli bankalar arasında nasıl farklılaştığına bakılmıştır. Yabancı girişinin yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı şeklinde tanımlandığı araştırmada, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yerli bankalara göre daha karlı oldukları, faiz marjının daha yüksek olduğu ve daha fazla vergi ödedikleri ancak buna karşın gelişmiş ülkelerdeki yabancı bankaların tam tersi koşullarla çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Türkiye'nin de kapsandığı bu çalışmada varlık büyüklüğüne oranla yabancı banka sayısının ulusal sektörde rekabet açısından daha anlamlı olduğu vurgulanmakta ve uzun dönemde geçerli bir sav olarak yabancı girişinin yerli bankacılık sisteminin işleyişini geliştirdiği ve banka müşterilerinin refahını artırdığı sonucuna varılmaktadır.

Yabancılaşma açısından literatürde sıkça atıfta bulunulan İspanyol bankalarının (Banco Santander, Banco Central Hispano ve Banco Bilbao Vizcaya) Latin Amerika'daki perakende sektöründeki mevcudiyeti ise Guillen ve Tschoegl tarafından incelenmiştir.⁹⁰ İspanyol bankalarının dışarıya açılmalarındaki en önemli etkenin ana ülke piyasasında oluşan doygunluk olduğu adı geçen çalışmada belirtilmektedir. Doğal olarak İspanyanın Avrupa Topluluğu (Avrupa Birliği) ile bütünleşerek daha esnek düzenlemelere yer vermesi oligopolistik davranışa alışık olan İspanyol bankalarının yeni pazarlar aramasına neden olmuş görünmektedir. Çalışmaya göre, Portekiz hariç Avrupa pazarlarında sınırlı da olsa faaliyetleri bulunan İspanyol bankaları, dil konusundaki avantajlarını da kullanarak kültürel yakınlıkları olan Latin ülkelerine yönelmeyi tercih etmişlerdir. 1995'ten günümüze İspanyol bankalarının Latin Amerika

⁸⁹ Claessens Stijn, Aslı Demirgüç-Kunt ve Harry Huizinga, "Dow Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market?" The World Bank, <http://econ.worldbank.org>, Haziran 1998

⁹⁰ Gujllen Mauro ve Tschoegl Adrian, "At Last the Intrenationalization of Retail Banking? The Case of the Spanish Banks in Latin America", The Wharton Financial Institutions Center, <http://fic.wharton.upenn.edu>, Working Paper 99

ülkelerinde piyasanın bir parçasına hizmet etmektense daha çok tamamını hedeflediği ve bu nedenle doğrudan yatırımlar yerine yerli bankaları satın almak yolunu benimsedikleri Guillen ve Tschoegl çalışmasında tespit edilen hususlar arasındadır. Söz konusu çalışmaya göre İspanyol bankalarının Latin Amerika'daki faaliyetleri, daha fazla varlığa sahip olma, söz konusu varlıktan yararlanma ve oligopolistik tepki şeklinde üç başlık altında özetlenmektedir. Ana ülkede güç olan varlıkların büyütülmesi konusu İspanyol bankaları için yüksek büyüme potansiyeli ve yüksek marj sayesinde Latin Amerika' da görece olarak daha kolay olmuştur. Yerli bankalara göre daha iyi yönetim kalitesi, ileri teknoloji seviyesi, rekabetle tanışık olunması ve yeni finansal ürünlerin piyasaya tanıtılması sayesinde İspanyol bankaları rakiplerine göre varlıklarından daha fazla getiri sağlamayı başarmış gözükmektedirler. Ayrıca, gittikleri ev sahibi ülkelerde birbirlerinin davranışına tepki veren bir yapı sayesinde ağ oluşturarak varlık büyümesini gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Arjantin bankacılık sektörünün 1995-1997 yılları arasındaki gelişmelerini kapsayan ve, Clarke ve diğerleri tarafından yapılan çalışmaya göre (1999)⁹¹, yabancı bankaların müşteriye izle ilkesini uyguladıkları hipotezi reddedilmektedir. Yabancı bankaların yerli bankalar üzerinde rekabet baskısı yarattıkları hususunun desteklendiği çalışmada, yabancı bankaların yoğunluklu olarak kredi açtıkları imalat sanayi sektöründe ve ipotekli konut kredileri piyasasında yerli bankaların faiz marjlarının ve karlarının azaldığı vurgulanmaktadır. Buna karşın, yabancı bankaların geleneksel olarak girmedikleri tüketici kredileri piyasasında yerli bankaların durumlarının pek fazla değişmediği tespit edilmektedir. Nihal Bayraktar ve Yang Wang tarafından yapılan bir çalışmada (2004)⁹² ise yabancı bankaların sektöre katılımının ülke ekonomisine kazandırdıkları ve maliyetleri diğer çalışmalardan faydalanılarak belirlenmiştir. Çalışmaya göre ulusal ekonominin kazançları aşağıda belirtilmiştir.

⁹¹ Clarke George, Robert Cull, Laura D' amato ve Andrea Molinari, "The Effect of Foreign Entry on Argentina's Domestic Banking Sector", <http://wbi018.worldbank.org>, Nisan 1999

⁹² Nihal Bayraktar ve Yang Wang, "Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and Sequence of Financial Liberalization", Worldbank, <http://pgpblog.worldbank.org>, 2004

- Yabancı katılımı görülen ülkenin bankacılık sektörü daha verimli hale gelmektedir. Bankaların maliyetlerini azalmakta ve karlılıkları artmaktadır (Claessens, Kunt, Huizinga, 1998).
- Risk değerlendirmelerinin daha sağlıklı yapılması sonucu olarak kredilerin dağılımı daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir. (Barth, Caprio, Levine, 2001)
- Yabancı bankaların katılımı daha etkin bir düzenleme ve denetim mekanizmasının oluşturulmasına sebep olmakta ve bu durum sektörün şeffaflığını olumlu yönde etkilemektedir.
- Yabancı bankalar, banka satın aldıkları piyasalardaki bankalara göre daha sağlam ve güçlü yapıya sahip olduklarından daha istikrarlı bir kredi sistemi oluşmasını sağlamaktadır.
- Yabancı bankalar, kriz sonrasında bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını daha düşük maliyetle gerçekleştirebilmektedir.

Bununla birlikte yabancı bankaların gittikleri ülkeye maliyetleri de söz konusu çalışmada şu şekilde sıralanmıştır.

- Yabancı bankalar istikrarlı yapılarından dolayı kredi piyasasında en karlı müşterilerle çalışabilmektedir. (Reilmann, Murdock, Stiglitz, 2000)
- Kredi piyasasında karlı ve düşük riskli müşteriler yabancı bankalarla çalıştığında, yerli bankalar yüksek riskli ve/veya düşük karlı müşterilerle çalışmak zorunda kalmaktadır. (Reilmann, Murdock, Stiglitz, 2000)
- Bazı sektörler ve iş kolları kredi piyasasından faydalanma imkânlarını kaybedebilmekte ya da daha yüksek faiz ve komisyon ödeyebilmektedir.
- Yabancı bankalar kriz döneminde piyasadan fonlarını hızla çekebilmekte ve bu durum da piyasaların kırılganlığını ve krizin yayılma hızını arttırabilmektedir.

- Yabancı bankaların öncelikleri kar üretmek olup, faaliyette buldukları ülkelerin önceliklerini dikkate almayabilmektedir.

Bir başka çalışmaya⁹³ göre yabancı banka katılımlarının ulusal ekonomiye etkilerinin avantajları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

- Yabancı bankalar, piyasadaki etkinliği ve rekabeti artırarak, yerli bankaların maliyetlerini düşürmelerine yönlendirebilir, finansal ürünlerin çeşitliliğini artırabilir. Bu şekilde yerli bankalar klasik bankacılık yerine modern bankacılığa yönelerek karlılıklarını artırabilmektedir.
- Yabancı bankalar kredi piyasasının genişlemesini sağlayarak ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunabilirler.
- Yabancı banka katılımı, bankacılık sektörüne yönelik düzenleme ve denetim sisteminin etkinliğinin ve kalitesinin, bankaların risk yönetimi becerilerinin ve sektörün şeffaflığının artmasını sağlayabilir.
- Yabancı bankalar gelişmiş risk yönetimi ve iç kontrol sistemleriyle, risklerin azalmasına ve sağlıklı bir bankacılık yapısı oluşmasına katkı sağlayabilirler.
- Yabancı banka katılımı ile bankacılık sektöründe kamu bankalarının ağırlığının azalması sağlanabilir.
- Kriz sonrası dönemde yabancı bankalar, bankacılık sektörünün yeniden yapılanmasında aktif rol alabilir ve maliyetleri düşürebilirler.
- Yabancı bankalar yurt dışındaki bilgi birikimlerini yerel piyasadaki çalışanlarına aktararak insan kaynağının yetişmesine katkıda bulunurlar.

Eğitimli ve iyi yetişmiş iş gücü de bankacılık sektörünün verimliliğini ve etkinliğini artıracaktır. Aynı çalışmada yabancı banka katılımının ülke ekonomisi açısından risklerine aşağıda yer verilmiştir.

⁹³ Erdönmez a.g.e., s. 2-3

- Yerli bankaların güçlü ve tanınmış yabancı bankalar ile rekabet etmeye çalışması, maliyetlerini artırabilmektedir.
- Yerli işletmelerin krediler ve diğer finansal hizmetlerden faydalanma imkânı azalabilmektedir.
- Yabancı bankalar, devlet politika ve stratejilerine uyum ve destekleme konularında istekli olmayabilirler. Bunun sonucunda devletin ekonomi üzerindeki kontrolü azalabilir.
- Artan rekabet ile birlikte, piyasa payını elde tutabilmek ya da artırmak için yerli bankalar daha fazla risk alma eğilimine girebilirler.
- Yabancı bankalar kaynak ve aracılık maliyeti avantajlarını kullanarak karlı müşterilere ve sektörlere hizmet verebilirken, yerli bankalar daha riskli faaliyetlere yönelebilir.

Bankacılığın küreselleşmesi, gelişmiş ülkelerdeki finansal hizmetlerin ve teknolojinin gelişmekte olan ülkelere transferine yardımcı olabilir. Gelişmiş ülkelerde kurulu yabancı bankalar genellikle en yeni finansal ürün ve hizmetleri yüksek teknoloji ile sunmaktadır. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerin de söz konusu ürün ve hizmetlerden faydalanmalarını sağlarlar. Bu şekilde, bankacılık sektörünün etkinliği ve verimliliği uluslararası standartlara yakın bir seviye faaliyet gösterebilir.⁹⁴ Birçok ülkede faaliyette bulunan çok uluslu bankalar, önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmeleri çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj olabilmektedir. Ancak, söz konusu yabancı bankalar bu avantajları sayesinde girdikleri piyasalarda, asimetrik enformasyon koşullarını oluşturmakta ve bunun onucunda ortaya çıkan ters seçim ve ahlaki çöküntü ile birlikte mali sistemi istikrarsızlaştırabilmektedir.

⁹⁴ “Tamer Aksoy, Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım), Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1998, s.43

Gelişmekte olan ülkelerde ulusal bankacılık sisteminin yabancı banka katılımlarına açılmasının doğuracağı etkiler üzerinde birçok fikir üretilmiştir. Yabancı banka girişleri, birçok gelişmekte olan ülkede bankacılık sisteminin son yıllardaki sistemik bankacılık krizlerine çözüm olarak artış göstermiştir. Dünya bankası da 2001 yılındaki çalışmasında saygın yabancı bankaların ulusal piyasalara girişlerinin kolaylaştırılmasının memnuniyetle karşılanması gerektiğini, bu durumun rekabeti beraberinde getireceğini, verimliliği ve kaliteyi artıracaklarını vurgulamıştır. Günümüzde, yabancı banka girişlerinin rekabetçi bir baskı oluşturmak suretiyle bankacılık sisteminin verimliliğini artırdığı, ancak daha istikrarlı bir bankacılık sistemi ve daha az değişken kredi arzı yaratmaya katkıda bulunması hususunun daha az açık olduğu ifade edilmektedir.⁹⁵

Verimlilik, yabancıların gelişmekte olan ülkeye girişleriyle getirdikleri yeni, kaliteli ve çok sayıdaki finansal ürünlerle, teknolojiyle, bilgi ve tecrübenin ve yabancı bankalarla ulusal bankaların rekabete girmesiyle sağlanabilirken, istikrarın sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası ekonomik ve finansal koşullara bağlı olduğundan, ulaşılması daha uzun vadeli ve daha zordur. Diğer taraftan, kredi arzı diye ifade edilen fon kaynaklarının gelişmekte olan ülkeye akması da biraz evvel değinilen ekonomik ve finansal koşullara bağlıdır. Ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, Macaristan, Polonya ve Estonya’ da ekonominin kötü gittiği dönemlerde yabancı bankaların kredi daralmasına gitmedikleri görülmüştür. Bu dönemlerde, sınır ötesi yabancı kaynakların azalışı, ülkede faaliyet gösteren yabancı bankaların kredi kullandırımıyla karşılanmıştır. Latin Amerika ülkelerinde de benzer durum görülmüş ve off-shore kredileri hariç kriz döneminde yabancı bankaların ulusal bankalardan çok daha az değişken bir kredi kullandırımı söz konusu olmuştur. Asya ülkelerinde ise, genel olarak yabancı bankaların kredi kullandırmaları ekonomideki durgunluk dönemlerinde olumsuz olarak etkilenmiştir. Yabancı sermaye yatırımları, ülke ekonomisi üzerinde çeşitli ekonomik etkiler yaratabilir. Bunlar arasında, ekonomik gelişme ve büyüme, ödemeler dengesi, istihdam, gelir ve fiyat önemli başlıklar olarak gösterilebilir. Söz konusu etkilerin bir kısmı ülke ekonomisine katkı sağlarken, bir kısmı da ulusal ekonomiye yük

⁹⁵ Elosegui Pedro, George Pinteris, “Privatization, Foreign Entry, and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina” Working Paper presented at the University of Illinois and Mid-West Finance Association, <http://www.business.uiuc.edu>. 2002.

getirebilmektedir. Ayrıca, bazı etkiler yatırımın yapılmasıyla birlikte ortaya çıkarken, bazı etkilerin görülmesi uzun vadede mümkün olabilmektedir. Mevcut durumda yabancı bankaların bankacılık sektöründeki payı yüzde 6 civarındadır. 2005 ve 2006 yıllarında gerçekleşen yeni satın alma ve ortaklıklar sonrasında söz konusu oran yüzde 20 seviyelerine kadar yükselmiştir. Gerçekleşen satın alma ve ortaklıklar sonrasında Türkiye'ye 8.900 milyon dolar civarında yabancı sermaye girişi sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamına alınan ve sektörde yüzde 30 civarında paya sahip kamu bankalarının yabancı bankalar tarafından satın alınması halinde, yabancı sermayenin Türk bankacılık sektöründeki payı da yüzde 50 seviyesine kadar yükselebilecektir. Yabancı sermayenin tamamen sahip olduğu ve yönetiminde yer aldığı bankalar dışındaki stratejik ortaklıklar ya da yatırım amaçlı azınlık hisse senetlerinin satın alınması biçimindeki ortaklıklar yabancı sermayeli banka şeklinde değerlendirilmemelidir.

Söz konusu yatırımlar, yabancı bankalar gibi doğrudan bankacılık sektörünü etkilememekte, bununla birlikte Türkiye ekonomisine ve bankacılık sektörüne kaynak girişi sağlamaktadır. Önceki başlıklar altında açıklandığı üzere yabancı bankaların ulusal ekonomi ve bankacılık sektörü üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri Türkiye ekonomisi ve Türk bankacılık sistemi için de geçerlidir. Ülkemizde mevcut durumda yabancı bankaların sektör içindeki payları diğer gelişmekte olan ülkelere oranla düşük olsa da yabancı katılımı sistemin yapısını değiştirmiştir. Aşağıda bankacılık sektöründe yabancı sermayenin ekonomik istikrar ve büyüme, ödemeler dengesi, istihdam, verimlilik, kurumsal yönetim, denetim ve risk yönetimi konularında ulusal ekonomi ve bankacılık sektörü üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Günümüze gelindiğinde bankacılık sektöründe devam eden gelişim ve değişimler özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikimlerindeki sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Finansal liberalizasyon politikaları balgamında gelişmekte olan ülkelere yaşanan krizler de, bankacılık sektöründeki bu değişime yol açan önemli bir neden olmaktadır. Sermaye kıtlığı ve kriz ortamı gibi sorunlar için üretilmiş olan çözümler içinde, zor durumdaki bankalara sermaye girişi sağlayabilmek ve ulusal kalkınmayı finanse edebilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlandırmaların azaltılması da, banka birleşmeleri ve satın almaları şeklinde kendini gösteren

uluslararası bir bankacılık sektörü yaratılmasında etkili olmuştur. Sınırlandırmaların kaldırılması ile artan yabancı banka girişlerinin altında yatan sebepler genel olarak yukarıdaki şekilde sıralanacağı gibi ülkeden ülkeye farklılık da göstermektedir. Eskiden bankaların uluslararası arenada pay sahibi olmak istemeleri sadece kendi hizmet kalitelerini yükseltme ve finansal enstrümanlardaki çeşitliliği artırma amaçlıyken, bugün yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne giriş nedenleri farklılaşmıştır. Günümüzde giriş yapılan ülkede kar elde etme imkânı, yabancı banka girişlerinde anahtar faktör konumundadır. Ayrıca ülkelere özgü olan, dış ticaretteki serbestlik, sektörün büyüklüğü, aktif karlılığı ve faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı gibi faktörler de, yabancı bankaların girişlerini etkileyen önemli ve ülkeden ülkeye değişen faktörlerdir.

Yabancı bankaların günümüzde geldiği konum sadece tek taraflı avantaj sağlayan bir yapılaşmanın sonucu değildir. Sektörün yabancı bankalara çekici gelmesindeki nedenler, yabancı banka girişinin olduğu ülkenin yapısal düzenlemeleri ve izlenen politikaların yaratmış olduğu piyasanın varlığı sonucu oluşmuştur. Birçok gelişmekte olan ülkede yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmasını sağlayan eksiklikler mevcuttur. Bunlar genel olarak; ülkedeki sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerilerinin eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık sektörü olarak sıralanabilir. Yabancı banka girişleri, ulusal banka ile birleşme, bir bankayı satın alma, şube açma veya yeni bir banka kurma şeklinde gerçekleşebilir.

Yabancılaşma eğilimi bölgelere göre farklılık gösterebildiği gibi aynı bölge içindeki ülkeler arasında da farklılaşmaktadır. Bunun en büyük nedeni, ülkelerin finansal liberalizasyon politikalarını ne kadar benimsedikleri ve ulusal bankacılık sektörünün mevcut yapısal durumudur. Yabancı banka paylarının bölgelere göre dağılımını veren Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere 2000 yılı itibariyle, en fazla yabancı katılımın yüzde 40'la Latin Amerika bölgesinde olduğu görülmektedir. Latin Amerika'yı yüzde 30'luk pay ile Doğu Avrupa izlerken Batı Avrupa'daki katılım yüzde 28'lik oranla diğer bölgeler göre daha azdır.

5.2. Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri

5.2.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri

Finansal serbestleşme sonrasında Ülkemizde yaşanan krizlerde genellikle aşağıdaki süreç yaşanmıştır.

- Yabancı sermaye yatırımları döviz birikimi oluşmasını sağlamıştır.
- Döviz birikimi sonrasında ithalat ve para arzındaki artışa bağlı olarak tüketim ve yatırım harcamaları artış göstermiştir.
- Buna paralel olarak yurtiçi tasarruflar azalmıştır. Tüketim ve yatırım harcamalarındaki artış beraberinde yurtiçi hasılda artırmıştır.
- Yabancı sermaye akımlarının yavaşlaması ya da durması halinde ithalattaki artışa bağlı olarak ekonomi cari açık ile karşı karşıya kalmıştır.

Söz konusu sürecin krize yol açması; Ülkemizin ekonomik altyapısındaki önemli eksiklik ve sorunlarla birlikte genellikle finans sektörünün az gelişmiş olması ile ilişkilidir. Yabancı bankalar riskin dağılmış olduğu bir portföye ve bağlı oldukları ana şirket ya da banka sayesinde dünya üzerinde değişik birçok bölgeden fon sağlama imkânına sahip olduklarından daha az riske maruz kalmakta, bu nedenle yerel krizlerden de yerel bankalara oranla daha az oranda etkilenmektedirler.

Gelişmekte olan ülke ve geçiş ekonomilerinin gelişmiş ülke ekonomilerine oranla daha değişken ve oynak bir yapı sergilemeleri nedeniyle, bu ülkelerin bankacılık sektörlerinde büyük yabancı bankaların bulunması tüm bankacılık sisteminin yerel ekonomik krizlerden daha az etkilenmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, Ülkemizde yabancı bankaların varlığı, bankacılık sektöründe geri dönmeyen ve özellikle grup içi kredi şeklinde kullanılan kredi miktarının da önemli miktarda azalmasını sağlayabilecektir.⁹⁶ Ayrıca, Ülkemizde geçmişte yaşanan krizlerden de görüldüğü üzere yabancı bankaların kredi kullandırmalarının yerli bankalara göre daha az değişken olduğu görülmüştür. Bu durumda kriz dönemlerinde yabancı bankalardan

⁹⁶ Oruç Bora, Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri-Türk Sermaye Piyasaları, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 2002, s 25

kredi kullanan şirketlerin finansman sıkıntısına girmemeleri zincirleme bir etki yaratmaktadır. Bu durum, söz konusu şirketlerin tedarikçileri ve diğer bankalar ile finansman anlamında darboğaz yaşamamalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla istikrarlı bir kredi politikası ulusal ekonominin istikrarını da olumlu yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili bir çalışmada⁹⁷ ise, Türk bankacılık sektörüne yabancı katılımının muhtemel faydaları ve sakıncaları olabileceğini belirtmekle beraber, Türk bankacılık sektörüne yabancı katılımının tarihsel olarak küçük olduğunu, bu nedenle yabancı bankaların Türk bankacılık sektörünün oligopolistik yapısını ve yüksek konsantrasyonunu fazla etkileyemediklerini vurgulamaktadır.

Ayrıca, kriz dönemlerinde yabancı bankaların kaynakların krizin etkilerini en aza indirecek şekilde kullanmadıkları, tam aksine krizleri tetikleyici yönde faaliyet gösterdikleri ileri sürülmekte ve bu nedenle bankacılık sektörüne doğrudan yatırımların daha önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Mevcut durumda Ülkemizde faaliyette bulunan bankaların büyük bir kısmı dünya çapında büyük ve sağlam mali yapıya sahip bankalardan oluşmaktadır. Söz konusu durum, bankacılık sistemine olan güveni artıracaktır. Geçmişte yaşanan krizlerde TMSF'ye devredilen bankalar gibi zayıf bünyeli bankaların sistemde faaliyet göstermesi bankacılık sektörü ve ekonomik istikrar açısından risklidir.

Mali yapısı zayıf ya da tahsili gecikmiş alacak tutan yüksek olan bankaların batması sonrasında milyarlarca dolarlık maliyeti ulusal ekonomimize yüklenmiştir. Güçlü yapıya sahip yabancı bankalarda batık krediler ya da alınan riskler sebebi ile bu bankaların batması ve dolayısıyla ulusal ekonomimizce söz konusu kayıpların tazmin edilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu durum da ekonominin istikrarı açısından önemli bir etkiye sahiptir. Diğer taraftan ekonomik büyümenin, üretim faktörlerinin miktarlarının artırılması ya da verimliliğin artırılması şeklinde gerçekleştirilebildiği bilinmektedir. Üretim faktörlerinin miktarlarının artırılarak büyümenin sağlanabilmesi için ise sermaye ihtiyacı doğurmaktadır. Ülkemizde ise istikrarlı ve hızlı büyümenin devam ettirilebilmesi ve gerekli yatırımları yapabilmek için ihtiyaç duyulan tasarrufları yetersizdir. Yetersiz sermaye birikimi sebebi ile söz konusu yatırımların gerçekleştirilebilmesi ve/veya finanse edilebilmesi için yabancı sermaye ihtiyacı

⁹⁷ Çakar, a.g.e. s.65

doğmaktadır. Bu noktada yabancı bankalar ve ortaklık biçiminde Ülkemize giren yabancı sermaye, büyümenin ve yatırımların finansmanı açısından önem taşımaktadır. Yerli bankalara göre daha ucuz ve fazla fonlama kabiliyetine sahip yabancı bankalar özellikle uzun vadeli yatırımların finansmanında kaynak sağlayıcı olmaktadır. Bunun dışında bankacılık sektörüne banka satın alma ve ortaklık yoluyla gelen yabancı sermaye de ülke ekonomisine yeni yatırımların finanse edilebilmesi için kaynak sağlamaktadır

5.2.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Doğrudan yabancı sermayenin ülkeye girişi özellikle Türkiye gibi ödemeler dengesi açık veren, tasarruf ve döviz açığı bulunan ülkelerin ekonomilerinde önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yabancı sermayenin bankacılık sektörüne katılımı, Türkiye'nin ödemeler dengesi üzerinde de olumlu etki yapmaktadır. Yabancı bankaların ülkemize getirdikleri sermaye ile birlikte sağladıkları büyük proje finansman kredileri de ödemeler dengesini olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca yerli piyasada yabancı bankaların varlığı diğer yabancı yatırımcıların da ülkeyi daha yakından tanımalarına ve daha kolay giriş yapmalarına etki etmektedir. Bu durum tasarruf açığı bulunan diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'nin de fon ihtiyacının karşılanması açısından ülkemize avantaj sağlayabilmektedir. Aşağıdaki tabloda, banka satın alarak ya da yerli bankalarla ortaklık kurarak Ülkemiz bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermaye miktarına yer verilmiştir.

5.2.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektöründe yabancı sermayenin, ekonomik istikrar, büyüme ve ödemeler dengesine etkilerinin dışında istihdam anlamında da sistemi etkilemektedir. Yabancı bankalar, 2006 yılı Haziran ayı itibarı ile Türk Bankacılık Sektörü'nde aktif payının yüzde 6, kredi payının yüzde 7,2, mevduat payının yüzde 5,6 ve özkaynak payının yüzde 6,5 olmasına karşılık, sektördeki istihdamın yüzde 9'una, şubelerin ise yüzde 7'sine sahiptir. Yabancı sermayenin son dönemde satın aldığı ya da ortaklık kurduğu bankalarda da genellikle Türkiye'nin büyüme trendine paralel büyüme stratejilerine sahip oldukları görülmektedir. Örneğin Fortis büyüme stratejileri çerçevesinde, 2009 yılına kadar 6.300 adet yeni personel istihdam etmeyi planladığını

açıklamıştır. Bankacılık sektöründe büyüme, özkaynak ile doğru orantılı olduğu için bankaların büyüme stratejileri oluşturabilmeleri için her şeyden önce yeterli kaynağa sahip olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, 5411 Sayılı Bankalar Kanunu ve Basel II gereğince büyüyen aktifler ve riskler paralelinde bankaların yeterli sermayeye sahip olmaları gerekmektedir. Burada da görüldüğü üzere bankacılık sektöründe istihdam olanaklarının artırılabilmesi için büyüme ve büyümenin finansmanı için kaynak ihtiyacı bulunmaktadır. Büyümenin finansmanı için yabancı bankaların ve yabancı sermayenin yeterli kaynağa sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizin makroekonomik dengelerinde önemli değişiklikler olmaması halinde bankacılık sektöründe yabancı sermayenin, istihdamı olumlu yönde etkileyeceği açıktır.

Bununla birlikte, Ülkemizde faaliyet gösteren bazı yabancı sermayeli bankaların dünya çapındaki operasyonlarının bir kısmını Türkiye’de gerçekleştirmek için değerlendirme çalışmaları yürüttüğü söz konusu bankalar tarafından ifade edilmektedir. Gelişmiş ülke ekonomilerine göre işgücü maliyetinin daha düşük olduğu Türkiye’de söz konusu projelerin hayata geçmesi halinde de yeni istihdam olanakları oluşacaktır. Yeni istihdam imkânları oluşturmak dışında yabancı bankalar, getirdikleri yeniliklerle beraber, Türk Bankacılık Sektörünün eğitimi konusunda da önemli katkıda bulunmaktadır. Söz konusu bankalar, istihdam ettikleri çalışanlarının uluslararası bankacılık birikim ve tecrübelerini artırmaktadır. Bu durum, ilk aşamada ulusal bankalarda tecrübeli ve kalifiye çalışan sıkıntısı yaşanmasına sebep olmakta ancak uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşmasına katkıda bulunmaktadır.⁹⁸

5.2.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektöründe verimlilik kavramı içerisinde; ürün çeşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomisi, yabancı bankaların piyasaya girişi, satın alma ve birleşmeler, çevresel ekonomik koşullar, rekabet koşulları ve gücü, müşteri segmentasyonu, teknolojik gelişim, operasyonların merkezileştirilmesi, süreçlerinin yapılandırılması, alternatif dağıtım kanalları, gelir ve gider dengesi gibi faktörleri dikkate alabiliriz. Yabancı bankaların beraberinde getirdiği en önemli olumlu kavramlardan biri de

⁹⁸ Aksoy, a.g.e., s.44-45

verimliliktir. Verimlilik, yabancı sermayenin ve yabancı bankaların gelişmekte olan ÷lkeye girişleriyle getirdikleri yeni, kaliteli ve çok sayıdaki finansal ürünlerle, teknolojiyle, bilgi ve tecrübenin yansıtılmasıyla ve yabancı bankalarla ulusal bankaların rekabete girmesiyle sağlanabilmektedir. Bu kapsamda istikrarın sağlanması, ulusal ve uluslararası ekonomik ve finansal koşullara bağlı olduğundan, ulaşılması uzun vadeli ve zor bir kavramdır. Bu kapsamda, sektöre yabancı bankaların girişi ve finansal serbestleşme (mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması) sonucunda bankacılık sektöründe rekabet artmıştır. Rekabet artışı ile birlikte, klasik bankacılık yerine, bankaların kaynak ve plasman çeşitliliğinde artış gör÷lmüştür. Kredi kartları, tüketici kredileri, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, ATM' ler, POS' lar, internet ve telefon bankacılığı gibi yeni ürün ve hizmetler hayata geçirilmiştir. Gelişen teknolojiden yararlanılması sonucunda da Türk bankacılık sektöründe verimlilik artışı gör÷lmüştür. Aşağıdaki tabloda Türk bankacılık sektörünün dağıtım kanallarının yıllar itibarı ile gelişimine yer verilmiştir.

Tablo 5.1: Bankaların POS, ATM, şube ve Kart Sayıları

Dönem	Pos sayısı	ATM Sayısı	şube sayısı	Kredi kartı sayısı	Banka kartı sayısı
2004	662.429	12.857	6.107	19.863.167	39.563.457
2005	912.118	13.544	6.242	26.681.128	43.084.994
2006	1.140.957	14.823	6.679	29.978.243	48.243.369
2007	1.239.518	15.531	6.850	31.289.405	51.420.366

Kaynak: BKM, <http://www.bkm.com.tr/istatistik/index.html> Erişim Tarihi: 11.04.2008.

Özellikle Türkiye'de küçük ölçeklerde faaliyet gösteren yabancı bankalar az personel ve ileri teknoloji ile daha etkin sonuçlar üretebildiği gör÷lmektedir. Diğer taraftan, bu tip yabancı bankalar, Türk bankaları gibi geniş bir müşteri kesimine yönelmemekte, daha az sayıda ve daha az riskli müşterilerle yüksek meblağlı işlemler gerçekleştirmektedirler. Kurumsal bankacılık ve özel bankacılık faaliyetleri kapsamında özellikle çok uluslu şirketlerle ve yüksek miktarda tasarruf sahibi olan gerçek kişilerle çalışmayı tercih etmektedirler. Küçük ölçekli yabancı bankalar dışında HSBC ve Fortis gibi yaygın şube ağına sahip ve geniş müşteri kitlelerini hedefleyen yabancı bankaların

operasyonlarını merkezileştirme yönünde yatırımlar yaptıkları görülmektedir. Bu kapsamda yerli bankaların, operasyon merkezleri oluşturulmakta, operasyonel maliyetlerin düşürülerek verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Bunun dışında günümüzde Ülkemizdeki bankacılık faaliyetlerine bakıldığında, bireysel bankacılığa önem veren müşteri odaklı yaklaşımlar, teknolojinin etkin bir şekilde kullanımı ile internet ve telefon bankacılığı hizmetlerinin hayata geçtiği görülmektedir. Bankalar özellikle bireysel ve perakende bankacılık alanında alternatif dağıtım kanallarını daha etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. İnternet ve telefon bankacılığı ile gerçekleştirilen işlemlerin maliyetleri, şubede gerçekleştirilen işlem maliyetlerine göre oldukça düşük olduğundan bankaların teknoloji ve alternatif dağıtım kanallarına yaptıkları yatırımlar da gün geçtikçe artmaktadır. Bugün Türkiye’de internet ve/veya telefon bankacılığı hizmeti vermeyen mevduat bankası bulunmamaktadır. Bu kapsamda dünyadaki ve teknolojidaki gelişmeler dışında, yaşanan gelişmelerde yabancı bankaların da rolü bulunmaktadır. Yeni ürün ve hizmetlerin yabancı bankalar tarafından müşterilere sunulması sonrasında oluşan rekabet yerli bankaları da söz konusu ürün ve hizmetleri vermeye yönlendirmiştir.

5.2.5. Kurumsal Yönetim, Denetim ve Risk Yönetimi Üzerindeki

Türkiye’deki özel bankaların çoğu sermaye ve yönetim yapısı açısından gerçek kişiler, gruplar veya holdinglerin kontrolü altındadır. Bankaların bu durumu geçmişte, gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmasına ve bankanın bağlı olduğu grup şirketlerine kaynak aktarılmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte bazı bankaların içi boşaltılmış ve kaynaklar kötüye kullanılmıştır. Bunun sonucunda da 1994, 2000 ve 2001 yıllarında birçok banka tasfiye edilmiş ve mali yapıları bozuk olan bankalarda önemli sıkıntılar yaşanmıştır. Ülkemizdeki yerel bankaların birçoğunun durumunu özetleyen yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı üzere üzere banka sermayelerinin geniş tabana yayılmaması sonucunda yönetim ve denetim etkinliği azalmıştır. Kriz dönemlerinde de yönetim ve denetim zayıflığı içerisindeki bankalarda sıkıntılar yaşanmış ve ulusal ekonomi milyarlarca dolar zarar görmüştür. Ülkemizde bazı bankalar halka açık olmakla birlikte söz konusu açıklık oranlarının çok düşük olması sermayenin tabana yayılmasını ve hakim ortakların dışında bankada etkin bir yönetim ve denetim mekanizması oluşturulmasını engellemiştir.

Buna karşılık yaygın sermaye tabanına sahip yabancı bankalarda kurumsal yönetim ve denetim yapılarının yerli bankalardan daha ileride olduğu görülmektedir. Bu kapsamda denetim ve risk yönetimi komitelerinin icradan bağımsız olarak yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde ise bankalarda denetim ve risk yönetimine ilişkin düzenlemeler yaşanan krizler sonrasında hayata geçirilmiştir. Bunun dışında, henüz ülkemizdeki yerel bankaların çok fazla tecrübe ve bilgi birikimi sahibi olmadığı risk yönetimi modelleri konusunda da büyük ölçekli yabancı bankaların kendi risk ölçümleme modellerini oluşturdukları görülmektedir. Bu kapsamda kredi riski, piyasa riski, aktif-pasif risk ve operasyonel risk konularında organizasyonel anlamda da yabancı bankaların merkez ülkelerindeki yapıya uyum sağlamış ve daha etkin bir şekilde organize olmuşlardır. Benzer şekilde büyük yabancı bankaların denetim konusunda oldukça hassas davrandıkları ve COSO, ERM ve COBIT gibi uluslararası standartlar paralelinde kendi denetim metodolojileri oluşturdukları görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki düzenleme ve denetim otoritelerinin etkinliği, sadece bankacılık sektöründe değil, diğer sektörlerde de şeffaflığın ve hesap verebilirliğin öneminin artmasını sağlamıştır.

Bu kapsamda yabancı bankaların, yerel düzenlemelere, Sarbanes Oxley, Basel I ve Basel II uygulamalarına uyum sağlamaya yönelik çalışmaları daha üst seviyede kurumsal yönetim, denetim ve risk yönetimi tekniklerinin ve becerilerinin gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca Ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankaların büyük kısmının uluslararası düzeyde faaliyet göstermeleri maruz kaldıkları riskleri yönetebilmek için risk yönetimine daha fazla önem vermelerini gerektirmiştir. Yabancı bankaların Ülkemizde faaliyet göstermesi sonucunda, bu bankaların kurumsal yönetim, denetim ve risk yönetimi konularındaki tecrübe ve becerilerinin Türk bankacılık sektöründe de uygulanmasını, düzenleyici ve denetleyici otoritelerle birlikte yerli bankaların bu konularda uluslararası standartlarda faaliyet göstermelerine katkıda bulunmaktadır.

Bu kapsamda, yabancı bankalar ve yabancı ortaklıklar, bankaların Basel II standartları ile uyumlu hale gelmesi, risk yönetiminin etkinliğinin artırılmasını ve piyasa disiplininin geliştirilmesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu süreç Ülkemizde istikrarlı bir finansal sistem oluşmasına da katkıda bulunacaktır.

5.3. Çokuluslu Bankaların Bankacılık Sistemleri Üzerindeki Etkileri

Yabancı bankalar, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin finansal sistemlerin uluslararası entegrasyonunda kilit araçlar haline gelmişlerdir. Yabancı bankalarda (yerel piyasalarda iş fırsatlarının geliştirilmesine doğru stratejik bir eğilim vardır. Yabancı bankaların varlığının standart bir göstergesi de birçok ülkede bankaların aktiflerinde belirgin şekilde artan yabancı kontrolündeki paylardır. Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların, finansal sektörün istikrarı, toplam krediler ve bankaların etkinliği üzerindeki etkilerine ilişkin olarak farklı görüşler mevcuttur. Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara, daha geniş bir ifadeyle yabancı sermayeye kapılarını açmışlardır. Bu bağlamda, giriş yapılan hedef ülkenin beklentileri de önemlidir. Bu beklentiler ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini arttırılması,
- Yatırımlar ve dolayısıyla büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- Uluslararası ticareti kolaylaştırmaları ve geliştirmeleri,
- Yabancı doğrudan yatırımların artmasına katkıda bulunmaları,
- Gelişmiş bankacılık teknolojileri sağlayarak ürün, çeşit, verimlilik, vb., alanlarda ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları,
- Uluslararası ve bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmeleridir.

5.3.1. Finansal Hizmetler Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Finansal Sektörün Etkinliğine Katkısı

Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların bir önemli yararı, finansal sektörün etkinliğinin üzerindeki etkisiyle yerel bankaların küresel rekabete açılmalarıdır. Genel olarak ev sahibi ülkeler, yabancı banka girişiyle birlikte ürünlerdeki yenilik ve teknoloji transferinden yarar sağlarlar. Yabancı bankalar, yerel bankalar üzerinde rekabetçi baskılar yaratarak, kredi politikaları da dâhil olmak üzere, faaliyetlerini yeniden değerlendirmelerine neden olurlar. Bu durum, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ve genel olarak finansal sektörün bir bütün olarak daha etkin kredi tahsisi gibi sonuçlar doğurabilir. Yabancı bankaların varlığı, ayrıca, ev sahibi ülkelerde daha istikrarlı bir finansal ortam oluşmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankaların sorunlu yerel kurumları yeniden sermayelendirmesi halinde, ev sahibi ülkeler yabancı girişinden derhal yarar sağlayabilirler. Daha iyi sermayelendirilmiş olmaları, yabancı bankalarının ev sahibi ülke bankacılık sisteminin değişen koşullarına duyarlılığını azaltabilir. Çokuluslu bankaların ciddi oranlarda varlığı, finansal sektörün daha etkin ve esnek olmasına katkıda bulunabilir. Bu da toplam kredi kullanımını arttırarak büyümeye katkıda bulunur. Daha rekabetçi ve etkin bir bankacılık sistemi, parasal politikaların etkililiğini de geliştirir. Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ele geçirilen finansal şirketi, global finansal piyasaların bir parçası haline dönüştürür. Yeni sermaye enjeksiyonu ve/veya taahhüdü bu dönüşümün bir boyutudur. Bu bakış açısından finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların orta ve uzun dönem etkileri, öncelikle know-how transferinin sürdürülmesi, ana organizasyonun süreçleriyle birleşme ve ortak kontrol için global piyasayla bütünleştirmektir. Yabancı sahiplik genellikle insan sermayesinin hem yönetsel hem de operasyonel seviyede dönüşümü ile de ilgilidir. Örnekler yerel yönetimin ve personelin eğitimini de içermektedir. Bunun tamamlayıcısı ise, arka plan büro ve kredi kontrol sistemleri gibi altyapıların aktarımıdır. Bu tür aktarım, şirket yönetimi ile süreçlerin standartlaştırılması yoluyla ölçek ekonomilerinden faydalanabilmek için önem kazanmıştır. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ayrıca itibarın transferi ile de ilgilidir. İtibar etkileri yabancı bir finansal kuruluş tarafından elde edilmiş olmanın duyurulması ile başlar. Satın alınan banka, ana kuruluşun markasıyla faaliyete geçerse daha fazla risk alınmış demektir. Ana

firma kaynaklarına erişim kriz süreçlerine özgüdür. Bu nedenle, geçmişte bazı ülkelerde yaşanan olaylar, Gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetleri desteklemenin, itibar riski veya potansiyel marka değerine ilişkin etkileri de içerdiğini ortaya koymaktadır.⁹⁹

5.3.2. Karar Yapıcılığın Bütünleştirilmesi

Yabancı bir firma tarafından devralınmayla birlikte gelen ilk değişiklik genellikle karar yapıcılığın bütünleştirilmesi ve yerel faaliyetlerin risk yönetiminin ana firmanınki ile bütünleştirilmesidir. Yabancı bankalar, gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yan kuruluşlarının faaliyetlerinin yasal olarak ayrılmasını, özellikle de bireysel faaliyetlere odaklanmışlarsa, kendi politikalarıyla uyumlu görmektedirler. Yan kuruluşlar konusunda, stratejik kararlar genellikle genel merkezde alınmakta, fakat kontrol fonksiyonları çoğunlukla yerel yönetime bağlı kalmaktadır. Bu daha çok yerel seviyede oluşan gün-be-gün risk yönetimi ihtiyacını karşılamaktadır. Yatırımcı firmaların stratejik karar yapıcılığında ülke riskine ilişkin olarak alınan önlemler özellikle önemli olmaktadır. Ülke riskinin düşürülmesini amaçlayan önlemler açısından, ev sahibi ülke politikalarının bu yöndeki en önemli bileşeni büyüme ve istikrarda kararlılıktır. Diğer bir önlem ise, mülkiyet haklarının korunması ve bankalara sahiplikten bağımsız olarak eşit muameledir. Bu bakış açısından, uluslararası uyumluluğu olan finansal standartların ve yasaların uygulanması ülke riskinin düşürülmesine yardımcı olabilir.

5.3.3. Global Piyasayla Birleşme

Yabancı bir finansal kuruluş tarafından ele geçirilme, yerli bankanın kontrolünü, çok sayıda bireysel ve kurumsal hissedarın sahip olduğu ana kuruluşu yönlendirir. Gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetler giderek diğer global portföy yatırımlarının risk-ayarlı geri dönüşümleri ile kıyaslanarak yönetilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ele geçirilen bankayla ilgili stratejik kararların alınmasına ilişkin süreç, diğer yatırım alanlarının etkilendiği gibi globalizasyondan etkilenir.

⁹⁹ BIS. a.g.e., s.15.

5.3.4. Finansal Sistemin Etkinliği ve Sermaye Tahsisi

Finansal hizmetlerin etkinliğini artırmak, yeniliğin teşvik edilmesi, istikrara katkıda bulunması, vb. sebeplerle, rekabet arzu edilen bir durumdur. Bu bağlamda, yabancı banka varlığının bankacılık sektörünün rekabetçi değerini artırması beklenebilir. Nitekim bu paralelde yapılan çalışmalar, yabancı bankaların aktif olduğu alanlarda rekabetçi baskıların arttığına işaret etmektedir. Ev sahibi ülkenin finansal piyasalarındaki fiyatlandırma ve etkinlik konularına ilişkin gelişmeler, yerel bankaların çokuluslu kuruluşlarla bütünleşmesiyle ortaya çıkan en kalıcı yararlardır. Ana firmanın karar süreçleriyle birleşme, insan kaynağı ve yeni teknolojinin transferi kadar, kredi kullandırma da dâhil olmak üzere iş pratikleri, ürün yeniliği ve risk yönetimlerinin iyileşmesi ile sonuçlanmıştır.

5.3.5. Etkinliğin Destekleyicisi Olarak Artan Rekabet

Artan rekabet finansal sistem üzerinde yabancı banka etkilerini yaygınlaştırır. Yabancı banka girişinden sonra bankacılık piyasasında maliyetlerin düştüğu ve genel olarak verimliliğin arttığına, ancak karlılıkların ise artmadığına dair bulgular mevcuttur. Bu durumu açıklamaya yönelik bir yaklaşım, yabancı bankaların kötü borçlara karşı, risk temelli değerlendirmeyi yansıtan daha agresif yedekler ayırdığı ve daha disiplinli bir kredi kültürüne sahip oldukları şeklinededir. Diğer bir yaklaşım ise, müşterilerin düşen maliyetlerden yarar sağladıkları ve daha çok kredi kullanmaya başladıkları yönündedir. Her iki yaklaşım da yerel finansal sistemin etkinliğinin arttığı görüşü ile tutarlıdır.

5.3.6. Gelişmiş Kredi Tahsisi

Ev sahibi ülkenin finansal sisteminde desteklenen etkinlik bir bütün olarak kredi tahsisinde bir iyileşmeye de öncülük edebilir. Yabancı bankalar kredi kararlarında kredi standartlarına başvurulması ve risk ayarlı fiyatlamaya gidilmesi yöntemlerini benimsediklerinden bağlı krediler gibi sübjektif uygulamalar ve bunlardan kaynaklanan risk azalır, ve bilançoda belirsiz yedek yükümlölükler oluşması engellenebilir. Kredi kullandırılmasına ilişkin olarak sıklıkla dile getirilen bir endişe olan yabancı bankaların uyguladığı kredi standartlarının küçük ve orta ölçekli kuruluşlara, kredileri azalttığına

dair kesin deneysel bulgu bulunmamakla birlikte bazı çalışmalar büyük bankaların portföylerinin daha küçük bir payını KOBİ'lere ayırma eğiliminde olduklarını ve küçük firmaların yabancı bankalardan daha az ödünç alıyor gibi göründüklerini ortaya koymuştur. Ülkeye özel faktörler, yabancı bankaların belirli sektörlere ödünç vermeyi belirlemede önemli bir rol oynuyor gibi görünmektedir.

Yabancı bankalar özel piyasa segmentlerine odaklanmış olsalar bile, bu piyasalarda artan rekabet diğer yerel bankaları yeni kredi değerliği olan müşteriler aramaya başlarken, ekonominin diğer kısımlarına kaynak aktarmalarına neden olabilir. Yabancı bankalar ayrıca bankacılık sektörünün istikrarını destekleyerek geliştirilmiş kredi teminine neden olmaktadır.

5.4. Yasalar ve Standartlar

Yasalar ve standartların geliştirilmesi finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar için gerekli temel faktörlerden biridir ve yabancı yatırımcılar için yasal çatının güçlendirilmesi önemlidir. Mülkiyet haklarının, borç veren haklarının ve finansal kurumlar için iflas konularının güçlendirilmesi ihtiyacının farkında olunmalıdır. Güçlü bölgesel ekonomik ağlar ve bölgesel anlaşmaların muhtemel ve mevcut yararları gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yapısal reformları açıkça desteklemiştir. Örneğin, AB'ye üyelik için bir önkoşul olarak, Avrupa'daki geçiş ekonomileri, AB yapısını benimsemiş ve piyasa temelli kuruluşlar ve politikalar geliştirmişlerdir. Böylece finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımları cesaretlendiren istikrarlı bir yasal ve ekonomik çevre yaratmışlardır. Meksika'nın NAFTA'ya girişi, Meksika yetkililerince takip edilen makroekonomik politikalar kadar önemli miktarda doğrudan yabancı yatırım cezbetmekte önemli bir rol oynamıştır. Bu tür bölgesel sözleşmeler, bölgesel sermaye ve finansal piyasa bütünleşmesini de kolaylaştırabilir.

AB'de tek bir mallar ve hizmetler piyasasının yaratılmasını, daha bütünsel bir sermaye piyasası oluşturmak için ana mekanizma olan tek bir para biriminin birçok üye ülke tarafından benimsenmesini takip etmiştir. Artan bütünleşme ile tutarlı olarak, milli finansal denetimciler arasında işbirliği de sağlanmaktadır. Ortak bir yasal altyapı, ortak muhasebe standartları ve düzenleyici çatı, sermaye akışlarında özgürlük, canlı bir

finansal piyasa için gerekli risk sermayesini cezbetmek açısından önemli ilk adımlardır. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar için daha uygun ortam için atılabilecek yararlı adımlar vardır. Bunların arasında en belirleyici olan, evsahibi ülke otoritelerinin ekonomik büyüme ve istikrarı güçlendirecek politikalarda kararlı olmalarıdır. Bir diğeri, uluslararası yasa ve standartların benimsenmesi ve hemen uygulanmasıdır. Benzer şekilde, yerel yasal çatıyı güçlendirerek ülke riskinin azaltılması için atılacak adımlar da önem kazanmaktadır. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların yararları piyasanın etkin işleyişi ve ortak kontrole bağlı olduğundan, satın alma, birleşme ve iflas yasalarının uluslararası uyumu için alınacak önlemler, özellikle önemli hale gelmektedir. Yabancı bankaların girişine izin vermek, finansal hizmetlere ilişkin genel bir liberalizasyon bağlamında birçok yararlı etkiye neden oluyor gibi görünmektedir. Finansal hizmetlerin ticaretinin liberalizasyonun, ülkelerin finansal hizmetleri mukayeseli avantajlar temelinde üretmelerine ve alıp-satmalarına yardımcı olduğu yolunda görüşler bulunmaktadır. Liberalizasyon sürecinin bir parçası olarak yabancı banka girişine izin vermek, bankacılık sisteminin hem etkinliğini hem de istikrarını geliştirmek adına önemli bir faktör olarak görülmektedir. Yabancı bankaların kalite, fiyatlama ve finansal hizmetlerin temin edilebilirliğinin geliştirilmesine yardımcı olabilecekleri, hem doğrudan sağlanan hizmetlerin tedarikçileri olarak hem de yerel bankalarla giriştikleri rekabet nedeniyle dolaylı olarak, sektöre ilişkin gelişmeleri teşvik edici bir rol oynadıkları iddia edilmektedir.

Yabancı bankaların daha istikrarlı bir kredi kaynağı sağlayabilecekleri ve böylece bankacılık sistemini şoklara karşı daha güçlü yapabilecekleri de iddia edilmektedir. Dahası, büyük uluslararası bankalar global finans piyasasına yerel bankalardan çok daha kolay girebilmektedirler. Benzer olarak, yabancı bankaların çeşitli türev ürünlerin beraberlerinde taşıdıkları riskleri, bu ürünleri uluslararası piyasalarda kullanma tecrübelerinden, daha iyi fiyatladıkları ve değerlendirdikleri de savunulan bir diğer görüştür. Diğer bir konu da, bir kriz sırasında yabancı bankaların varlığının, yerel yerleşiklere sermayelerini ülke içinde hareket ettirmelerine izin vererek, bankacılık sisteminin istikrarına katkıda bulunabilecekleri de iddia

edilmektedir.¹⁰⁰ Güçlü yabancı bankaların girişi ile, en azından finansal sistemin bir kısmı için ülkenin daha güçlü bir denetim ithal etmesine olanak sağladığı kesin olarak görülmektedir. Bir çokuluslu bankanın yerel yan kuruluşu, teknik olarak, kendi başına ve kendi sermayesi ile ayrı bir tüzel kişilik olmasına rağmen, yan kuruluşun iflasına neden olabilecek durumlar, ana kuruluşun itibar kaybına neden olabileceğinden, yan kuruluşun faaliyetlerinin yakından gözlemesine neden olacaktır. İlaveten, yeni ve daha karmaşık faaliyetlerle uğraşan yabancı bankaların varlığı, yerel denetim otoritelerinin genel olarak bankaların faaliyetlerini daha iyi denetleyebilmek için personel kalitesini ve sayısını artırmasına yol açabilecektir.

5.5. Finansal Hizmetler Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Doğurabileceği Sorunlar

Tüm bu yararlarla karşın, gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerine artarak devam eden yabancı firma ilgisi, özellikle bu ülkelerde bankacılık varlıklarının çoğunluğunun yabancılara ait olmasıyla, endişelerin artmasına neden olmaktadır. Her şeye karşın, yabancı bankaların rolü hakkında bazı önemli konu detayları bulunmaktadır.

Birincisi, büyük bir yabancı bankacılığın varlığı, karar verme ve risk yönetiminin ana bankalara yöneltilerek ev sahibi ülke denetimcilerine sağlanabilir bilginin kapsamının daraltılabilecek olma olasılığıdır.

İkincisi, büyük oranda yabancı banka varlığı neticesinde, global piyasalarla birleşmiş ev sahibi bir ülkenin finansal sektörünün, dışarıdan kaynaklanan ekonomik, finansal ve stratejik gelişmelere bağlı olarak büyük şoklara maruz kalmasına neden olabileceğidir.

Üçüncü konu da, yabancı banka girişiyle finansal sektörün denetimine ilişkin olarak ortaya çıkan yeni sorunlarla istikrarı sağlamakla görevli otoritelerin nasıl baş edebileceği olgusudur.¹⁰¹

¹⁰⁰ IMF International Capital Markets, 2000 part 6 The Role of Foreign Banks in Emerging Markets. September 11, 2000,s.78.

¹⁰¹ IMF International Capital Markets, 2000 part 6 The Role of Foreign Banks in Emerging Markets. September 11,2000. s.14

Diğer bir konu da, yabancı bankaların en karlı yerel piyasaları ve müşterileri seçerek, yerel bankalara "daha riskli" olan diğer müşterileri bıraktıkları, ve dolayısıyla da, yerel banka portföylerinin toplam risk seviyesini yükselttikleri yönündeki kaygılardır.

5.5.1. Evsahibi Ülke Finansal Sisteminin İşleyişi

Yerel bir kurumun karar yapıcılık ve kontrol, stratejik planlama ve risk yönetimi gibi fonksiyonlarının ana kuruma aktarılmasıyla bazı sorular ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ev sahibi ülke denetimcilerinin ve parasal otoritelerin elde edebilecekleri bilginin azalmasına neden olabilmektedir. Bilgideki azalma, özellikle yabancı kuruluşlar giriş yaptıkları ülkelerin sermaye piyasalarını belirgin bir şekilde etkileyen stratejik değişiklikler yaptıklarında, bir sorun haline gelebilir. Bir yerel bankanın global bir organizasyonla birleşmesi, ortak-kontrol, karar yapıcılık ve risk yönetimi şartlarında, bankanın amaçlarıyla ev sahibi ülkenin finansal sisteminin özel şart ve ihtiyaçları arasındaki farklılıkları açığa çıkarır. Yabancı ebeveyn, olağanüstü durumlarda evsahibi ülkenin bankacılık ve finansal piyasalarına da zarar verecek şekilde, bir ülkedeki faaliyetlerini azaltmaya karar verebilir. Özellikle yabancı faaliyetler piyasada baskın olduğunda, bu tür yayılma etkileri zarar verici olabilir veya yerel bankalar üzerinde finansal baskıya neden olabilir.

5.5.2. Yoğunlaşma

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların finansal sistemin yoğunlaşması üzerindeki etkisi, hem global hem de yerel finansal sistemler üzerindeki muhtemel olumsuz etkileri nedeniyle kritik öneme sahiptir. Ev sahibi ülke finansal sistemi açısından, piyasanın yoğunlaşması ve finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların yerel rekabet üzerindeki etkisi önemli konulardır. Uluslararası finansal piyasaların istikrarı açısından ise, bu durum, açıkların belirli ülkelerde yoğunlaşmasının finansal krizlerin yayılmasına yol açabileceği olasılığı nedeniyle önemlidir.¹⁰²

¹⁰² BIS. a.g.e., s.25

5.5.2.1. Ev Sahibi Ülke Finansal Sistemlerinde Piyasa Yoğunlaşması

Sınır ötesi birleşme ve ele geçirmeler, bazı gelişmekte olan piyasaların finansal sistemlerinin yoğunlaşmasında artışa neden olan birçok etkenden birisidir. Ancak, diğer taraftan, yoğunlaşmadaki artışın ev sahibi ülke finansal sistemlerinde rekabeti azalttığına ilişkin kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Kilit konu, konsantrasyonla birlikte finansal sistemin potansiyel rakiplere açılıp açılmayacağıdır. Bu açıdan bakıldığında, yüksek yoğunlaşma, ev sahibi ülke finansal sistemlerinin yavaş yavaş derinleşen doğasını yansıtan bir geçiş fenomeni olabilir. Bu yeni rakiplerin, hem yerel hem yabancı girişini cesaretlendiren bir kurumsal yapının altını çizmektedir.

5.5.2.2. Açıkların Yabancı Bankalarda ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Yoğunlaşması

Gelişmekte olan ülke faaliyetleri, birçok çokuluslu bankanın varlık ve karlarında önemli bir paya sahiptir. Yabancı kuruluşlar, yatırımları olan üçüncü ülkelerde meydana gelen olayların bulaşıcı kaynağı olabilirler. Örneğin, global sermaye piyasalarındaki yatırımcıların risk tercihlerindeki ani değişikliklerden kaynaklanan büyük sarsıntılar, finansal kuruluşların yaygın bir dizi stratejik ayarlamalarını tetikleyebilir. Çokuluslu bir bankanın merkezinin bulunduğu bir ülkedeki ters bir şok, sözkonusu bankanın operasyonel olduğu diğer ülkelerdeki faaliyetlerin azaltılmasıyla yayılabilir.

5.5.2.3. Finansal Sektörün Denetimi

Finansal istikrarı sağlamakla görevli otoriteler, yeni finansal piyasa tehditleri yaratabilecek kurumsal düzenlemelere karşı uyanık olmalıdırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki yerel bankalar ve finansal şirketler yabancı finansal kuruluşlarca sahiplenildikçe, otoriteler arasında bilgi paylaşımının ihtiyacının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Daha genel olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki banka faaliyetlerinin genişlemesiyle ortaya çıkan ilave karmaşıklık, global piyasalardaki rekabetçi dinamikler, vb., faktörler, denetimcilerin uluslararası işbirliğinin gereğini ortaya koymaktadır. Bir yatırımcı kuruluşun iflası, karmaşık kanunların, çoklu yargılamaların ve bazı davacıların ayrıcalıklı davranışlarını ve finansal kuruluşların iflası ile sınır ötesi bağlamda çalışmaların yasal belirsizlikleriyle ilgili iyi bilinen problemleri ortaya çıkarır.

Bu yüzden, hem evsahibi hem de ana ülke denetimcileri, birbirlerine bilgi iletmekte ve paylaşmakta aktif olmalıdırlar.

5.5.2.4. Yerel Bankaların Toplam Risk Seviyesindeki Olası Artış

Diğer taraftan, yabancı bankaların, bazı durumlarda, karlarını rekabeti azaltarak yükseltiyor olabilecekleri sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Yüksek karlar bankaların finansal durumlarını güçlendirmekte ve onların risk seviyelerini düşürmektedir. Yabancı banka girişi, ayrıca geliştirilmiş risk yönetim teknikleri ve kötü kredilere daha gerçekçi karşılıklar ayrılması nedeniyle risk düşürebilir. Bu teknikler yerel bankacılık kültüründe daha yaygın kullanılmaya başladıkça ve denetimsel gözetimin kalitesinin gelişmesiyle, yerel finansal sistemin istikrarının da artması beklenebilir. Ancak, bununla birlikte iki sorun ortaya çıkabilir. Birincisi, yabancı bankaların uzmanlığı ve fazladan kaynakları, onların yerel bankalardan kredi değeriği daha yüksek olan ve daha karlı müşterileri almalarını sağlayabilir. İkincisi de, yabancı bankalar, küçük ve orta ölçekli firmalar veya kredi değeriğine ilişkin bilgileri 'bulanık' olan borç alıcılar yerine, kredi vermelerinde büyük kuruluşlara yoğunlaşmış olabilirler. Diğer bir ifadeyle, yabancı bankalar en karlı yerel piyasaları ve müşterileri seçerek, yerel bankalara "daha riskli" olan diğer müşterileri bırakabilirler ve dolayısıyla da, yerel bankaların toplam risk seviyelerini yükseltmelerine neden olabilirler. Fakat bu aşamada, yabancı banka girişinin küçük ve orta ölçekli firmaların ödünç almalarını tersine etkilediğine ilişkin kesin deneysel bir kanıt bulunmadığının da altını çizmekte fayda vardır.

Bu çerçevede, yabancı bankaların muhtemel olumsuz etkileri özetle;

- Yabancı bankaların mali göstergeleri iyi olan müşterileri seçip küçük işletmelere kredi açmakta isteksiz davranıyor olabilecekleri
- Yabancı kuruluşların, yatırımları olan ülkelerde meydana gelen olayların bulaşıcı kaynağı olabilecekleri
- Yerel piyasaya bağıllık kriz dönemlerinde hissetmediklerinden faaliyetlerini durdurup ülkeyi terk edebilecekleri

- Yerli bankaların kredi kaliteleri bozulmasına neden olabilecekleri
- Yabancı bankalar gelişmiş ürün ve hizmet yelpazesıyla yerel piyasanın en karlı alanlarına girerken ulusal bankaları daha riskli sektörlerle çalışmak zorunda bırakabilecekleri,
- Sınıf ötesi karmaşık finansal işlemler nedeniyle çokuluslu bankaların denetiminin güçleşebileceği
- Yerli bankalar üzerinde rekabet baskısı yaratarak maliyetlerin artmasına neden olabilecekleri
- Bir uyum sağlama maliyeti ortaya çıkmasına yol açacakları
- Sermaye kaçışına sebep olabilecekleri
- Kar transferi gibi nedenlerle dış açığı artırabilecekleri şeklinde sıralanabilir.

5.6. Bankaların Yabancıların Eline Geçmesi Neden Tehlikelidir

Avrupa Birliği ve Amerika'nın dev şirketlerinin küreselleşme kılıfı altında dünya çapında gerçekleştirdiği işgalin ilk hedeflerinden biri, az gelişmiş -daha doğrusu gelişmesi engellenmiş- ülkelerin bankacılık sektörüdür. Batı'da bankacılıkta yabancı payı düşüktür, ortalama %5 olup %20'yi zor geçer. Buna karşılık gelişmesi engellenmiş ülkelerde aynı oran, Batı dayatması özelleştirmeler yüzünden %60'ları, hatta %90'ları bulmuştur. Türkiye'de en son Oyakbank'ın da bir ulus ötesi şirkete satılmasıyla yabancı payı %42'ye yükselmiş bulunmaktadır. Oysa bankacılık sektörünün yabancı hâkimiyetine geçmesinin çok önemli sakıncaları vardır. Bu sakıncalardan başta gelen ikisi yabancıya banka satışının “merdiveni itme stratejisi”nin bir uygulaması olması ve banka satışıyla ekonominin yabancıların kontrolüne geçmesi idi ve bunları daha önceki bir yazımda[1]¹⁰³ incelemiştim. Bu yazımda ise diğer onbir sakıncayı sunuyorum.

¹⁰³ <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>. Erişim Tarihi: 12.04.2008.

5.6.1. Türkiye Hakkındaki Gizli Bilgiler Yabancı Güçlerin Eline Geçer

Bankalarda ülkenin reel sektörü (tarımı, sanayi, hizmet sektörü), şirketleri, hane halkları ve bireyleri hakkında önemli bilgiler vardır. Bu bilgiler sayesinde kimin ne kadar geliri olduğu, harcamaları, servet miktarı ve bileşimi, kişilerin ve kurumların finansal varlık profili kolayca öğrenilir. Ulusal bankalar yabancılara satılınca, bunları ele geçiren küresel sermaye söz konusu stratejik bilgilere de ulaşmış olacaktır. Bu bilgileri, ekonomik ve ticarî, hatta siyasi amaçlarla, her türlü işlerini yürütürken, başka şirketleri satın alırken, Türkiye hakkında strateji oluştururken, onun aleyhine kullanabileceklerdir. İsterlerse başka odaklara da -bunlar Türkiye hakkında düşmanca niyet ve planlara sahip kişi ya da kuruluşlar da olabilir- aktarabileceklerdir.¹⁰⁴

5.6.2. Yabancılaşma Bütün Ekonomiye Yayılır

Bankaların yanı sıra, aracı kurumların, sigorta ve “leasing” sektörünün de -kısacası finansal sektörün de- ağırlıklı olarak yabancı veya küresel sermayeli bir karakter kazandığını varsayalım. Bu özellik hızla ekonominin diğer sektörlerine de bulaşacaktır. Finansal sektörle ilişkisi olan her alanı ve herkesi etkisi altına alacaktır. Özetle finansal sektörde başlayan yabancılaşma, kendini diğer sektörlerde ve bütün ekonomide gösterecektir. Ekonomi kendi öz dinamiğinden yoksun kalacaktır. Bu yalnız ulusal değil, aynı zamanda evrensel boyutta bir kayıptır.

5.6.3. Yabancı Bankalar Ulusal Politikaları Engeller

Finans sektörü bir ülkenin siyasetini önemli ölçüde etkiler. Bu çerçevede bankalar lobi oluşturmakta etkin ve başarılı işletmelerdir. Yabancılaştıkları ölçüde ulusal politika uygulanmasına kayıtsız, hatta karşı olacaklardır. Hele bunlar bir de ulus ötesi şirketler ise Bankalar siyaseti etkilemek ve istedikleri zemini oluşturmak için medyaya el atarlar. Dolayısıyla çoğu yabancı banka medyada etkilidir. Bu yoldan piyasa koşullarını ve beklentilerini kendi lehlerine oluşturmaya çalışırlar. Yabancı kuruluşlarla işbirliği yaparlar (Örnek: Soros’un Açık Toplum Enstitüsü). Buldukları ülkenin, örneğin Türkiye’nin iç ve dış politikasında belirleyici olurlar. Tabii, bu belirleyicilikte

¹⁰⁴ <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>. Erişim Tarihi: 14.04.2008.

çok yüksek olasılıkla Türkiye'nin çıkarları değil, yabancı güçlerin (ülke ve şirketlerin) çıkarları ön planda olacaktır.

5.6.4. Yabancı Sermayeli Bankalar Ulusal Şirketleri Dışlar

Yabancı sermayeli bankaların, ulusal olanı dışlama sakıncasını örnek vererek açıklayalım.

i)Bankacılık sektörüne yabancılar tarafından el konulan eski sosyalist, bugün piyasa ekonomili ülkelerin müteahhitleri; uluslararası ihalelerde kendi ülkelerindeki “yabancı” bankalardan teminat mektubu ve kredi talep ettikleri zaman, yabancı rakiplerinin tercih edildiğini söylemekte, kendi öz ülkelerinde yabancı muamelesi gördüklerinden şikâyet etmektedir.¹⁰⁵ ii)Temmuz 2005... Türk Müteahhitler Birliği Başkanı yakınıyor: “Bankalarımız yabancı sermayenin eline geçtikçe, müteahhitlik sektörü olarak yabancı sermayeli bankalardan, bırakınız kredi almayı, teminat mektubu almakta bile zorlanıyoruz. Eskiden yurtdışında yarıştığımız rakiplerle artık kendi vatanımızda, Türkiye’de de yarışmak durumunda kalıyoruz. Kendi ulusal bankalarımızdan aldığımız teminat mektuplarını yurtdışındaki muhataplarımız kabul etmiyor. Yabancı bankalardan yüksek komisyonlarla teminat mektubu bulmaya çalışıyoruz.” Başkan, bir diğer konuşmasında ise şunları söylüyordu: “Bankacılık sektöründe yabancı sermaye oranının artması, hem iç hem de dış müteahhitlikteki rekabet gücümüzü olumsuz etkileyecek ciddi bir risk kaynağıdır. Gelişmiş ülkelerin bankacılık sektöründe yabancı sermaye oranı yüzde 5 dolayındadır.

Türkiye’de 2004’te yüzde 2.3 olan bu oran 2006’da yüzde 30’u aşmış bulunuyordu (2007’de yüzde 42, cd). Polonya ve Macaristan gibi ülkelerde bankaların yabancıların eline geçmesinin ardından yerel inşaat firmaları, Avrupalı firmaların ezici rekabeti karşısında birer birer yabancıların eline geçmiş bulunmaktadır. Daha önce firma patronu olanlar, yabancı firmaların taşeronluğuna dönüşmüştür.” Bu neden böyledir? Bir açıklama şöyle: Yabancı veya küresel sermayeli hale gelmesi, bankaların davranışlarını değiştirir. Verdiği hizmetleri ve bunun karşılığında aldığı komisyonları farklılaştırır. O zaman bankalar yeni maliyetleri hizmetlerine yansıtır. Hazine

¹⁰⁵ A. Yıldırım, *Sabah*, 22.6.2007. <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16-69k>. Erişim Tarihi: 13.04.2008.

kâğıtlarına yatırım yerine, kredi vermeyi ön plana çıkarabilirler. Daha risk temelli bir tavır ortaya koyarlar. Bunları yaparken de mevcut müşterilerine yönelik davranışları yabancılaşır. “En iyiler”e odaklanır, “kredi riski” yüksek olan şirketleri göz ardı ederler.

5.6.5. Yabancı Bankalar KOBİ'lere Hizmet Vermekten Kaçınır

Türkiye’de KOBİ niteliğindeki firmaların yabancı bankaların uluslararası ölçekteki bilânço değerlendirme ve teminat taleplerine cevap verecek kredi yeterliliğini sağlamaları neredeyse imkânsızdır; kayıt dışı ekonomi, yerel özellikler, moralite faktörleri gibi sebepler yüzünden. Yabancı bankalar gittikleri ülkelerde en güçlü, en büyük firmalarla çalışmayı tercih ederler; bunların dışında kalan KOBİ’leri ve yerel üreticileri desteklemekte ise gönülsüz davranırlar. Satın aldıkları hazır pazar payları ve müşteri portföyleri ile kredi kartı, tüketici kredileri gibi nispeten kolay ve daha az riskli alanları tercih ederler.

5.6.6. Milli Kaynaklar Yabancı Ülkelere Akar

Yabancı sermayeli bankalar millî kaynakları ülke dışına aktarırlar. Bu etkinin üç yönü vardır: Kâr transferi, kredilendirme ve cari açık.¹⁰⁶

a) Kâr Transferi: Yabancı bankalar kazandıkları yüksek gelirleri, genellikle dövize çevirerek yurt dışına transfer ederler. Bu, ülke dışına kaynak çıkışı demektir. Böylece, zaten dış borç faizi için kaynak kaybederken, buna bir de bankaların kâr transferleri eklenmiş oluyor. Türkiye’de en yüksek faizi yabancı bankalar alıyor. Örneğin banka ve kredi kartları için yasal faiz olarak yüzde 96, gecikme faizi olarak yüzde 106 oranını uyguluyorlar. Buna karşılık örneğin Ziraat Bankası bu oranların ancak yarısı kadar faiz alıyor.

b) Kredilendirme: Banka satışıyla, kredilendirme imkânı yabancıların eline geçer. Bu sakıncayı Yaman Törüner bir yazısında şöyle açıklıyor: “Bir ülkede hâkimiyet yabancıların eline geçince, kredilendirme olanağı da yabancıların eline geçmiş olur. Bu durumda, o ekonominin tasarrufları başka bir ülkenin ekonomisinin geliştirilmesinde kullanılacaktır. Bu nedenle -gelişmekte olanlar hariç- hemen her ülke bankacılıkta yabancı sermayeyi iki açıdan sınırlandırmıştır:

¹⁰⁶ <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>. Erişim Tarihi: 14.04.2008.

-Genel bankacılığa yabancıların hâkimiyeti açısından,

-Kullandırılan kredilerin başka ülkelere kaydırılması açısından.

Törüner şöyle devam ediyor: Doğal olarak, işe hisse oranı değil, banka hâkimiyeti olarak bakmak gerekir. Örneğin, Rusya'da bile yabancı bankalar, ulusal bankaların % 25'ini geçemiyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu konuda eyaletler arası sınırlamalar vardır. Her banka her eyalette istediği gibi şube açamıyor ve kredi kullandıramıyor.”

c)Cari Açık: Yabancıların yurt içinde üretilen gelir ya da tasarrufu kendi merkezlerine aktarması, cari açığı olumsuz etkiler. Yabancılar bugün banka almak için para getirir, cari açık kapanır. Ancak yarın, aynı yabancılar kâr transfer ederek cari açığın daha çok artmasına sebep olurlar.

5.6.6. Bankacılık Döviz Geliri Sağlamaz

Türkiye'ye gelen yabancı sermaye "gelirin yurt içinde yaratıldığı" dört sektörde yoğunlaşma eğilimi göstermektedir. Bu sektörler toptan ve perakende ticaret, elektrik üretim ve dağıtımı, Telekom - iletişim ile bankacılık sektörüdür. Vurgulayalım ki bu sektörlerin ortak özelliği, yaratılan gelirin ya da tasarrufların yurtiçinde yaratılıyor olmasıdır. Dolayısıyla bankacılıkta dış âlemden sağlanan ihracat geliri yoktur. Yapı böyle oldukça yabancılar yurtiçinde üretilen gelir ya da tasarrufu kendi merkezlerine aktaracaktır. Bu da -yukarda belirttiğim gibi- cari açığı olumsuz etkileyecektir.¹⁰⁷

5.6.7. Yabancı Banka Kriz Çıkınca Kaçar, Mevcut Krizi Büyütür

Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu bir tehlike de şudur: Reel sektöre giren bir yabancı yatırımcı -ilke olarak- fabrika binasını ya da makineleri söküp dışarı götüremez (bununla birlikte unutmayalım, tesisin tapusu artık onundur; tapuyu cebine atıp götürür). Ancak bankacılıkta durum farklıdır: Bir bankanın yükümlülükleri yerli mevduat sahiplerine karşıdır. Varlıkları ise yabancı ülkelerde olabilir. Küreselleşme süreciyle sermaye öyle akışkan bir hale gelmiştir ki artık kontrol edilemiyor. Bir kriz dönemine girilince, yabancı banka yükümlülüklerini ülke halkının sırtına yıkıp yurt

¹⁰⁷ <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>. Erişim Tarihi: 14.04.2008.

dışına kaçabilir. Banka elindeki mevduatı dövize çevirip dışarıya transfer eder. Varlıklarını, dışarıda oldukları için, kurtarmış olur.

Somut örnek: 2001 krizinden önce Arjantin’de yabancı bankalar devalüasyon kokusunu alınca dışarıya 30 milyar dolar transfer etti. Bu transfer krizi daha da hızlandırdı, devalüasyon getirdi, krizi büyüttü. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Başkanı Kemal Derviş bu sakınca ile ilgili olarak şöyle diyor: “Tüm bankaların yabancılar tarafından satın alınmasını doğru bulmuyorum. Türk sermayesi de bu alanda güçlü olarak kalmalı. Çünkü bankacılık çok hassas bir sektör... Özellikle bir kriz anında, bir olumsuzluk anında çoğunluğunu Türk sermayesinin tuttuğu bankanın bulunması bence önemlidir. Hiçbir toplum, finans sektörünün tümüyle yabancı sermayeye gitmesini kabul etmez. Bizim de kabul etmememiz gerekir.”

5.6.8. Bankacılık Sistemi Oligopole Dönüşebilir

Yabancı bankaların, buldukları ülkeyi siyasî ve ekonomik krizler öncesinde ve sırasında terk etme riski vardır. Bu risk finansal aracılık hizmetlerinde şok düşüştür. Artan rekabet, yerlileri aşırı riskli alanlara iter. Yabancı rekabetin şiddetlenmesi ile yerliler sektör dışına itilir. Bankacılık sistemi tam bir “oligopol”e dönüşür.

5.6.9. Yabancı Bankalar Borçlanma Eğilimini Artırır

Yabancı sermayeli bankalar bireyleri daha fazla borçlanmaya iter. Ana sermayedar yabancı olduğu için bankaların yurtdışı borçlanmaları bundan olumlu etkilenir. Banka riski veya “rating”i yurtdışındaki ana banka ile eşitlenir. Daha ekonomik koşullarda ve büyük ölçekli kaynak bulabilirler. Bunu da yurt içinde kredi olarak kullandırır. Sonuçta, bireyler ve hane halkı daha fazla borçlanma imkânına kavuşacaktır. Bu uzun vadede olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

5.6.10. Diğer Olumsuz Etkiler

Bankacılıkta ve finansta sermaye küreseldir. Bu özellik sadece bankacılıkta değil, bütün ekonomide iş yapma şekil ve kurallarına küresel nitelik kazandırır. Söz konusu değişim ekonomiyi ve devleti yönetenlerden, şirketlere, vakıflara, derneklere, hane halkına ve bireylere kadar herkesi etkisi altına alır. Tabiatıyla bu da yeni ve tahminî önceden zor olan başka olumsuz etkiler yaratabilecektir. Görüldüğü gibi bankacılık sektörünün yabancılaşmasının ekonomi üzerinde pek çok olumsuz etkisi

vardır. Bunlardan bazıları asla mazur görülmeyecek derecede önemli ve hayatidir. Dolayısıyla Kemal Unakıtan sitili banka satışlarına derhal son verilmesi gerekir. Zararın neresinden dönülse kârdır. Bankacılıkta sınırsız-kontrolsüz-denetimsiz bir yabancılaşma sürecine kesinlikle hayır! Yabancı payına bir sınır çizilmelidir. Kanı'mca Türkiye bir ölçüt olarak AB ortalamasını alabilir ki bu oran yüzde 20'dir. Bunun üzerinde yabancı sermayeye izin vermemelidir. Rusya'da sınır yüzde 25'dir. Yabancı bankaların ülkemize girişi kesinlikle kontrol altına alınmalıdır. Kredilerin büyük kısmının yurt dışına kaydırılması kesinlikle önlenmelidir.

SONUÇ

1980'li yıllarla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş çabaları kapsamında, sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, dış ticaretin, yatırımların, ihracatın teşvik edilmesi ve ithalata serbestlik getirilmesi, faizlerin serbest bırakılması gibi değişimlere gidilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, ulusal bankacılık sektörüne yabancı sermayeli bankaların girişinin tetikleyicisi olan, finansal serbestleşme süreci ve uluslararası bankacılığın gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca bankacılık sektöründe yabancı sermayenin dünyadaki dağılımı ve uluslararası bankacılığı gelişimi incelenecektir. Bu doğrultuda finansal serbestleşme ve uluslararası bankacılık gelişiminin ilişkisi irdelenmeye çalışılacak ve bazı ülkelerde yabancı sermayeli bankacılık faaliyetleri değerlendirilecektir. Uluslararası bankacılık faaliyetleri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım hareketlerinin artmasıyla beraber önemli ölçüde gelişmiştir. Liberal politikaların ağırlık kazanmasına bağlı olarak, birçok sektörde yaşanan uluslararasılaşma hareketi sermayenin kaynağı olan bankacılık sektöründe de yoğunluk kazanmıştır.

Son yirmi beş yılda bankacılık sektörü önemli değişiklikler yaşamıştır. Bu sektör tüm dünyada gelişen serbestleşmenin öncüsü olmuştur. Tabii olarak bankacılık sektöründe öncüsü olduğu bu serbestleşme sürecinde birçok düzenlemelere gitmiştir. Bu süreçte bankaların fon kaynak ve kullanım yapıları da değişmiştir. Ekonomilerde çıkan teknik yenilikler ve bu yenilikler sayesinde ortaya çıkan yeni finansal ürünler sektörün dönüşmesini hızlandırmıştır. Başlangıçta sektördeki bu değişme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yani son yirmi beş yılda yaşanan üç önemli kriz bunun sebebi olmuştur. Bunlar; 1973 petrol krizi, 1981-82 dış borç krizi ve de tekila krizi ile japonya krizidir. Bu krizler sonucunda finansal sistemde yer alan bankalar, likidite yetersizliğinin kendileri için büyük bir sorun olduğunu fark etmişler ve bunu çözmenin yolunda sermaye yeterliliği oranlarını yukarı çekmenin olduğunu düşünmüşlerdir. Bundan sonra sisteme bu çözüm hâkim olmuştur. Bu çözümün en önemli sonuçlarından biriside sistemde birleşmelerin çoğalmasındır.

Banka birleşmeleri 1980 den öncede oluyordu, ancak 1980'den sonra birleşmelerin nitelikleri ve nicelikleri büyük ölçüde değişti. Şöyle ki; 1980'den önce birleşmeler bölgeseldi ancak 1980'den sonra bu birleşmeler uluslararası boyutta gerçekleşmeye başladı. Ayrıca birleşmelerin miktarı da arttı. Uluslar arası birleşmelerin değeri 1997'de 342 milyar dolar iken bankacılık sektörünün buradaki payı %37 olmuştur. Bu pay 1995'de %14 ve 1996'da %24 idi. Bu birleşmelerin sonucunda bankalar ölçek olarak büyümüşlerdir. Bankaların birleşmelerin nedenlerini sıralayacak olursak:

1-: Bankalar karşı karşıya oldukları likidite riski, faiz riski ve kur riski gibi olası riskleri en aza indirmek istemişlerdir. Riski azaltmak için bankalar birleşme sonrasında daha rahat bir şekilde taşıdıkları bu ve benzeri riskleri daha rahat yeneceklerini düşünmüşlerdir.

2-: Bankalar birleşme ile birlikte fon kaynak maliyetleri ile işletme maliyetlerini aşağı çekebileceklerini düşünmektedirler. Yani ölçeğe göre artan getiriye sağlayabileceklerini düşünmektedirler.

3-: Bankalar birleşme ile birlikte büyük olmanın getirdiği çekicilikle beşeri sermayesi yüksek işgücünü daha rahat ve düşük maliyetle istihdam edebileceklerini düşünmektedirler.

4-: Bankalar birleşme sayesinde finans sektöründe güç kazanan ürün farklılaştırması yönlü gelişmeye daha rahat ayak uydurabileceklerini düşünmektedirler.

5-: Birleşme nedenlerinden biride bu sayede yeni müşteriler kazanacakları olmuştur.

6-: İki bankanın birleşmesiyle tek tek taşıdıkları değerin üzerinde bir piyasa değerine birleşme sonrasında erişebilme olanağının olması ve iki bankanın birleşme ile yaratması beklenen "sinerji" etkisi bankaların birleşme nedenlerindedir.

Banka birleşmelerinde varılan en önemli nokta, birleşen bankaların öne sürdükleri büyük ölçekli bankaların finansal krizlerden daha az etkilenecekleri ve sistemi düzenlemede önemli işlevler üstlenebilecekleri yönlü savlarının Güneydoğu Asya Krizi ile geçerliliğini yitirdiğidir. Dünya bankacılık sektörü, bugün sahip olduğu dinamizmi, rekabet sayesinde sağlamıştır. Birleşmelerin gittikçe büyüdüğü bugünlerde bir süre sonra sektörün bu rekabetçi yapısını yitirmesi yaşanan krizlerin ötesinde bir

finansal kriz yaşanılmasına neden olabilir. Bu anlamda banka birleşmelerine karşı durmak sistemdeki eksik bilginde ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bazı ülkelerde ABD ve Avrupa kaynaklı birleşmelerin örnek gösterilerek birleşmelerin teşvik edilmesi sektörde zaten aksak işleyen rekabetçi yapıyı tümünden bozabilir. Türk bankacılık sisteminin en önemli sorunu eksik ve aksak rekabettir. Ülkede sistemden çıkış dolaylı olarak yasaklanmıştır ve bu da rekabetin önündeki en önemli engeldir. Yani Türkiye'nin sorunu birleşmelerle değil açık toplumun bir gereği olan rekabetin sağlanması ile çözülebilir.

Ekonomik açıdan istikrarın sağlanması genel anlamda finansal piyasaların liberalleşmesi mali ve para piyasalarının istikrarlı yapıda seyretmesi, bankacılık sektörünün kendi içerisinde daha emin adımlarla yoğunlaşmasına, denetimsel altyapı ağının oluşumuna bağlı olarak yabancı sermayenin etkinliğinden söz etmek mümkün olacaktır.

Yabancı sermayeli bankaların Türkiye ekonomisine olumlu etkilerinin yansırı olumsuz etkilerinin de tezimizin genel içeriğinde anlatıldığı ve desteklendiği üzere; finansal sistemde iki farklı durum oluşacağını içeriğimizde vurguladık.

Türk bankacılık sektörüne 1980 sonrası liberalleşme ile giriş yapan yabancı bankaların finansal sektör içerisinde konumlarını belirlerken günümüze getirdikleri olumlu yönlerini ele alarak, olumsuz yönlerini de Türkiye ekonomisi içerisinde tabandan destekli denetimli mekanizması ve uyumlu makroekonomik politikalar, yasal düzenlemeler ve ülke menfaatine ters düşmeyecek politikalar uygulayarak olumlu yönde oluşturulması mümkündür;

-Yabancı sermayeli bankaların girişlerini ülkenin menfaatini ve düzenini bozmayacak şekilde kanunlar koyarak, sistemdeki alt yapının oluşturulması şartı ile belirli derecede girişlerini serbest bırakmak

-Sektörde yer alacak bankaların ülkenin finansmanı destekleyici, yatırımları ve büyümeyi teşvik edici faaliyetler göstermesi şartı ile ülkeye girişlerinin sağlanması.

-Yabancı sermayeli banka girişlerinin orta ve küçük ölçekli bankaların yapılarını bozmayarak birleşme yolu ile ya da tasfiyesi ile rekabet ortamında yer almalarını sağlayıcı çözümler yaratmak.

Finansal istikrarın sağlanması ve rekabet ortamının oluşturulması şartı ile yabancı sermayeli bankaların ülke ekonomisinde ki işlevini sürdürmesi gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli noktadır. Bu nedenle ilk önce istikrarlı ve planlı ekonomik koşulların oluşturulması ile yabancı sermayeli banka girişleri ekonomik gelişmenin bölünmez bütünlüğünü sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAP

Akçaoğlu, Engin, Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar, 2005

Akgüç. Ö. 1992. 100 Soruda Türkiye' de Bankacılık, 1992

Albayrak, S. A. (2006), *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Aydoğan, K, H. Çilli (2004), *Bankalar Mali Verilerinin Yapısı*, T.C. Merkez Bankası Tartışma Tebliği.

Aksoy, Tamer, Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye' de Uluslararası Bankacılık (Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım), Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1998

Alparslan, Melike, "Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Kriz (Meksika)", Türkiye Bankalar Birliği, 2002

Apak. Sudi, Uluslararası Bankacılık - Finansal Sistemler, 1993

Arslan.Y., Cumhuriyet Döneminde Türk Banka Sistemi (1923-1981), Der Yayınevi, İstanbul, 1982

Bain, Elisa, v.d., 1999. Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives

Berk. Niyazi, Finansal Yönetim, Türkmen kitabevi. , 2005.

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, 2001

BDDK. Ekim. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı - Gelişme Raporu VII, 2003

BIS. Foreign direct investment in the Financial sector of emerging market economies. March 2004

Cardenas, J. ve Graf, J.P. ve O'Dogherty, P. 2003. Foreign banks entry in emerging market economies: a host country perspective

CEE banking study published by Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz, 2005 European Central Bank, 2007, "Report on EU Banking Structure"
<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim Tarihi: 15.03.2008

Claessens Stijn, Aslı Demirgüç-Kunt ve Harry Huizinga, "Dow Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market?" The World Bank, <http://econ.worldbank.org>, Haziran 1998

Clarke George, Robert Cull, Laura D' Amato ve Andrea Molinari, "The Effect of Foreign Entry on Argentina's Domestic Banking Sector", <http://wbln0018.worldbank.org>, Nisan 1999

Çilli, H. T. Temel (1988), *Türk Bankacılık Sistemi İçin Bir Erken Uyarı Modeli*, T.C. Merkez Bankası, Tartışma Tebliği, No: 8804.

Denizer, Cevdet, "The Effects of Financial Liberalization and New Bank Entry on Market Structure and Competition in Turkey" Macroeconomics and Growth Development Research Group, The World Bank. Eylül 1997

Domanski Dietrich, "Foreign Banks in Emerging Market Economies: Changing Players, Changing Issues", BIS, 2005

Eyüpgiller, S., *Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi*, 1999

Göver., Z.T., *Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi*, 2005

Gujllen Mauro ve Tschoegl Adrian, "At Last the Intrenationalization of Retail Banking? The Case of the Spanish Banks in Latin America", The Wharton Financial Institutions Center, <http://fic.wharton.upenn.edu>, Working Paper 99-41. 1999

Iadb 2005 Report On Economic And Social Progress İn L. America, Chapter 10

Kar. M., www.dtm.gov.tr. Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler

Kalaycı, Ş. (2006), *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 2. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kılıçkaplan, S. (1997), *Avrupa Birliği Karşısında Türkiye'nin Rekabet Gücünün Ölçülmesinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük İndeksine Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Temel Bileşenler Analizi*, Iı Ulusal Ekonometri Ve İstatistik Sempozyumu, 29-30 Mayıs, Uludağ Üniversitesi.

Magri, S. ve Mori, A. ve Rossi, P. 2003. The entl' and activity level offoreign banks in Italy: An analysis of the determinants, *Journal of Banking and Finance* 29, 2005

Oruç Bora, *Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri-Türk Sermaye Piyasaları*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 2002

Parasız İlker, Başoğlu Ufuk ve Ölmezoğulları Nalan, *Dünya Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001

Parasız, İlker, *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, 2000Sönmez, Sinan, *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*, Ankara, İmge Yayınları, 1998

Sharma, S. (1996), *Applied Multivariate Techniques*, New York: J. W. & Sons Inc.

TBB (2005), *Türkiye'de Yabancı Bankalar*, Bankacılar Dergisi, Sayı 52.

- Seyidoğlu, Halil, Uluslararası Finans, İstanbul, Güzem Yayınları 1997
- Sönmez, Sinan, Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, Ankara, İmge Yayınları, 1998
- Stephen, Haber ve Musacchio Aldo, "The Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997-2004", Papers, Stanford University, 2005
- TBB, Türkiye'de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi, Mart 2005
- TBB, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR> Erişim Tarihi: 03.04.2008.
- TBB, İstatistik Raporlar, Üç Aylık Banka Bilgileri, Haziran 2006
- Tschoegl Adrian, "Financial Crises and the Presence of Foreign Banks", The Wharton Financial Institutions Center, <http://fic.wharton.upenn.edu>, Working Paper, 2003
- World Economic Outlook, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 2003
- World Bank, Banking Survey, 2003
- Yayla Münür, Kaya Türker Yasemin, Ekmen İbrahim, Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermaye Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, BDDK ARD Çalışma Raporları No:2005/6, Ankara, 2005
- Yıldırım. O., Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): (Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri)
- Ünsal, A., S. Duman (2005), *Türkiye'deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı İle Karşılaştırmalı Analizi*, VII. Ulusal Ekonometri Ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul Üniversitesi.
- Yeldan, E. (2001), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*, No.710, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yetim, N. (2002), *Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl 5, Sayı 18, S. 130-140.
- Zengingönül, O. (2004), *Küreselleşme*, 2004 Ankara: Adres Yayınları.
- Yüzgün. A., Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi, 1982

DERGİ

- Benli, Y. K. (2005), Sektörel *Farklılıkların Oranlar Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma*, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 16, S.14-30.
- Erdönmez, Pelin, "Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar", Bankacılar Dergisi, Sayı 51., Bankacılık ve Araştırma Grubu, TBB. 2004

Fırat, Ü. O., A. Demirhan (2003), *Ticaret Bankalarının 1999 Ve 2000 Yıllarındaki Finansal Performanslarının Faktör Analizi Ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Karşılaştırılması*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 32, Sayı 2, S.9-27.

Güçlü, S., M. Z. Ak (2001), *Türkiye'nin Küreselleşme Süreci Ve Ekonomik Krizler, Yeni Türkiye*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, Yıl 7, Sayı 42, S. 912-926.

İnan, A. E. (2000), *Banka Etkinliğinin Ölçülmesi Ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik*, Bankacılar Dergisi, Sayı 34,

Karamustafa, O. (1999), *Bankalarda Temel Finansal Karakteristikler: 1990-1997 Sektör Üzerinde Ampirik Bir Çalışma*, İmkb Dergisi, Cilt 3, Sayı 9, S.1-19.

Keyman, E. F. (2002), *Kapitalizm-Oryantilizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11-Eylül, Modernite, Kalkınma, Ve Öteki Sorunsalı*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl 5, Sayı 18, S. 27-53.

Kömeçoğlu, U. (2002), *Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl 5, Sayı 18, S. 9-25.

Kutlu, E. (1998), *Küreselleşme Ve Etkileri*, Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1-

TBB "Türkiye'de Yabancı Bankalar", Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005

TEZ

DİNÇER, A (2006), *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye için Öneriler*, DPT Uzmanlık Tezleri.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf#search=%22TBB%2F%04statistiki%20Raporlar%2F%C3%9C%C3%A7%20Ayl%C4B1k%20Banka%20Bilgileri%2FHaziran%202006%22>

http://www.muhasabenet.net/makale_ilker%20erserim_bankacilik%20sektorunde%20yabancı%20sermaye.html. Erişim Tarihi: 15.02.2008.

http://www.worldbank.org/research/interest/2003_bank_survey/2003_bank_regulation_database.htm

<http://www.ecb.int/press/pr/date/2006/html/pr061025.en.html>. Erişim tarihi: 15.03.2008.

<http://img2.sabah.com.tr/im/2007/09/18/6319D4399E8ED647A8F40002r.jp> Erişim Tarihi: 08.04.2008.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/367605.asp> 04.04. 2008.

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/1-yabancibankalar.pdf>.Erişim Tarihi: 11.04.2008.

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>

Uiboupin Janek, "Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in Selected CEE Countries", Eesti Bank Papers, <http://www.eestipank.info>, 2005

Elisa Bain ve diğerleri "Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives", Melbourne Business School, <http://www.mbs.edu/index.cfm?objectid=951E3451-123F-A0D8-42E1B4C3A13BC4D913k>. Erişim Tarihi: 18.02.2008., Ağustos 1999. s.33

Münür Yayla ve diğerleri, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermaye Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", BDDK ARD Çalışma Raporları No:2005/6, 2005, Ankara, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf - Erişim Tarihi: 18.02.2008, s.6.

http://www.worldbank.org/research/interest/2006_bank_survev/2006_bank_regulation_database.htm (21 Kasım 2007) Erişim Tarihi: 18.02.2008

De Paula Luiz Fernando, Alves Antonio Jose, "The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis", http://www.ie.ufrj.br/moeda/pdfs/the_determinants_and_effects_of_foreign_bank_entry.pdf. 2003, Erişim Tarihi: 03.03.2008. s.6-7

De Paula Luiz Fernando, Alves Antonio Jose, "The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis", <http://www.ie.ufrj.br>. 2003.

CANBAŞ, S., A. Çabuk, S.B. Kılıç (2007), Bankaların Finansal Yapısının Çok Değişkenli İstatistiksel Yönteme Dayalı Analizi ve Mali Başarısızlık Tahmini: Türkiye Uygulaması, <http://idari.cu.edu.tr/suleyman/mali.pdf>. E.T.: (04.01.2007).

Claessens Stijn ve Thomas Glaessner, "Internationalization of Financial Services in Asia", The World Bank, www.worldbank.org. Mayıs 1998

Elosegui Pedro, George Pinteris, "Privatization, Foreign Entry, and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina" Working Paper presented at the University of Illinois and Mid-West Finance Association, <http://www.business.uiuc.edu>. 2002

Nihal Bayraktar ve Yang Wang, "Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and Sequence of Financial Liberalization", Worldbank, <http://pgpblog.worldbank.org>, 2004